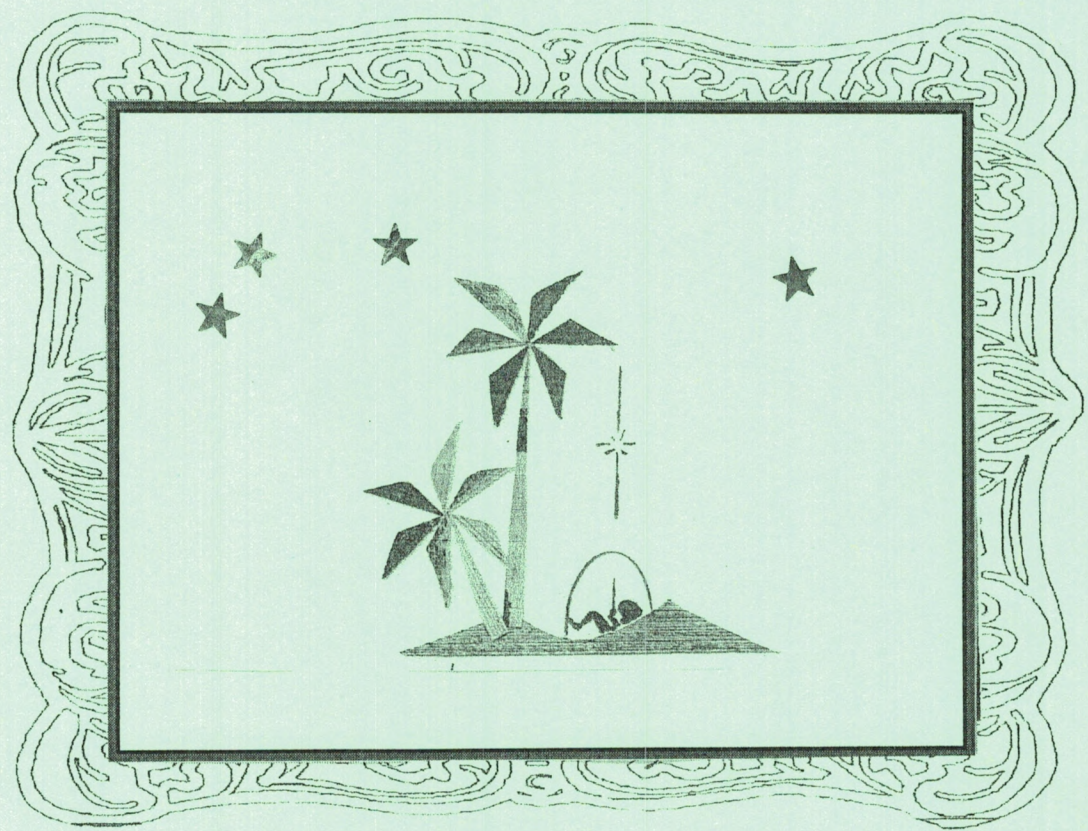

België - Belgique
PB
1980 Zemst
2/3006

De Semse

Tijdschrift - 17de jaargang - december 2001 - nummer 4

Verantwoordelijke uitgever: Heemkundige kring "De Semse" - p/a C. Vanderbeken Vredelaan 48 - 1982 Zemst-Weerde

HEEMKUNDIGE KRING
"DE SEMSE"
VERENIGING ZONDER WINSTGEVEND DOEL
OPGERICHT IN 1985
IDENTIFICATIENUMMER 23403/86
KONINKLIJKE BIBLIOTHEEK/WETTELIJK DEPOT / NUMMER
7982

HEEMHUIS "DE SEMSE" : SCHOOLSTRAAT 16 1980 ZEMST
SECRETARIAAT : VREDELAAN 48 1982 ZEMST
TEL. EN FAX. 015/62 07 40

INTERNET/ HTTP// ZEMST.COM
E.MAIL: MARC.ALCIDE@ADVALAS.BE
THEO.PUTSEYS@SKYNET.BE

LIDMAATSCHAP : 500 BEF OF 12.40 EURO
STEUNEND LID : 750 BEF OF 18.60 EURO
ERE LID : 1000 BEF OF 24.80 EURO

GEVEN RECHT

OP VIER "SEMSE" KRONIEKEN

OP TWAALF NIEUWSBRIEVEN

TOEGANG TOT VOORDRACHTEN

TOEGANG TOT TENTOONSTELLINGEN

TUSSENKOMST BIJ DE UITSTAPPEN

INDIEN U LID BENT, HARTELIJK DANK VOOR UW VERTROUWEN.
BENT U NOG GEEN LID, OVERTUIG U DAN VAN ONZE WERKING.

EN

STORT VANDAAG NOG UW BIJDRAGE
OP ONZE REKENINGNUMMER 001-2183660-72
VAN DE HEEMKUNDIGE KRING "DE SEMSE".

Verbond voor Heemkunde

Vlaams-Brabant

PROVINCIE VLAAMS BRABANT

VLAAMSE
CONTACTCOMMISSIE
MONUMENTENZORG

VOCV

Vlaams Centrum voor Volkscultuur

Colofon

"De Semse" kroniek
Driemaandelijks tijdschrift
17de jaargang – nr 4
december 2001

Bestuur:

Mannaerts Alfons
Floridor Gustaaf
Vanderbeken Colette
De Blander Walter
Deboeck Lisa
De Broeck Roger
Vermeulen Marie-Louise
Vandermeiren André
Van Relegem Louis

Redactie/ coördinatie:

De Blander Walter
Vanderbeken Colette

Fotografie:

Mannaerts Alfons

Inhoud:

- * Woord vooraf
- * Met oprecht medeleven.
- * Walter Adriaens, een Weerdenaar.
Genealogie Henricus Adriaen
- * Oorkonde (6)
- * De Zenne in twee jaargetijde.
- * Ontdekking van Merovingische
geraamte te Perk.
- * Recht op antwoord.
- * Hoe de stad Brussel veranderde
onder invloed van de "Loge"
- * De kerstening van onze gewesten
en de Prins-Bisschop van Luik.
- * Simse onder de Franken.
- * Philippe II, vanaf 1555 tot 1570
- * Protestanten in de gemeente Zemst.
- * Een document uit de archieven van
Oranje-Nassau.
- * Pers en publiciteit.

Verantwoordelijke uitgever
Heemkring "De Semse"
Vanderbeken C. secretaris
D/2001/7982/3

Woord vooraf.

De dagen worden donkerde, en naarmate Kerstmis nadert komt over elkeen een gevoelige, zelfs gewijde stemming. Er is wellicht geen enkel gebeuren, dat zo diep blijft inwerken op het volksgemoed. Zelfs het materiële, commerciële gedoe kan daar niets aan wijzigen.

De geboorte van Jezus, de herdenking van de menswording heeft de plaats ingenomen van het feest van de Winterzonnepand, het oude Joelfeest van de voorchristelijke tijd.

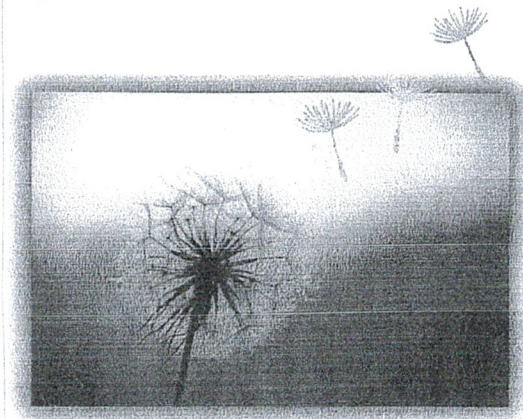
Het lawaai maken tijdens de Nieuwjaarsnacht werd vroeger vooral in verband gebracht met verjagen van boze geesten. Door de lawaaierige muziek en het verschieten van vuurwerk, zoals dat nu de mode is, zullen de boze geesten zeker vlug "ribbedebie" zijn.

Nieuwjaarsbrief vanwege het Bestuur van "de Semse"

Wij wensen je:
een bloempje
voor iedere dag
een vriendelijk woordje
een vrolijke lach,
een arm om je schouders
een knipoog die 't doet
een duim in de hoogte die
hoopt 't ga je goed!
Wij wensen je het beste
de vriendschap van alleman
dat geeft sterkte en moed
zo wordt 't nieuwe jaar
weer goed!

PRETTIGE FEESTEN!

Met oprecht medeleven

LIEVE DE KEYZER echtgenote van Paul Eraly
Geboren te Leuven
Op 30 januari 1955
Overleden te Lubbeek
Op 16 oktober 2001
Aan Louis De Keyzer en familie

..

MIT VAN PELT echtgenote van Hervé Daras
Geboren te Schoten
Op 25 oktober 1939
Overleden te Lier
Op 26 oktober 2001
Aan Hervé Daras en familie

..

ANNA DEBOECK weduwe Jan Lauwers
Geboren te Vilvoorde
op 3 maart 1931
Overleden te Vilvoorde
Op 24 november 2001
Aan de familie Lauwers-Deboeck

..

WALTER ADRIAENS (1780-1799), een Weerdenaar.

Roger Van Kerckhoven.

De geschiedenisbladzijden van onze gemeente zijn rijkelijk bezaaid met namen van adellijke geslachten. Hun namen leefden voort in een landgoed of het kasteel dat de eeuwen trotseerde. Van de eenvoudige dorpelingen heeft de tijd alle sporen uitgewist. Hun namen bleven alleen bewaard in de kerkelijke registers. In onze retro -tijd kwam familiekunde meer in de belangstelling. Plaatselijke kringen en publicaties openden, voor een breed publiek, de weg naar de archieven. Met wat geluk, maar vooral met onverpoosd zoeken, slaagden de moedigen erin de namen van hun voorouders uit het stof te halen. Meestal blijft het bij een naam zonder meer. Toch zijn er onder hen die meer verdienen. Walter Adriaens verdient een plaats op de geschiedenisbladzijde van Weerde.

Hij werd geboren te Weerde in 1780 als zoon van pachter Martinus Adriaens en Barbara Lepage. Het gezin woonde aan de straat die Zemst met Weerde verbond "*den weg naar Weerde*". De hoeve stond in de bocht naar het Grootven toe, nu Heidestraat nummers 69-71. In Weerde was de familie Adriaens wijd vertakt. De familie Lepage was afkomstig uit Zemst. In de kerkweg (straat) bezaten zij toen een pachthof met radenmakerij. Jan Baptist Lepage was schepen aan de schepenbank te Zemst.

De hervormingen van het Franse bestuur tussen 1794 en 1798 lieten een bloedig spoor na. De Oostenrijkse Keizer Jozef II had de Nederlanden overspoeld met hervormingen. Maar meer dan een deining veroorzaakten ze niet. Het dorpsleven werd er niet door aangetast: alles bleef bij het oude. Toen de Fransen opeisten en belastingen invoerden, ploegde de boer immer voort. Het zou wel beteren, de tijd zou leren. Toen de kerkdeuren werden verzegeld, de pastoors verbannen werden of moesten onderduiken, viel het parochiaal leven stil. De wet op de conscriptie in september 1798 deed de boordevolle emmer overlopen. Geen enkele zoon was bereid om in dienst te treden van het gehate regime. Toen greep de boer naar het geweer...

*Om te waegen ons lijf en bloed
Voor de Fransen zijn wij te goed
Om met schelmen en dieven te strijden
Dat zijn wij niet van zin:
Liever den kogel of de guillotien
Segd het voorts (pamflet).*

Hoewel de parochie van Weerde in 1781 opnieuw een eigen pastoor verworven had, bleven Zemst en Weerde innig verbonden. Zoals beide parochies een compagnie hadden gevormd tijdens de Brabantse Revolutie (1790), zo vormden zij in 1798 een compagnie Brigands. Eind september, begin oktober bereidden zij de opstand voor die nu als de Boerenkrijg bekend staat.

Het kanton Zemst lag op de grens van twee departementen: het Dijle departement (Brabant) en het departement der twee Neten (Antwerpen). Hofstade –toen nog Muizen-, Elewijt en Perk sloten zich aan, omwille van familiebanden, bij het Mechelse verzet waarin Bonheiden

de stuwende kracht was. Zemst en Weerde sloten zich aanvankelijk bij hen maar kozen daarna voor het verzet in Klein-Brabant.

Op maandag 22 oktober 1798 trok Walter Adriaens met zijn compagnie mee naar Mechelen. Het boerenleger veroverde Mechelen zonder slag of stoot. Terwijl de Brigands hun overwinning vierden in de Mechelse kroegen, kwam de Franse generaal Béguinot de stad in. Zijn soldaten bezetten de stad en namen gevangenen mee. 's Anderdaags werd Mechelen opnieuw door de Brigands aangevallen. Béguinot, in zijn eer gekrenkt, liet eenenveertig aangehouden en fusilleren. Aan die aanval nam onze compagnie niet deel. Rollier had de avond tevoren een afgevaardigde naar Zemst gestuurd met de vraag bij zijn leger aan te sluiten. Walter Adriaens stapte mee op naar Willebroek en Dondermonde. Op drie en vier november namen onze mannen deel aan de slag om Willebroek waar Rollier gekwetst werd. De strijd in Brabant was verloren. De Brigands trokken naar Lier en van daaruit naar de Kempen. In Diest werd het leger in twee groepen gesplitst: één onder Corbeels en één onder Elen. Volgens mij kwam onze compagnie onder Corbeels terecht. Op drieëntwintig november werden Corbeels en Meulemans gevangen genomen met negenentwintig strijdmakkers.

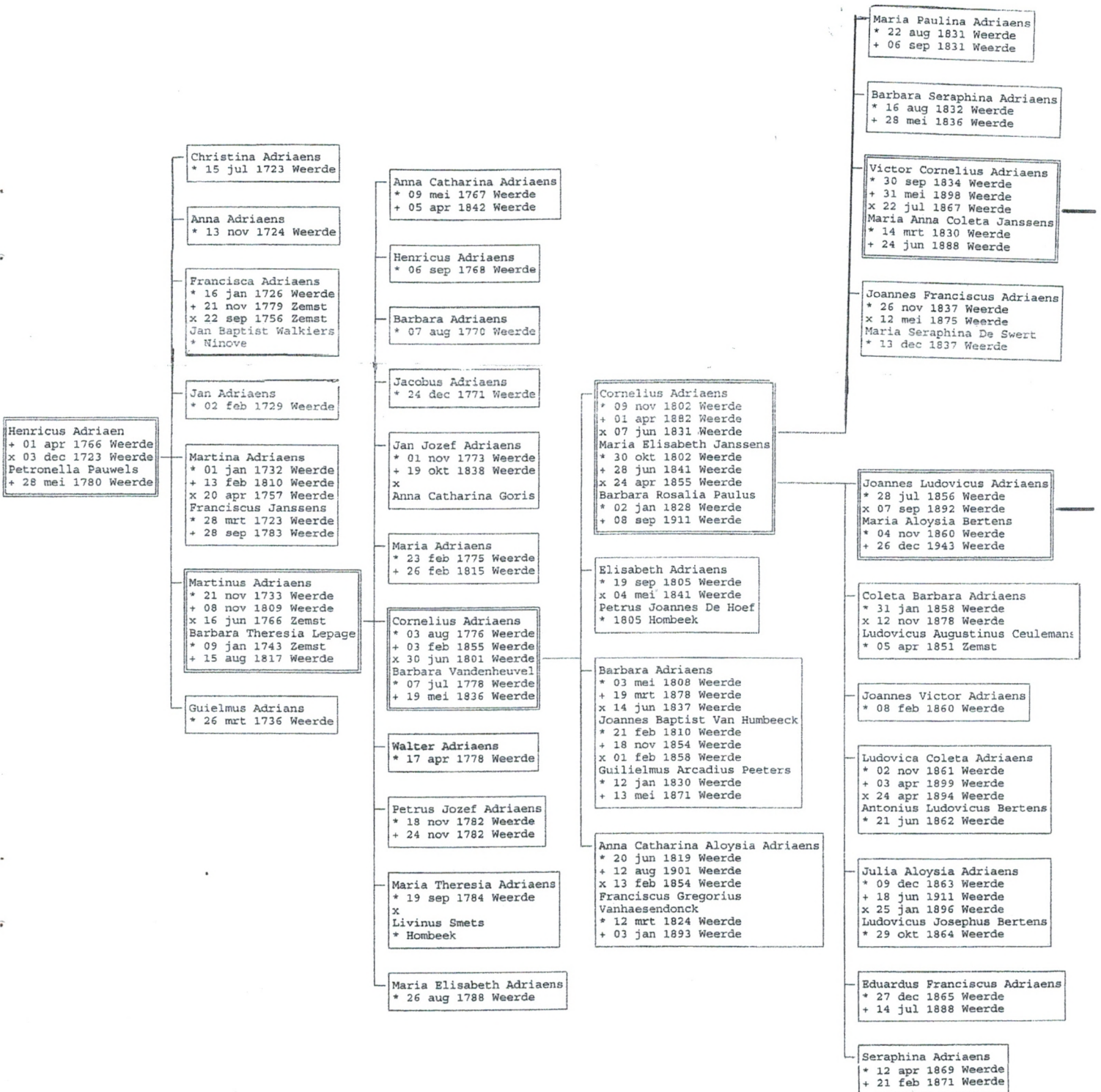
Was Walter Adriaens onder hen? Deze gevangenen werden naar Brussel gebracht. Zij stapten achter de wagen met buitgemaakte vlaggen door Zemst toen ze van Mechelen naar Brussel gingen. Indien de Franse administratie betrouwbaar was – en dat was ze niet – is de veronderstelling dat hij gevangen genomen werd, foutief. Indien hij niet gevangen genomen werd, streed hij mee in de ultieme slag te Hasselt. Daar eindigde de Boerenkrijg na een ongelijke strijd. Een honderdtal Brigands die de aftocht van hun makkers dekten, werden in de binnenstad aangehouden. Het is mogelijk dat Walter Adriaens onder deze gevangenen was.

Volgens het proces-verbaal werden de veroordeelden allen in de provincie Limburg aangehouden terwijl het niet-Limburgers van geboorte waren. Op zeven februari 1799 sprak de Eerste Krijgsraad van het 24ste Militair Gebied te Brussel, het vonnis uit. Van de eenendertig veroordeelden, kregen er eenentwintig de doodstraf. In het vonnis staat: *“avoir fait partie de Rassemblements Séditeux contre la République et d’être étranger au département où il a été pris les armes à la main »*. Walter Adriaens werd ter dood veroordeeld. Het vonnis werd op 16 februari door de *“Conseil de Révision”* bevestigd.

In die verwarde tijd bleven de familieleden zonder nieuws.

Genealogie van Henricus Adriaen, grootvader van Walter Adriaens.

Chartes (6)

1279 - Sabato post festum Omnium Sanctorum (4 novembre) anno Domini MCCLXX nono.

Brieven door dezelfde, door dewelke Gauthier Berthout en zijn zoon laten weten dat ze zich verplichten geen cijns te heffen op de rivier tussen de beenhouwerij en de stenen brug, en niet te bouwen of te laten bouwen langs de rivier waar de vismarkt zich bevond, op voorwaarde dat ze de beenhouwerij uitbreiden tot aan de brug.

Original, en latin; sceaux équestres avec contre-)sceaux, légèrement endommagés, pendants à doubles queues de parchemin. Le sceau de Gauthier père est en pâte blanche, et celui de son fils en cire brune. Transcrit dans le Rood-Boek, I, 10.

Huldenberg, Toonen der beschrijvinghe, etc., II, 95 v°, en donne une copie d'après l'original.

1280 – Anno Domini millesimo ducentesimo octuagesimo quinto, sabbato post festum beati Remigii (6 octobre).

Brieven door dewelke Gauthier Berthout, heer van Mechelen, en de magistraten van deze stad, verklaren dat, ze willen verhelpen aan het buitensporig gedrag van de melaatsen in hun klooster, dat hun naam draagt. Zij hebben met een algemeen akkoord goedgekeurd dat de melaatsen die verdreven worden voor eender welke straf, of zonder voorgaande toelating van hun overste het klooster verlaten, voor altijd zullen uitgesloten blijven.

Vidimus, en latin, de frère Rombout de Seret du couvent de Hanswyk, près de Malines, daté du mois de mars 1442 (n.st.)

Transcrit dans le Privilege-Boek, B, 132 v°, et dans le Rood-Boek, II, 57.

1294 – (n.st.) – In 't jaer Ons Heeren dusentech twee hondert ende drie ende negentich, donderdaghes voer Sinte-Pieters dagh in sporkille (18 février).

Brieven door dewelke Jean Berthout, heer van Gramines, te samen met zijn oudste zoon, Jean Berthout, heer van Neckerspoel, aan de inwoners van Waver-Onze-Lieve-Vrouw, tegen betaling van een "*denier de Louvain*", toegang verlenen op alle wegen en wegeltjes van het dorp, en ze beloven, ze niet te versmallen of afsluitingen te plaatsen. – Getuigen: Wautier Merse, Jan Van den Zegghele, Gérard Storm, Renier Uterhoeven, Wautier Keggel, Henri Van den Weghe en Henri Van Coudenberge, schepenen.

Original, avec fragments de sceaux, en cire verte, pendants à doubles queues de parchemin. Jean Berthout, seigneur de Gramines, est représenté à cheval sur le sceau.

Transcrit dans le Privilege-Boek, B, 8 v°, et dans le Rood-Boek, I, 11.

(vervolgt)

De Zenne in twee jaargetijde, op het Hauwland te Weerde.

Foto's Fons Mannaerts.

De Zenne in twee jaargetijde, op het Hauwland te Weerde.

Foto's Fons Mannaerts.

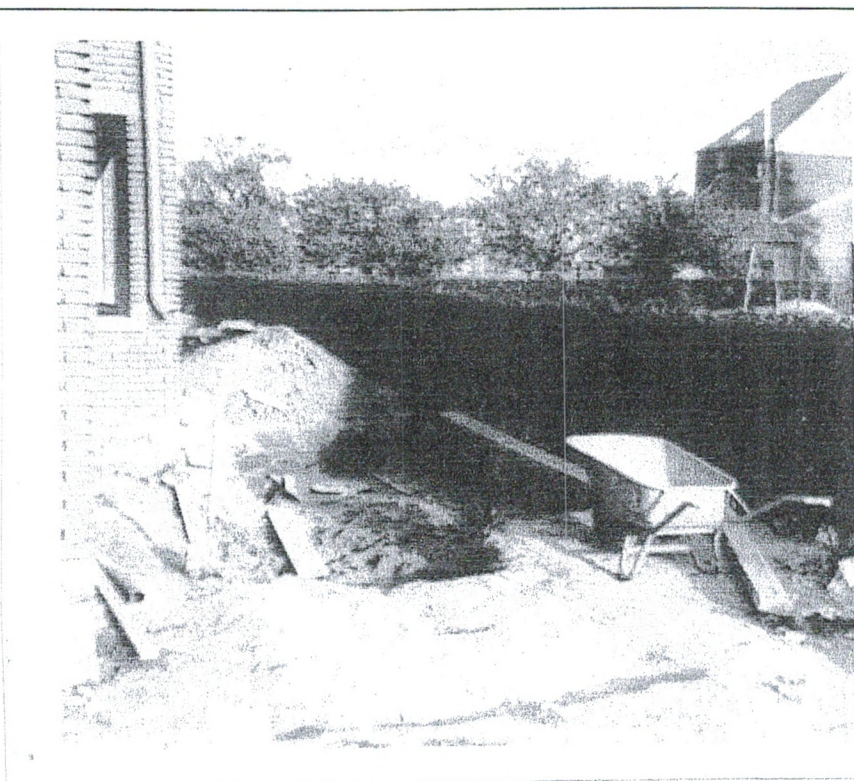

Ontdekking van Merovingische geraamten te Perk.

Jos Lauwers – Perk

Doordat wij ons de jongste 40 jaar al schrijvend wijdden aan geschiedkundige opzoekingen in gemeenten rond de luchthaven van Zaventem en daarbij onze ontdekkingen te boek stelden ten dienste van het nageslacht, moesten we ettelijke malen ook detective in 't verleden spelen. Daarbij mochten we dan toch vorig jaar het genoegen smaken één van de bijzonderste raadsels, die in de loop der jaren waren opgedoken, te kunnen oplossen. We lieten ons daarbij wel leiden door de redenering van Jan Verbesselt in zijn "*Parochiewezenen in Brabant*" (deel X), maar nog gingen er vier decennia overheen eer er volledige klaarheid opdaagde.

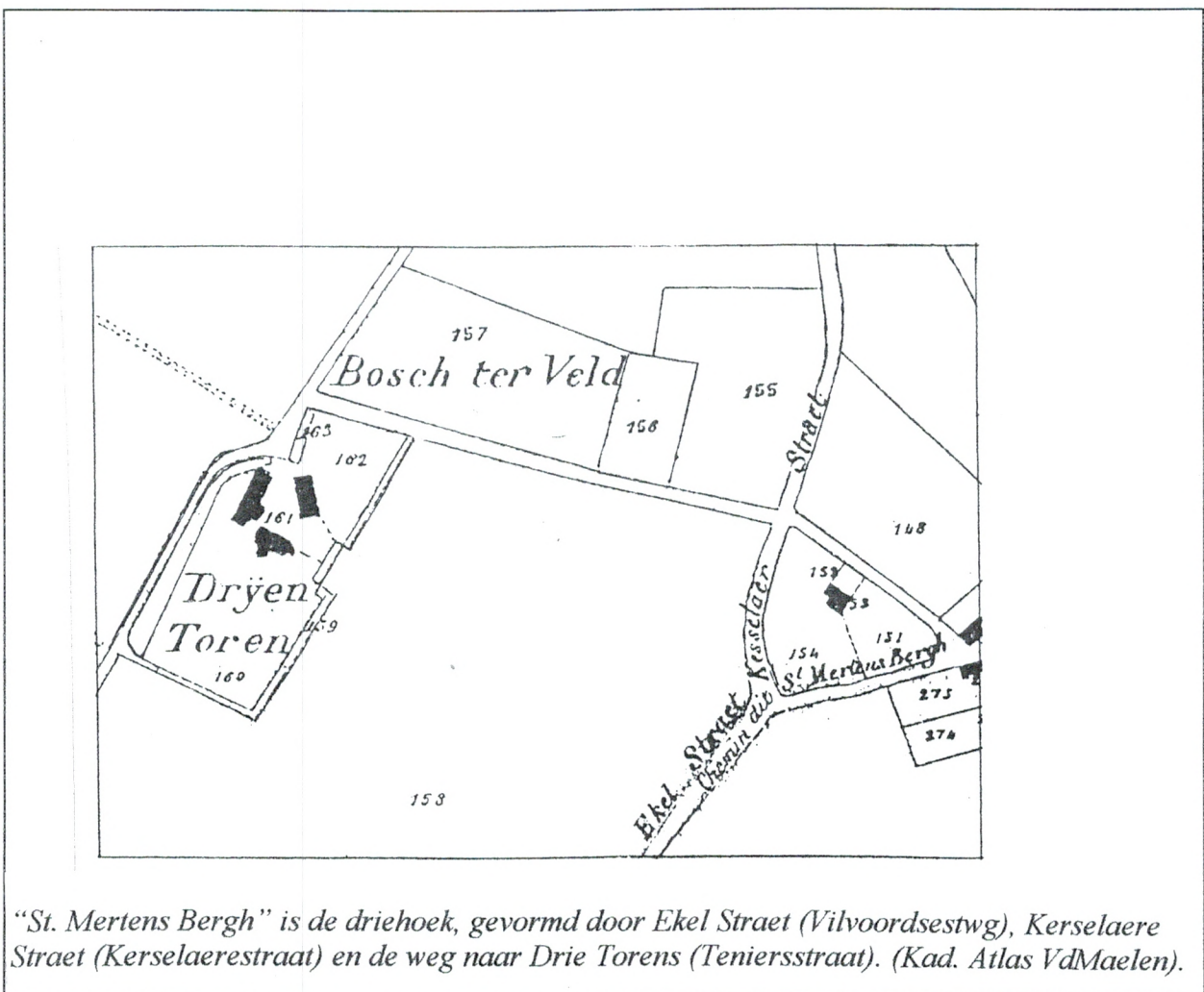
Waar ging het precies over? Toen wij hier in Perk gemeentesecretaris waren, meldde veldwachter Rombouts ons met de regelmaat van een klok dat bouwlustige inwoners in 1964, 1969 en 1970 aan de *Sint-Maartenberg* (Teniersstraat) een negental geraamten ontdekt hadden op de plaats waar zij graafwerken verrichtten voor hun nieuwbouw. De vondsten strekten zich uit over een oppervlakte van 8 bij 15 meter en lagen op een diepte van ½ tot 1 meter en ca. 1 meter afstand van elkaar. Uitgemaakt kon worden dat de gebeenten uitgestrekt lagen met het hoofd in westelijke en de voeten in oostelijke richting, netjes gerijd zoals op een geordende begraafplaats.

Aan de St.-Maartensberg te Perk werden tijdens 1964, 1969 en 1970 in totaal 9 geraamten opgegraven (Foto Anna Denies).

We gingen na wat voornoemde historicus over de *Sint-Maartenberg* schreef: Wat komt een berg en Sint-Maarten juist op dit punt van de Dries doen? Aldaar stelden we reeds de vraag: staat hij niet in verbinding met Perk, waaruit de parochie Peutie in de 11de eeuw samen is ontstaan, met ook nog een deel van Vilvoorde, Bovendien gaat het hier oorspronkelijk om een heuveltje of berg. Zonderling is dat wij in het Perks parochiearchief geen spoor vinden van een Sint-Maartenskapelaniij. Opvallend is nochtans dat de taxatielijsten van Kamerijk wel een capellania Sti Martini in 14de en 15de eeuw vermelden! En toch kan men die berg en die naam niet negeren. Het is iets uit zeer oude tijden. Wij hebben de indruk hier te staan voor een van die raadsels, die herinneren aan de vroegste parochiegeschiedenis. In dit geval gaat ze veel hoger op dan huidige kerk zelf, wier bestaan pas gekend is uit de 12de eeuw volgens het romaans grondplan.

Is er een verplaatsing van de kerk geweest naar de grote transitweg? De ligging van de straatkerken van Perk en Elewijt kom ons voor als van een vrij late tijd. Daarentegen heeft de Sint-Maartenberg een betekenis; een berg, Sint-Maarten als patroon, een dries op het kruispunt van oude wegen, te midden van het oudste veldencomplex, rechtstreeks palend aan het kerkveld en verband houdens met de oudste plaatsnaam van het dorp: Neerem, van Frankische oorsprong. Hier stond ook de Tiendeschuur. Het gaat dus om een heel stel van gegevens, die aan de klassieke dorps-elementen herinneren. Wij kunnen deze zo maar niet wegcijferen.

“St. Mertens Bergh” is de driehoek, gevormd door Ekel Straet (Vilvoordsestwg), Kerselaere Straet (Kerselaerestraat) en de weg naar Drie Torens (Teniersstraat). (Kad. Atlas VdMaelen).

Daarom stellen wij de vraag: staan wij hier niet voor het oudste parochiecentrum, niet alleen van Perk, maar ook van Peutie, voor deze laatste parochie in de 11de eeuw ontstond? Is deze scheiding soms niet de aanleiding geweest voor de verplaatsing naar de grote baan? Is de Sint-Maartenstiel van Peutie hiervan niet de laatste echo? Moet ook het kasteel en de vroegere burcht van de in de 11de-12de eeuw zo belangrijke heren van Perk hier niet bij betrokken worden? Een dichterbij plaatsen van de kerk bij hun kasteel, voordien ver afgelegen van de oude bidplaats?

Precies op de plaats waar Verbesselt een kapel veronderstelde, meldde men ons de ontdekking van voornoemde 9 geraamten aan de Teniersstraat. Wij hebben hem de vondst van de botten medegedeeld en besloten dat hij terecht het bestaan van een kapel vermoed had; enkele Perkenaars hadden nu het bijhorend kerkhof ontdekt!

Een terzake gepolste geneesheer meende dat de beenderen wel enkele eeuwen oud waren en ze werden in bewaring gegeven aan pastoor Mariën. Toen wij er later navraag naar den, vond hij er op de pastorie geen spoor meer van. *“Waarschijnlijk met de vuilkar meegegeven”* lachte hij. Intussen hadden wij kennis gemaakt met Hedwig Buis, Vilvoordsesteenweg 17a te Perk, gespecialiseerd in veldprospectie, maar vooral in Romeinse en prehistorische sites. *“Aan de hand van mijn vondsten in de omgeving van de Sint-Maartensberg, aldus Hedwig kwam ik tot de voorlopige conclusie dat de eerste bewoning in deze streek moet plaats gehad hebben zowel in de prehistorische als in de Romeinse tijd.*

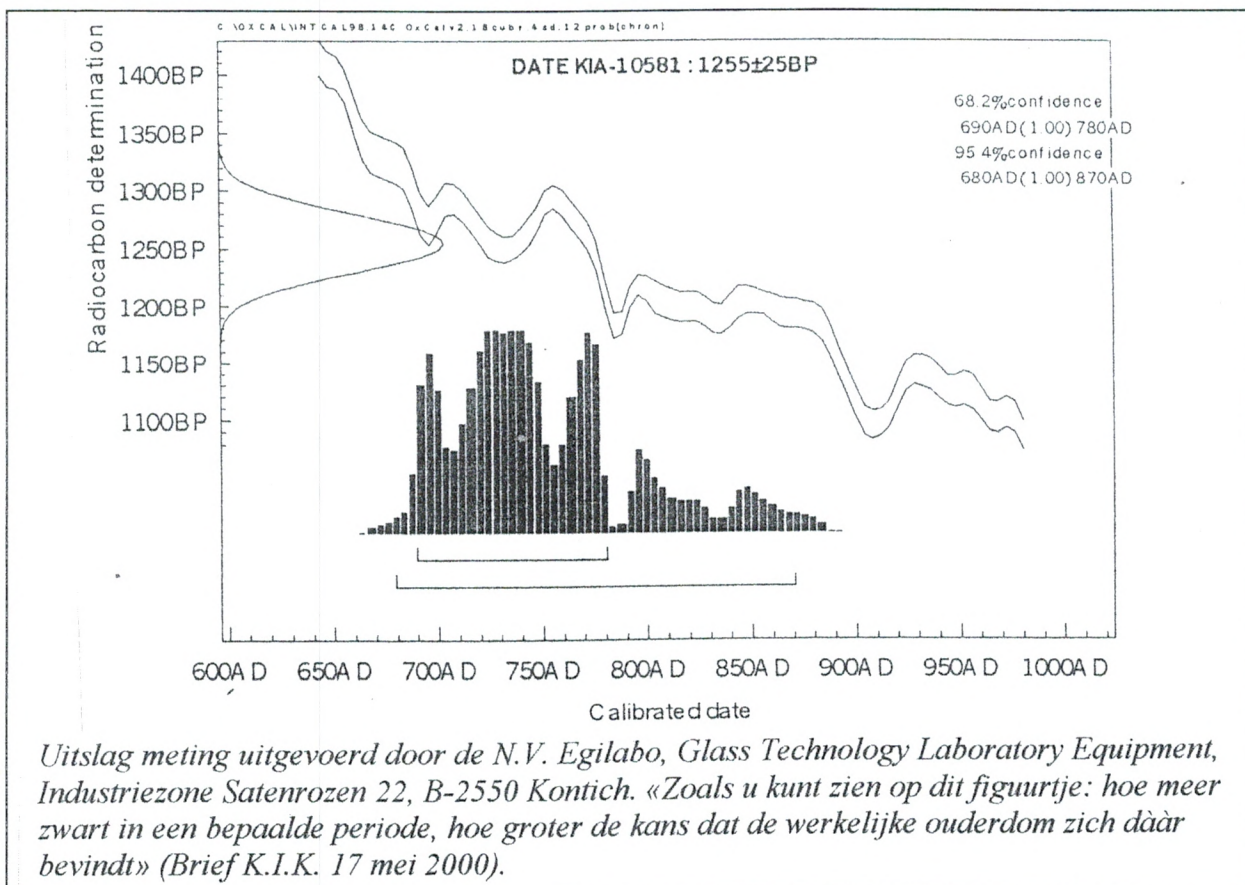

Onze-Lieve-Vrouwekapelletje (1951) op de St.-Maartensberg aan de Teniersstraat te Perk. De opravingen gebeurden bij de nieuwbouw, rechts hierboven (Foto Anna Denies).

Hierom zal het onderzoek zeker moeten verder gezet worden, eventueel in samenwerking met de provincie Vlaams-Brabant, waarvoor de eerste stappen reeds gezet zijn. Wij vroegen hem, als buur van de Tenierstraat, een oogje in 't zeil te houden wanneer iemand er graafwerk zou verrichten. Dat gebeurde ten jaren 2000, dus 30 jaar later, toen een telefoonmaatschappij er kabels in de grond aanlegde. Ditmaal vond Hedwig zowaar een menselijk opperarmbeen, 25,50 cm lang en behorend tot een volwassen persoon van ca. 1,60m groot.

“Zouden we de link kunnen leggen met de eerder in de omgeving gevonden voorwerpen, vroeg de vinder zich af, omdat de eerste bewoning steeds in dezelfde omgeving plaatsvond? Het leek een ideale ligging: zachte helling naar het bronnengebied van de Plattesteerbeek toe (watervoorziening ten nutte van mens en dier). Zou het hier kunnen gaan om een Merovingisch grafveld? Dit zou slechts kunnen bevestigd worden door de zeer dure C14-methode. Daarom vroeg ik Jos Lauwers of hij interesse had voor deze test”.

Wijzelf verzochten het Koninklijk Instituut voor het Kunstpatrimonium te Brussel om een radiokoolstofdatering van het bot uit te voeren. ER werd ons 6 maand wachttijd gevraagd en een kostprijs van 23.800 bef. Op 3 mei 2000 ontvingen wij een zeer gunstig antwoord: *“Het resultaat geeft aan dat het onderzochte been een ouderdom heeft die begrepen is tussen het 4de kwart van de 7de en het 3de kwart van de 9de eeuw. De datering is merkelijk ouder dan de 12de eeuw”.* In een schrijven van 17 mei werd dit nader toegelicht: *“Uit de meting blijkt dat met de grootste waarschijnlijkheid de ouderdom begrepen is tussen 690 en 780. De persoon at tijdens zijn leven niet enkel vlees, maar ook vis als dierlijk proteïne. Zo kan de kansverdeling iets naar het heden worden verschoven en is de reële ouderdom van het bot tot 870 niet onmogelijk”.*

Chronologisch gezien betreft het de eindperiode van de Merovingen en het aantreden van de Karolingen. Het Frankisch Rijk werd toen geregeerd door Karel Martel (°676 – Quierzy 741), zoon van Pepijn van Herstel. Opvolger werd Pepijn de Korte (Jupille ca 714 – Sint-Denis 768). Misschien heeft onze oudst gekende Perkenaar Karel de Grote (742 – Aken 814) nog ontmoet?

Hedwig Buls kwam daarop tot volgend besluit: *“Door de bevestiging dat dit grafveld uit 7de-9de eeuw stamt, dient men door verder onderzoek het verband met andere bewoningssporen uit de omgeving na te gaan, o.a. in de nabijgelegen gemeenten Erps-Kwerps en Machelen”.*

Wijzelf hebben er veel genoeg aan beleefd dat Perk, naast het Romeinse Elewijt tot in de 4de eeuw, nu ook adelbrieven uit de 7de-9de eeuw kan tonen. We zijn bijzonder trots op deze uitslag, ook al heeft hij ons een flinke duit geld gekost. In onze ogen zijn 30 jaar geduldig wachten en bovendien een vrij hoge prijsberekening wel de moeite waard geweest!

Recht op antwoord op artikel “*de aardappel, van crisisgewas tot volksvoedsel*”
September 2001 – Semse Kroniek nr 3/2001.

Volgens Jos Maes uit Mechelen:

Gids voor oud Mechelen, door Marcel Kocken, bldz. 427

Uit een wandeling doorheen de Kruidtuin. ... de aardappel, die reeds sinds 1534 in Europa bekend was, begon volgens en oude kroniek zijn triomftocht in 1580 vanuit deze “*hortus botanicus*”, en niet vanuit Leiden zoals vaak wordt beweerd!

De Franse botanicus Carolus Clusius (1526-1609), vriend van Dodoens, zou van hieruit aardappelknollen naar een aantal geleerden en universiteiten hebben gezonden, daarbij op de eetbaarheid ervan wijzend. Maar, de gegevens stammen van een vroegere chroniqueur... Daarnaast is er toch het spreekwoord dat zegt “*Waar rook is, is vuur*”...

Misschien interessant om verder op te zoeken of dat waarheid bevat?

Hoe de stad Brussel veranderde onder invloed van de “Loge”.

Op 8 november gingen we, heemkring “de Semse”, met een twintigtal personen wandelen in de voetsporen van de vrijmetselaars onder de kundige leiding van Machteld de Schrijver van Culturama. We vertrokken vanaf de Beurs, nieuwe Graanmarkt, Martelarenplein en Grote Markt. Al wandelend werd uitvoerig gesproken over de geschiedenis, de symboliek van alchemie en vrijmetselarij, over markante figuren en de ontvoogding van Vlaanderen en de vrouwenemancipatie.

In de 18de eeuw werd de hoofdstad al voor een eerste keer aangepast, onder invloed van de Franse Verlichting. In de bovenstad verrees een nieuwe koningswijk, waarbij het Park een opvallende en symbolische aanleg kreeg, verwijzend naar de instrumenten van de bouwloods of de vrijmetselarij.

Achteraf volgden grootschalige urbanistische ingrepen voor drastische veranderingen in de oude Brusselse binnenstad.

De grillige, vervuilde en vaak stinkende Zenne, die ook dikwijls buiten haar oevers trad, werd rechtgetrokken en overwelfd. Het indijken van de Zenne maakte het mogelijk de stad te verfraaien en van belangrijke verkeerassen te voorzien. Talrijke projecten werden ingediend, heel wat beeldhouwers en architecten, vaak leden van diverse loges, behaalden de prijzen (Samyn, Trappeniers, Hendrickx, Chambon, Dillens, Rousseau...). Allerlei constructies, zoals de Beurs, de Centrale Hallen, de hotels Metropole en Continental kregen vorstelijke allures.

Burgemeester Jules Anspach kreeg een prachtig fontein op het Brouckèreplein en de Vismarkt. Zijn opvolger Karel Buls behartigde de belangen van zowel de Vlamingen, de onderwijzers en de eigenaars van de gildenhuisen aan de Grote Markt. Hij zette met de “*erfdienstbaarheid*” een belangrijke stap voor de beschermingsprocedure van het barokke ensemble. Uit dank werd door diverse logeleden waaronder Horta een gedenkplaat ter ere van “*notre Charles*” ingewijd onder de gewelven van het herbouwde huis “*de Sterre*”.

Bezoek aan het museum van de Loge en de Tempel in de Lakenstraat.

1717 is de datum die over het algemeen weerhouden wordt om de moderne vrijmetselarij, “*speculatieve*” aan te duiden, in tegenstelling met de maçonnerie van de kathedraalbouwers, “*de opératieve*”. Reeds zeer vroeg, in 1730 vindt men werkplaatsen in Bergen, Gent en Doornik.

De kerk bekampte de grote principes van vrijheid die de Franse Revolutie had aangebracht, en voornamelijk de vrijheid van geweten; zij wilde ook een regime invoeren van het theocratische type, d.w.z. de burgerlijke gemeenschap besturen. De vrijmetselaars daarentegen verdedigden de moderne vrijheden en, hoewel de meesten de katholieke godsdienst beleden, waren zij voorstanders van de scheiding van Kerk en Staat.

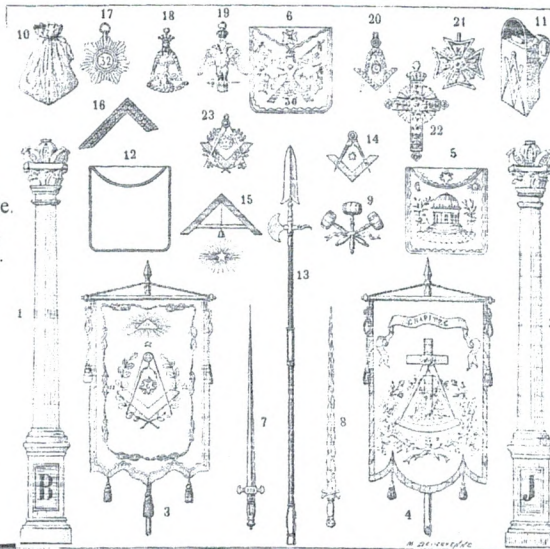
De kloof tussen de godsdienstige overheid en de vrijmetselaars van de katholieke landen werd wijder en wijder. De maçons versterkten aanvankelijk hun anti-clericalisme om daarna meer en meer antikatholieke zonet antireligieuze stellingen in te nemen.

De beweging is complex, haar geschiedenis lang en buitengewoon ingewikkeld; daarbij wordt ze vergezeld – en vaak verduisterd - door een rijke stoet van mythen en legenden.

De vrijmetselaars beweren het individu te respecteren, zijn morele en spirituele volmaking te bevorderen, de rechten van de Mens – waaronder de gewetensvrijheid -, de principes van vrijheid, gelijkheid en broederschap te verdedigen en te strijden voor de vooruitgang van de Mensheid; zij beoefenen tolerantie en liefdadigheid in de breedst mogelijke zin.

Vrijmetselaarssymbolen.

- 1.2. Kolommen v/d tempel B/Noorden J/Oosten.
3. Standaard v/d Loge 1ste, 2de en 3de graad.
4. Standaard v/d kapittel Loge. 5. Schort v/d meester.
6. Schort v/d ridder. 7. Zwaard v/h Loge uniform.
8. Vlammen zwaard. 9. Eerbiedwaardige houten hamer, van de 1ste en 2de opzichter. 10 en 11. Offerbus v/d weduwe.
12. Voorschoot v/d leerjongen. 13. Hellebaard v/d diaken.
14. Kompas en winkelhaak. 15. Waterpas. 16.17.18.19.20. 21.22.23. Juwelen en Logebeloningen.

Interieur van een loge einde 18de eeuw.

Uit: Culturama nr 40/2001

De vrijmetselarij en Europa van de 18de eeuw tot heden. - 1993.

De kerstening van onze gewesten en de PRINS-BISSCHOP VAN LUIK.

C. Vanderbeken
december 2000

De kerstening van onze gewesten, wie heeft ons hier het christendom gebracht.

De eerste kerstening golf vond plaats in onze gewesten tussen 250 en 400 na Christus. Het christendom verspreidde zich langs de Romeinse heirbanen. Gekende namen uit die tijd Materne (+ 330), Servatius (+ 384).

Vanaf 313 stichtte Materne zijn bisdom in Keulen met het "*civitas Tungrorum*".

Het Christendom verspreidde zich zeer vlug en reeds vanaf het midden van de 4de eeuw was het Servatius die werkelijk als eerste bisschop in Tongeren was.

De Romeinen die elders de vervolgers van het christendom waren, werden hier aanzien als beschermheren tegen de invallen van het Oosten Dit was zo tot het einde van de 4de eeuw.

Martinus was ook een zeer groot figuur in de kerstening van West-Europa in de periode onder het Romeins bewind (150-400 na Christus). Hij was afkomstig uit Hongarije, geboren in 316 en overleden in 397. Hij deed dienst als officier in het Romeins leger te Amiens in Frankrijk. Hij stichtte het eerste monnikenklooster in Ligugé (Gallië). Hij werd bisschop van Tours in 371 en was ook de eerste die in West-Europa plattelandsparochies oprichtte vandaar dat zoveel parochiekerken de naam Martinus als patroonheilige dragen.

Wanneer de Romeinse legioenen wegtrokken uit onze gewesten (407 na Christus) begon de inval van de volkeren uit het Oosten. Het waren vooral de Franken die in het huidige België (zowat een 100.000 inwoners) binnenvielen.

Dwars door de eenzame vlakten van de Menapiërs veroverden de Franken zonder weerstand dit land. De weinige Belgo-Romeinse boeren werden vermoord of tot slaven gemaakt. De verovering door dit volk heeft nu nog weerklank met de achtervoegsels "*inghem*" (Epepegem), naam van de krijgsman die er zijn familie onderbracht.

Tongeren de oudste stad, werd in 407 leeggeplunderd en verwoest en kende tot 700 na Christus een periode van verval.

Pas 200 jaar na de vernietiging van Tongeren begon de tweede evangelisatie in onze gewesten met Bavo (+ 650), Elooi (+ 660), Omer (+ 670), Amandus (+ 679), Ghislain (+ 680), Trudo (+ 693), Lambertus (+ 705), Hubertus (+ 751), Rombaut (+ 755).

Er waren twee eeuwen nodig om het christendom in de regio tussen de Rijn en het Kolenbos (een natuurlijke grens, dichte bebossing tussen de boorden van de Schelde tot in de Ardennen) te realiseren. De evangelisatie werd op individueel initiatief uitgevoerd, zonder steun van de merovingische kerk. Men stichtte geen bisdommen bij de Franken, ze waren tevreden met het veroveren van zielen. Bij de andere Germaanse volkeren was dat wel het geval, er werden steeds bisdommen gesticht op de veroverde geëvangelijsde gebieden. De eerste die ontstonden waren Maastricht, Terouanne, Doornik en Arras, maar zeer onzeker met beperkte uitstraling.

In het begin van de 6de eeuw gaat de bisschop van Arras zich vestigen te Kamerrijk, die van Doornik te Noyon en begin van de 8ste eeuw verhuist Hubertus van Luik naar Maastricht onder de benaming "*Episcopi Tungrorum*".

Amandus is in 647 bisschop van Tongeren. Na drie jaar ontgoocheling geeft hij zijn bisdom op en trekt zich terug als kloosterling. Hij onderneemt op het einde van zijn leven (+670) nog een tweede missie in het Baskenland. Zijn werk wordt voortgezet door Elooï in de vallei van de Schelde en door Remacle in de vallei van de Maas.

In de 8ste eeuw bekeerden Lambert en Hubert de laatste heidenen van Toxandriën, Brabant en Ardennen.

Het bisdom Luik ging van de Maas tot aan de Dijle, dit van Kamerrijk-Arras ging vanaf deze rivier tot aan de Schelde, dat van Noyon-Doornik ging vanaf de Schelde langs de kusten tot aan het Zwin, en de vallei van de Ijzer werd bij Terouanne aangesloten. De kerk vestigden in de streek gekoloniseerd door de Franken, de grenzen van de "*civitates*", de Tongenaren, de Nerviërs, de Menapiërs en de Moren. De eerste hingen af van het aartsbisdom Keulen, de drie andere waren onderworpen aan de metropolitaanse zetel van Reims.

Bisschoppen van Maastricht/Tongeren.

Materne / Maternus, ongeveer het jaar 320 (+ 330)

In 321 werd bij keizerlijk decreet beslist dat voortaan de zondag een rustdag zou zijn.

De dag waarop men Pasen zou vieren werd vastgelegd op het concilie van Nicea (325 na Christus). Pasen werd van toen af gevierd op de zondag die volgt op de eerste volle maan die valt op of na 21 maart. Het woord "*Pasen*" betekent "*de doortocht*", het joodse woord "*pesach*" bevrijding uit Egypte en de doortocht door de Rode Zee.

Sarbatios / Servatius, 324 (+ 384), hij was een Oosterling. Hij nam deel aan het Concilie van Sardica (Sofia) in 347 samen met Maximus van Treves en Eupharus van Keulen. Op het Concilie van Rimini in 359 speelde bisschop Servaas een belangrijke rol.

In 354 werd de datum van Kerstmis gewijzigd van 6 januari naar 25 december.

Volgens bronnen is hij de eerste echte titularis, bisschop van Tongeren, ca 359 verhuisd hij zijn zetel naar Maastricht omdat deze stad beter verdedigd kan worden tegen de roversbende en Germanen.

Faucon / , 498

Euchère / Eucherius, 522

Domitianus, 535 (+ 560). Op het concilie van Orleans vertegenwoordigd de bisschop van Tongeren-Maastricht onze streken, er is nog veel zendelingen werk te doen. Buiten enkele stadscentra is het heidendom zich diep ingeworteld, ze blijven de oude Germaanse goden en de natuurelementen zoals bossen en wouden, bronnen en stenen aanbidden.

Bisschoppen van Maastricht/Tongeren.

1ste tijdperk

Monulphus, 21ste 558 (+ 597). Hij was afkomstig van Dinant hij werd bisschop van Tongeren. Hij ontdekte een klein dorpje temidden de bossen met de naam Legia, de naam van een riviertje. Hij liet er een kapel bouwen toegewijd aan Como en Dominicus.

Circa 560 werd de houten kerk te Maastricht vervangen door een grote stenen basiliek opgedragen aan Servatius. Monulphus heeft zijn rustplaats naast Servaas.

Gondulphus, 22ste 597 (+ 604).

Perpètius, 23ste 604 (+ 619) Liet een kerk bouwen in Dinant toegewijd aan Sint-Vincentius waar hij begraven werd.

Ebregise, 24ste 619 (+ 631).

Jean l'Agneau, 25ste 631 (+ 637) Hij trok zich terug te Nassogne, hij werd vermoord in een kapel die hij zelf liet bouwen.

Amandus, 26ste 649 (+ 662) Een Acquitijnse monnik met het hart en de wilskracht van een apostel gaf de raad aan de koning om de doopplicht in te voeren. In 649 werd hij bisschop van Tongeren. Na drie jaar, ontgoocheld door de onverschilligheid van de barbaarse geestelijkheid. Door koning Sigibert werd hij vrijgesteld van de bisschoppelijke titel te Luik. Hij ging het apostolaat uitdragen te Gent en Doornik. Ca 650 werd de streek van Antwerpen een van de laatste missiegebieden voor Amandus na zijn episcopaat te Tongeren-Maastricht. Hij kreeg een heel groot terrein van Dogobert te Elnone waar hij een abdij bouwde die zijn naam draagt en waar hij stierf in 662.

Remaclus, 27ste 652 (+ 662 te Stavelot). Hij werd benoemd als abt-bisschop van de abdij Stavelot-Malmedy

Theodardus, 28ste 653 (+ 655) (vermoord in + 655 in het woud Biwalt, bij Spiers)

Lambertus, 29ste 669 (+ 701) (Leerling van Remaclus en Theodard, zoon van graaf Aper kreeg van Pepin en zijn echtgenote Plectrude het kasteel Ambra vanwaar hij de bekering predikte.

Pepin had een verhouding met Alpaïdis. Door de opmerkingen van Lambert zocht ze steun bij haar broer Dodon om Lambertus te vermoorden.

Faramondus 673 (680) indringer.

Bisschoppen van Luik.

Hubertus, 30ste 697 Afstammeling van Clovis, zoon van de hertog van Aquitaine. Hij stierf in Tervuren in 769. Bouwheer van de kathedraal St-Lambert en stichter van het kapittel met twintig kanunniken. Van dan af werd het dorp Luik de bisschoppelijke zetel.

Floribertus, 31ste 727 (+ 746). Hij was de geestelijke (wettelijke) zoon van Hubertus.

Fulcarius, 32ste 746 (+ 761)

Agilfridus, 33ste 769 (+ 787). Was aan het hof van Keizer Karel

Gerbaldus, 34ste 785 (+ 809) Hij kreeg van Keizer Karel een banier in de vorm van een lans.

Walcaud / Walcardus, 35ste 809 (+ 832 en begraven in Serinchamp-Rochefort)

Op het concilie van Aken worden de rechten van de kanunniken verduidelijkt, ook de rechten de plichten van monniken en kloosterlingen. De Regel van Benedictus wordt de enige toegestane kloosterregel.

Everhard, 36ste 832 (+ 840)

Hartgarius, 37ste 852 (+ 857). Was de zoon van de graaf van Savoye. Hij liet een kerk bouwen in het gehucht Verviers. Hij werd omringd door letterkundige m.o. de Ier Sédulius, die hem loofde voor zijn kennis en zijn drietalig taalgebruik.

Francon, 38ste 855 (+ 901). Zijn heldendaden werden door de poëet Sedulius met enthousiasme geciteerd maar konden de instorting van Luik niet verhinderen. Hij stierf met de wapens in de handen.

Bisschoppen van Luik.

Tweede tijdperk

Stefanus, 39ste 901 (+ 920) abt van Sint-Michiel werd tot nieuwe bisschop verkozen. Hij behoort tot een adellijke familie met bezittingen in Lotharingen en in het noorden van West-Franciën. Hij schreef een nieuwe versie van de "Vita Lamberti". In 911 volgt hij Dodilo op als bisschop van Kamerrijk.

Etienne, 40ste 903 (+ 920). Hij was de broer van Plectrude hij stamde uit de hoge aristocratie en werd opgevoed aan het paleis van Karel de Kale. Het is vanaf 908 dat Louis, koning van Lotharingen de bisschoppelijke titel van Tongeren naar Luik verplaatst.

Richarius, 41ste 920 (+ 945) Abt te Stavelot werd door Paus Jean X tot bisschop van Luik gewijd. Hij was voordien weggejaagd door hertog Giselbert omdat deze een ander kandidaat voorstelde, namelijk Fulbert van Kamerrijk.

Hugues / Hugo, 42ste 945 (+ 947) Abt van St-Maximin werd door Keizer Otto I uitgeroepen tot bisschop.

Farabert / Farabertus 43ste 947 (+ 953) Abt van Prum kreeg de titel op het concilie van Ingelheim.

Ratharius, 44ste 953 (+ 974) Bisschop van Véronne. Verdreven uit Luik, wegens zijn slecht karakter en zijn vechtlust, trok hij zich terug te Lobbes in 955.

Balderik, (Régnier de Hainaut ook Regnier met de lange col) 45ste 956 (+ 975). Hij was een familielid van voorgaande bisschop. Hij omringde zich met godsdienstige en ijverige geestelijke waardoor hij spoedig kon wedijveren met de grote bisdommen.

Everachar/Eraclius, 46ste 959 (+ 971) Provoost van Bonn. Intellectueel voor wetenschap en studies. Hij stichtte de kerken Sint-Martinus en Sint-Paulus en bracht er 30 kanunniken onder. Hij begon met de bouw van het bisschoppelijk paleis en tijdens zijn bewind werd een opstand tegen zijn persoon georganiseerd.

Prins-Bisschoppen van Luik.

Notger de Souabe, 47ste 971 (+ 1007) Hij wordt bisschop gewijd door Géréon, aartsbisschop van Keulen. De kerk van St-Lambert was vervallen, hij deed ze restaureren en bouwt er een kapel waar hij een doopvont in onder brengt, later wordt dat de kerk "*Notre-Dame-aux-Fonts*". Hij liet de kerken Sint-Paulus en Sint-Laurentius afmaken. Herstelde Mechelen en liet Thuin en Fosses omwallen. Hij vergrootte en verfraaide Luik. De Maas liep niet in haar bedding, het linker gedeelte bracht hij bij de stad, zodanig dat de Maas de stad in twee verdeelde en bracht een omwalde muur aan in drie delen, met forten en torens. Hij werd aanzien als de bouwer van de stad Luik.

Hij was een trouwe dienaar van de Duitse Koningen-Keizers, persoonlijk raadgever van Theophano en van Henri II, hij komt tussen in de grote staatzaken

Baldric de Looz, 48ste 1008 (+ 1018). Hij stamt uit het huis van de hertogen van Loon. Hij bouwde een kasteel in Hoegaarde. Het is onder zijn bewind dat het graafschap Loon en het markizanaat van Franchimont bij Luik werd gevoegd. In 1015 heeft hij de kathedraal Sint-Lambert mogen inwijden.

Wolbodon de Berg, 49ste 1018 (+ 1021). Hij komt uit het huis van de graven van Vlaanderen Een leerling van Notger. Vanaf de helft van de 11de eeuw aanzien ze de paus als hun opperste gezagdrager.

Durand, 50ste 1021 (+ 1025) Eveneens een leerling van Notger.

Reginard de Bavière, 51ste 1025 (+ 1037) Provoost van Bonn. Men schrijft van hem dat hij 1200 armen onderhield op zijn kosten, te Luik, Hoei, Dinant en Fosses. Hij liet de brug "*Pont des Arches*" over de Maas bouwen en liet de weg naar Aken aanleggen.

Nithard de Gueldre, 52ste 1038 (+ 1042) Reginard was zijn oom. Het is onder zijn bewind dat Haspinga bij Luik werd gevoegd, de ganse streek vanaf Sint-Truiden tot Luik.

Wason, 53ste 1042 (+ 1048) Een vreselijke hongersnood heerst in die periode, de geschiedschrijvers bevestigen de toestand en doen de mensheid beven. Tijdens de opstand van Godefroid met de Baard, slaagt Wason erin, door knappe verdedigingsmaatregelen, zijn domeinen te beschermen De toenmalige scholen kende een geweldige bloei.

Theoduin de Bavière, 54ste 1048 (+ 1075). Prins uit het huis van Beieren. Door het huwelijk van Regnier V met de kleindochter van Godfroid de Verdun verhoogde nog de belangrijkheid van hun familie. Hij stichtte het kapittel van Hoei.

Henri de Verdun, 55ste 1075 (+ 1091) werd benoemd door Henri IV op aandringen van Godefroid le Bossu. Op het Concilie van Worms in 1076 had hij gestemd voor de afzetting van de paus en veroordeelde Grégoire samen met de Duitse bisschoppen maar sluit zich achteraf terug aan bij de paus. Hij werd begraven in de kerk Onze-Lieve-Vrouw te Hoei. Hij richtte het tribunaal van de Vrede op.

Otbert de Brandenburg, 56ste 1092 (+1119) (bouwheer Kapel de Cornillon ter ere van twaalf apostelen, kerk Sint-Hubert en Sint-Foi. Koopt het kasteel van Bouillon, koopt de gronden van Couvin en herbouwde het kasteel van Mirwart. Hij verdedigde tot het uiterste Keizer Hendrik IV en bood hem onderdak en veilige schuilplaats waar deze overleed in 1106.

Frederic de Namur, 57ste 1119 (+1121 vergiftigd door een dienaar). Het kapittel was verdeeld, Alexander de Juliers werd verkozen door Henri V, de paus zegende Frederic de Namur.

Albéron I de Louvain, 58ste 1123 (+1128 in de abdij van Sint-Gilles-Luik)

Alexander I de Juliers, 59ste 1128 (+1135 in de abdij van Sint-Gilles-Luik). Werd verkozen met de steun van de hertog van Limburg.

Alberon II de Gueldre, 60ste 1136 (+1145 te Ortine op 15 mijlen van Rome). Schoonbroer van de hertog van Brabant. Door deze keus tekende hij de vrede met het huis van de hertog van Leuven.

Henri de Leyen, 61ste 1145 (+ Pavie 1164)
Hij schaarde zich achter de Duitse Keizer en de door hem aangestelde tegenpauzen.

Alexander II de Boulogne, 62ste 1165 (+1167 van de pest)

Radulfe de Zahringen, 62ste 1168 (+1191 in Freiburg -vergiftigd). Verwoestingen te Montenaken onder zijn tijdperk.

Albert de Louvain, 64ste 1191 (+1194) (zoon van Godefroid III, hertog van Brabant)
De kanselier van de graaf van Henegouwen, Gislebert, trok naar Rome om in naam van zijn meester Albert de Rethel voor te stellen als bisschop van Luik.
Lothaire de Hochsteden werd benoemd door keizer Henri VI.

Bisschoppen

Derde tijdperk

Albert de Cuick, 65ste 1195 (+1200)

Hugues de Pierrepont, 66ste 1200 (+1229 te Hoei). Eerste Franse bisschop. Hij werd geholpen door zijn vazal, de graaf van Loon en door de gemeentelijke milities van Luik, Hoei, Dinant, Thuin en Fosses. Hij verwierf het graafschap Moha.

Na de slag van Steppes (bij Montenaken 14 oktober 1213) moest de hertog met de bisschop onderhandelen en hem vragen al knielend hem uit de kerkban te halen.

Zegel van Henri de Verdun, bijgenaamd van Toul.(1084)

Zegel van Otbert de Brandenburg (1092)

Zegel van Hugues III de Châlon (1300)

Zegel van Adolphe de Waldeck (1302)

Zegel Jean VIII d'Heinsburg (1434)

Zegel van Henri de Gueldre, (1249)

Zegel van Jean III d'Enghien (1276)

Zegel van Engelbert de la Marck (1345)

Zegel van Jean d' Arckel (1364)

Munt van Adolf de la Marck (1313), met adelaar van Avroy.

Jean d' Aps (d'Eppes), 67ste 1229/1230. Hij was de neef van Hugues de Pierrepont.

Guillaume de Savoie, 68ste 1239 (+ 1239 te Viterbe op terugweg van Rome)

Robert de Langres (Robert de Thorote) 69ste 1240 (+1246 te Fosse) regeerde over het prinsbisdom Luik zonder door de keizer belast te zijn met de wereldlijke macht.

Henri de Gueldre, 70ste 1247 (+1286). Hij viel in ongenade op het concilie te Lyon en nam ontslag in 1274.

Jean d'Enghien, 71ste 1274 (+1281 vermoord te Hoegaarden door aanhangers van Hendrik) Hij was eveneens bisschop van Doornik

Jean de Flandre, 72ste 1282 (+1292). Hij was bisschop van Metz.
Hij was de zoon van Gwijde van Dampierre.

Hugues de Châlons, 73ste 1296 (Hij werd benoemd tot bisschop van Besançon)

Adolphe de Waldeck, 74ste 1301 (+1302) (vergiftigd)

Thibaut de Bar, 75ste 1303 (+1312) voordien was hij kanunnik te Luik.

Bisschoppen **Vierde tijdperk**

Adolphe de la Marck, 76ste 1313 (+ 1344) Hij was bisschop van Worms. Hij werd aangesteld als bisschop van Luik met kerstmis 1313.

Hij was een Frans gezind bisschop en was zeer actief in de Franse politiek.

Mechelen was aan Notger geschonken door Otton II in 980, Adolphe de la Marck verkocht de stad aan de graaf van Vlaanderen voor 100,000 gulden tournois. In 1347 wordt Mechelen aangehecht bij Brabant en aan Louis de Nevers wordt de som terug betaald.. Hij stelde het tribunaal der XXII op.

Englebert de la Marck, 77ste 1345 Hij werd benoemd tot aartsbisschop van Keulen in 1363.

Jean d'Arckel, 78ste 1364 (+1378) . Hij was voordien bisschop van Utrecht.

Arnould de Hornes, 79ste 1378 (+1389-50jaar). Hij was voordien bisschop van Utrecht. Zijn mededinger Eustache Persant de Rochefort (1378 +1395) werd bevestigd door Paus Clement VII van Avignon maar hield geen stand in het bisdom.

Thierry de la Marck gekozen in 1389 weigerde de bisschopzetel.

Bisschoppen

Vijfde tijdperk

Jean V de Bavière, 80te 1390 (+1424) Hij deed afstand van de bisschoppelijke zetel, na de dood van zijn broer Guillaume IV, graaf van Henegouwen, van Holland, Zeeland, het Beierens erfdeel in Holland.

Hij huwde met Elisabeth de Gorlitz wed. Antoine, hertog van Bourgondië

Thierry de Hornes of de Perwez (1407 +1408 gesneuveld in de veldslag van Othée) was zijn mededinger. Deze werd door paus Benoit XIII van Avignon gezegend.

Jean VII de Valenrode, 81ste 1418 (+1419) Hij was voordien bisschop van Riga en Livonie. Hij arriveerde in Luik in de maand juli 1418 en verliet de bisschoppelijke zetel te Luik in mei 1419.

Jean VIII d' Heinsberg, 82ste 1420 (+ 1459) Door politieke manoeuvres van de partizanen werden de populaire instellingen afgezwakt. Hij vertrok naar de Haag en deed in het geheim afstand van de bisschoppelijk titel te voordele van Louis de Bourbon. Hij nam deel aan de kruistocht van 1422.

Louis de Bourbon, 83ste 1456 (+ 1482) Hij was 19 jaar wanneer hij door zijn oom de hertog van Bourgondië en de paus naar Leuven werd gestuurd. Maria van Bourgondië deed in 1477 afstand van Luik. De vrede van Sint-Jacob werd ondertekend op 28 april 1477 door Louis de Bourbon en het Luikse volk. Louis de Bourbon verlaten door zijn volgelingen vlucht naar Namen.

Bisschoppen

Zesde tijdperk

Jean de Hornes, 84 ste 1484 (+ 1506). Hij doet zijn blijde intrede op 7 november, samen met Guillaume d'Aremberg en Jacques de Hornes. Hij roept het volk naar het paleis op 9 januari 1485 en stelt voor een einde te maken aan de vreselijke ruzies die het land treffen zonder resultaat, kwaad verlaat de bisschop de stad Luik en begeeft zich naar Maastricht. Zijn voertuig breekt onderweg meer dan waarschijnlijk een hinderlaag, hij sterft twee dagen later te Maastricht waar hij begraven wordt op "*de lichtende heuvel*".

Jacques de Croy was zijn mededinger voor de bisschoppelijke zetel. Hij was opnieuw kandidaat bij de verkiezing van Evrard de la Marck, gesteund door Philips de Schone.

Evrard de la Marck, 85ste 1506 (+ 1538 overleden van koorts veroorzaakt door een indigestie, hij had te veel oesters geeten.). In 1505 was het bisschoppelijk paleis in vlammen opgegaan, de Limburgse architect Arnold van Mülcken krijgt de leiding bij de heropbouw. De prins-bisschop doet de kastelen van Hoei en Franchimont herstellen, omwald en herstelt de muren van de stad Luik. Hij laat een kasteel bouwen in Dinant, Stokkem en Kuringen. Invasie van de Lutheranen. Er heerst godsdienstige en civiele onverdraagzaamheid. Protest van de ambachten. De prins stelt de Inquisitie in. Zijn hart werd rechts van het hoofdaltaar geplaatst in de kerk van Hoei en zijn ingewanden werden naar Brussel in de abdij Zeven-Fonteynen ondergebracht.

Corneille de Berghes, 86ste 1538. (+ 1544). Bij zijn benoeming als bisschop verklaarde hij dat hij liever "*un coup de couteau au coeur*" zou ontvangen dan bisschop te zijn. Hij gaf de voorkeur te vertoeven op zijn gronden in Zevenbergen. Tijdens zijn bisschopsleiding ontsloeg hij het grootste deel van de soldaten, hij liet de vestigingen herstellen en verjoeg de ketters.

George d' Autriche, 87ste 1544 (+1557). Hij is een bastaardzoon van Keizer Maximiliaan en een hoveling aan het hof van Hongarije. Hij was kapelaan van Maria van Hongarije. Hij werd bisschop van Brixen (Tirol) op 21 jarige leeftijd en hij was 25 jaar als hij aartsbisschop van Valencia werd. Hij liet de vestingen Mariembourg, Philippeville en Charlemont bouwen waarmee hij de vallei van de Maas afslot voor de Franse legers, om het prins-bisdom en eveneens de Nederlanden te beschermen.

Robert de Berghes, 88ste 1557 (+1565). Tijdens zijn regeerperiode komen de Jezuiten steeds meer op de voorgrond. Viglius ontraad Philippe II om deze monniken te introduceren in de provincie, alhoewel Luik nog gevrijwaard was van ketterij durfde de bisschop ze niet voorstellen.

Gerard de Groesbeek, 89ste 1563 (+1580). Het was niet zozeer de kandidaat van de koning, maar vermits hij geen enkele angst inboezemde wilde hij hem toch begroeten.. Bij zijn intrede verklaarde hij "*Een prins van Luik doet slechts uitspraak door rechtvaardigheid en vaardigt slechts ordonnanties uit met instemming van zijn Staten*". Zijn periode is vooral gekenmerkt door godsdienstoorlogen.

Ernest de Bavière, 90ste 1581 (+ 1612). Was de derde zoon van Albert V. Hij was nog geen dertien jaar als hij reeds de titel droeg van kanunnik van Salzburg, van Keulen en van Wurzburg en in 1566 werd hij bisschop van Freisingen. Op 29 januari 1581 wordt hij tot Prins-bisschop van Luik benoemd. De prins-bisschop heeft gezworen dat hij de diverse privileges van de stad zal respecteren en zich aan het aloude gewoonterecht zal houden. Maar zijn gedrag is onmogelijk, zijn aantal "*maitresses*" maken schandaal, soms is er zelfs sprake van een huwelijk. Hij maakte deel uit van die groep prelaten waarvoor het onzedelijk gedrag het diep geloof en zich ten dienste stellen van de kerk niet uitsloot. In 1583 werd hij tot aartsbisschop van Keulen benoemd. Hij stichtte de sité "*Berg van Barmartigheid*" en het hospitaal van "*Bavière*".

Ferdinand de Bavière, 91ste 1612 (+ 1650). Volgt hij zijn nonkel op als bisschop van Luik. Tegelijkertijd is hij aartsbisschop van Keulen en cumuleert hij Luik met Munster, Hildesheim en Paderborn. Hij liet zich vertegenwoordigen te Luik door Valère Zorn, die van het volk niet werd aanvaard. Er was in 1633 het politiek en, sociaal conflict tussen de Chiroux, medestanders van de prinsbisschop, en de Grignoux die de democratische partij vormden. De prins-bisschop verbleef steeds in Bonn en liet de belangrijkste functies over aan de Chiroux, die in 1646 door de Grignoux vogelvrij verklaard werden.

Maximilien Henri de Bavière, 92ste 1650 (+ 1688). Op 12 oktober 1650 zweerde hij trouw aan het kapittel in het koor van kathedraal Sint-Lambert. Iedereen was gewoon met leken bisschoppen te doen te hebben, doch Maximilien Henri wenste het priesterschap en een jaar na zijn aanstelling droeg hij de mis op te Luik. Maximilien wilde de orde herstellen te Luik door machtsgrepen, uit te voeren o.a. de grondwet « *le Reglement* » dat hij instelde trok de

politieke privileges van de 32 ambachten in. Zijn overwinning op de Grignoux -partij in 1684 verstevigde zijn macht. Hij werd benoemd tot aartsbisschop en keurvorst van Keulen

Jean Louis d' Elderen, 93ste 1688 (+ 1694). Zijn eerste belofte was om voorgoed in Luik te verblijven en met het kapittel alle zaken te behandelen in het voordeel van de stad. In september 1688 brak de oorlog uit tussen Frankrijk en het keizerrijk. Hij keerde zich tegen Frankrijk, hij verklaarde de oorlog aan Louis XIV.

Op zijn graf stond het volgende gegraveerd: "*Armis Gallorum vir quamvis pacis amator
Restitit invictus, coelesti numine fultus.*"

Joseph Clement de Bavière, 94ste 1694 (+ 1723). De verkiezing van Jozef Clemens is een grote overwinning voor het huis van Beieren. Het kan zijn invloedssfeer nu van de Rijn tot aan de kust uitbreiden en Keulen, Luik en Brussel beheersen. Hij was een fel tegenstander van het Jansenisme. Hij overleed te Bonn.

Georges Louis de Berghes, 95ste 1724 (+ 1743). De Berghes liet zich vooral opmerken door zijn streven voor de opbloei van de economie in het geteisterde land door oorlogen. Hij liet het kasteel van Seraing restaureren. Zijn laatste wilsbeschikking, hij legerde heel zijn fortuin aan de armen van "*de cité*".

Jean Theodore de Bavière, 96ste 1744 (+ 1763). De prins-bisschop is veertig jaar en is de zoon van Maximiliaan Emmanuel van Beieren. Hij cumuleerde zijn bisschoptitel van Luik met deze van Freysingen en Halberstadt, hij verbleef maar heel zelden op de boorden van de Maas, hij liet zijn "*Privé Conseil*" regeren. De eerste vrijmetselaarsloge werd rond 1733 in Luik opgericht, met « *La Nympe de Chaudfontaine* ». In 1749, kreeg het prinsbisdom zijn tweede vrijmetselaarsloge.

Charles Nicolas Alexandre d'Oultremont, 97ste 1763 (+ 1771). Bij zijn aanstelling waren de discussies zo hevig dat de wachten moesten ingrijpen of de kiezers sloegen elkaar dood met de kandelaars. Hij stierf schielijk in het kasteel van Warfusée bij zijn terugkeer van de jacht. (Geboren in Luik).

François Charles de Velbruck, 98ste 1772 (+ 1784). Hij bracht zijn jeugd door aan het hof van Wenen. Hij maakte deel uit van de geheime raad en grootmeester van het paleis. Hij was voorstander van de nieuwe ideeën die zich in Europa ontwikkelde. Hij was vrijmetselaar en antiklerikaal, hij stichtte wederopvoedingsgestichten en rusthuizen.

César Constantin François de Hoensbroeck, 99ste 1784 (+1792). De prins-bisschop was bekend als moedig, vastberaden en koppig man, nochtans pas benoemd of het morren, de kritiek neemt toe. Ze verdenken hem van complot tegen de vrijheid van het volk. De agitatie veroorzaakt door de hervormingen van Joseph II bleef niet uit, het volk neemt de macht in Luik. Het oud regiem was gevallen.

Antoine de Méan, 100ste Prins-bisschop gekozen op 16 augustus 1792. Op 27 november 1792 geeft de Prins-bisschop de stad Luik in handen van Dumoriez, deze schreef aan de minister van oorlog, het trots volk van "*de cité*" heeft ons ingehaald met republikeinse broederlijkheid.

~~~~~  
République Liégeoise – Luikse republiek 1792/1795  
~~~~~


Zegel van Hugues de Pierrepont, gehecht aan een oorkonde van 1209.

SIMSE ONDER DE FRANKEN

Roger Van Kerkhoven
Zemst 2000

SIMSE was de Keltische naam van een nederzetting aan een oude arm van de Zenne die tot een leibeek geëvolueerd was. Het woord betekende biezen of riet. Tijdens de Merovingers of begin Karolingers werd de naam veranderd in Semse. De oude nederzetting groeide uit tot de leenheerlijkheid Semse. Bij het ontstaan van de gemeenten pasten de Fransen de benaming aan tot SEMPST en in 1933 werd ZEMST ingevoerd. Zemst is de naam van een fusiegemeente, samengesteld uit Weerde, Epegem, Hofstade, Elewijt en Zemst zelf.

Het zou historisch onjuist zijn om Semse of Simse met de huidige gemeente Zemst te identificeren. Een grondgebied ervan begrenzen blijkt een onmogelijke opgave omdat de oude nederzettingen niet binnen huidige gemeentegrenzen kunnen gelokaliseerd worden. De meeste nederzettingen onder Simse lagen ofwel aan de Zenne ofwel aan de Dijle. Daarom zouden we het gebied kunnen omschrijven als het conluentiegebied van beide rivieren. De strook langsheen de Dijle liep van Walem tot en met Rijmenam, de "*Zennedorpen*" lagen verspreid tussen het Zennegat en Vilvoorde. Toch was de strook langsheen de Zenne breder dan langsheen de Dijle. Langsheen de oude heirbaan van Aalst naar Mechelen lagen ook nederzettingen die bezwaarlijk Zennedorpen kunnen genoemd worden. Kapellen -op -den -Bos bleef heel lang met Zemst verbonden. Tot 1810 bezat Semps een enclave: "*de Hongarijen*". De enclave moet vroeger aangesloten hebben op Kapelle -op -den -Bos. Een deel daarvan lag op het grondgebied van Ramsdonk en zelfs op dat van Meise-Wolvertem.

Hoewel al de nederzettingen een toponiem hadden, werd gans de regio Simse genoemd. Reeds vanaf het Neolithicum oefende de vruchtbare vallei een grote aantrekkingskracht uit. Het agrarisch potentieel bezorgde de bewoners een zekere welstand. De regio werd bekend voor zijn graancultuur. Die cultuur was het bindmiddel tussen de verschillende nederzettingen. De ontwikkeling van de regio moet aan de basis gelegen hebben van de oprichting van een Romeins kamp in Elewijt. Tijdens de Romeinen werd de wegeninfrastructuur grondig verbeterd. Dit uitte zich niet zozeer in de aanleg van heirbanen maar in het verbeteren van de waterwegen. De benedenloop van de Zenne en de Dijle, beiden vanuit Elewijt bereikbaar, waren van cruciaal belang voor de haven van Rumst.

Er zijn geen aanwijzingen dat Simse in die periode belangrijker was dan de andere nederzettingen.

Een ontwikkeld gebied was zeer gegeerd door de Franken. Het was te verwachten dat zij in de regio zouden neerstrijken om het bestuur ervan in handen te nemen.

Het Frankisch bestuur van het conluentiegebied werd in Simse gevestigd. Dat was de reden dat gans het gebied als Simse bekend werd.

WIE WAREN DE FRANKEN ?

In de algemene geschiedenis leerden we dat “*de Germanen*” na een eeuwenlange strijd in 4de eeuw de Rijn overstaken en Gallië binnenvielen. De veroveraars stichtten nederzettingen en namen het bestuur over. Deze gegevens zijn slechts een ruwe veralgemening van wat zich in werkelijkheid heeft voorgedaan.

Meer dan twee eeuwen lang was de druk op de grenzen langsheen de Rijn zo groot dat de Romeinen verplicht werden om verregaande faciliteiten te verlenen aan “*de Germanen*”. Legeraanvoerders die de Romeinse versterkingen belegerden werden door hen in het leger opgenomen en konden carrière maken in hun legioenen. Enkel onder hen haalden de top. Samen met de aanvoerders werden de poorten geopend voor grote groepen Germanen die zich in Gallië vestigden. Vaak werden deze inwijkelingen, die met de Romeinen samenwerkten, voor Gallo-Romeinen aanzien. Als geboren leiders werkten zij zich op en bekleedden zij voornamelijk functies.

De benaming “*Germanen*” is een verzamelnaam voor een zeer gedifferentieerde bevolkingsgroep. Wanneer Julius Caesar onze streken veroverde noemde hij al zijn tegenstanders Barbaren. Het waren de Grieken die onze voorouders Kelten noemden, een naam die de Romeinen nooit gebruikten. In de veroverde gebieden werden de Barbaren geleidelijk aan Galliërs geheten. De Barbaren die ten oosten van de Rijn leefden werden dan weer Germanen genoemd.

De Franken is eveneens een verzamelnaam voor verschillende volkeren: Saliërs, Chamaven, Chatuariërs, Amsivariërs... tot zelfs de Friezen. Een strikte afbakening was er niet: sommige stammen werden slechts sporadisch Franken genoemd. De benaming Franken had meer te maken met de relatie van een volk met de Romeinen dan met hun identiteit. Het feit dat de Romeinen afwisselend vijand of bondgenoot waren, maakte de situatie nog moeilijker.

Het waren de Franken die tijdens het Romeinse bewind carrière maakten, die de Romeinse geplogenheden zouden bewaren in het latere Frankenrijk.

Bij de val van het West-Romeinse Rijk werd Gallia Belgica bewoond door twee verschillende bevolkingsgroepen: de oorspronkelijke bewoners waren Kelten, de kleine groep Gallo-Romeinen die hun Keltische identiteit verloren hadden.

In onze regio troffen we een grote groep Kelten aan die traditioneel de vruchtbare gronden bewerkten en een kleine groep Gallo-Romeinen die zich vooral bekommerden om de administratie in al haar geledingen.

DE EERSTE FRANKEN IN ONZE REGIO.

De Frankische veroveraars, soldaten in hart en nieren, hadden er alle belang bij om de bestaande structuren over te nemen. De veroverde gebieden werden verdeeld onder de legeraanvoerders. Een groot deel van het huidige België, onze streken inclusief, werden toegewezen aan de Salische Franken. De aanvoerder van dit gebied, “*Belgica Secunda*”, was Childerik (+ Doornik 481).

In dit deel was Reims de bisschopsstad en waren Doornik en Soissons naast Kamerijk belangrijke centra. Bij zijn dood bezat hij slechts Doornik en wat grondgebied ten

noorden daarvan. De ondergang van zijn rijk illustreert de onderlinge machtsstrijd tussen de legeraanvoerders en zelfs hun ondergeschikten.

Onze regio werd bezet door verre onderdanen van Childerik die heel zelfstandig optraden. Voor Clovis was er weinig sprake van een georganiseerd bestuur. In praktijk vestigden Frankische families zich slechts daar waar ze konden aansluiten bij bestaande nederzettingen. De inplantingen die succes kenden evolueerden tot nieuwe nederzettingen waarvan de toponiemen, tot vandaag, bewaard bleven.

De belangrijkste Frankische nederzettingen nabij het oude Simse waren: Geerdeghem, Heyseghem en Barbelghem. Geerdeghem kende het meeste succes en slorpte de twee anderen op. De drie inplantingen waren allen op de rechteroever van de Zenne gelegen, in de onmiddellijke nabijheid van de rivier. Merken we op dat geen enkele van de drie in een agrarisch interessant gebied ingeplant werd. Alleen de wegen aan de inplantingen waren belangrijk en dat kan de reden geweest zijn dat de Franken die locaties verkozen. In Hombeek, toen nog Honnebeke, treffen we een vergelijkbare situatie aan: de Frankische nederzetting Proleghem lag aan de overgang van de heirbaan uit Aalst over de Zenne. In Mechelen lag Winkelghem aan de Dijle en werd Ouweghem tegen diezelfde heirbaan opgericht, op de plaats waar zij de heirbaan vanuit Bavai vervoegde.

Zoals we reeds vooropstelden, raakten de Franken niet aan de agrarische structuren uit de Romeinse tijd: geen enkele inplanting kwam in een cultuurgebied terecht.

In het prille begin bestond de inplanting slechts uit één enkele familie die geleid werd door de familieoverste. Heel geleidelijk namen de leiders de taken van de Gallo-Romeinen over: bestuursfuncties, rechtspraak en administratie kwamen in handen van de veroveraars.

Ondanks eeuwenlange inspanningen waren de Romeinen er niet in geslaagd de plaatselijke gemeenschappen te romaniseren. De afstand tussen de Romein en de Kelt bleef bestaan omdat de taalbarrière onoverkomelijk bleek. De Frankische cultuur stond veel dichterbij de Keltische dan de Romeinse. Hun taal was geen onoverkomelijke hinderpaal. Dit alles maakte de integratie eenvoudig: reeds tijdens de Merovingers werden haast alle plooiën gladgestreken.

De Franken, aanvankelijk met de steun van de Gallo-Romeinen, vestigden hun bestuur in het hart van de oude nederzettingen en niet in hun eigen inplantingen. Het is opmerkelijk dat onze huidige dorpscentra gesitueerd zijn daar waar het Frankisch gezag gevestigd was. Dat we daar zo weinig archeologisch materiaal van opgraven ligt in het feit dat deze plaatsen generatie na generatie bebouwd werden tot alle relictten verloren gingen. Romeinse villa's die langsheen de verbindingswegen stonden, bleven beter gespaard dan de houten constructies van de Franken.

DE EERSTE FRANKISCHE STRUCTUREN

Hoewel het doopsel van Clovis wordt aanzien als de grote doorbraak van de Roomse Kerk, was de macht van de bisschoppen reeds voor hem, zeer groot. Een van de redenen waarom keizer Constantinus voor de christelijke had gekozen, was de degelijke organisatie en de hiërarchie.

Onze regio viel onder de bisschopszetel van Reims. Al wat wij daarover weten, werd opgetekend in de "*Historiën*", een werk van bisschop Gregorius van Tours. Daarin vinden we informatie van de eerste machtsstructuren van de Merovingers. Wat wij uit deze informatie mogen besluiten is een ander paar mouwen. Specialisten raken het niet eens over de precieze betekenis van de tekst. Daardoor ontstonden meerdere interpretaties. Het gaat vooral om de betekenis van begrippen in de tijd van de Merovingers.

De begrippen "graf" en "gau" hadden een andere inhoud dan tijdens de Karolingers. In de administratie werden Latijnse termen gebruikt en daar beide begrippen van Germaanse oorsprong zijn, dekte de vlag niet helemaal de lading. Omdat het Latijn de administratieve taal bleef, gedurende eeuwen, evolueerden de termen niet en zou bij iedere term een periode moeten geplaatst worden om de juiste inhoud te kunnen inschatten.

In het rijk van Childerik werden enkele graven opgetekend die macht hadden over een civitas, een Romeinse stad. Zij regeerden over o.a. Trier, Soissons, Doornik en Tongeren. Verder dan de stad reikte hun macht niet en we kennen geen graven die over een uitgestrekt gebied regeerden.

De bisschoppen resideerden eveneens in de civitas en hadden een grote invloed op de plaatselijke besturen en op hun bisdom. Toch is het niet duidelijk of hun invloed buiten de stad zo groot was als Gregorius van Tours beschrijft.

Tijdens het bewind van Childerik blijkt dat de plaatselijke overheden ruime autonomie bezaten en zich koning waanden in een beperkt gebied.

In onze regio betekenden de Frankische inplantingen een versterking en een aanvulling van de welstand. Iedere nederzetting had een familiehoofd maar de familiebanden werden betrekkelijk vlug overvleugeld door een algemeen belang. Per regio, de oorspronkelijk gouw, werd één leider verkozen die gezag had over de familiehoofden. Met hulp van de hoofden en de Gallo-Romeinen zou de leider het eerste plaatselijke bestuur inrichten naar Romeins model. Dat kon moeilijk anders want zonder Latijnse termen was de administratie onbestaande. Door gebrek aan communicatie konden grote verschillen ontstaan tussen plaatselijke toestanden. Door de positie van de bisschoppen die het best geplaatst waren om een ruimer zicht te hebben, kregen zij een cruciale rol toebedeeld: de Kerk was de enige bron van informatie tijdens de Merovingers.

Waarom de "graf" zich in Simse vestigde, weten we niet. De nederzetting was niet centraal gelegen en zij verschilde geenszins van de omliggende

BEKERINGSWERK IN SIMSE.

De bronnen over het bekeringswerk vanaf keizer Constantinus zijn afkomstig van de bisschoppen. De invalshoek van waaruit zij rapporteerden was te klein om een algemeen beeld weer te geven. De bisschoppen hadden het "*van horen zeggen*" want zijzelf hadden niet de gewoonte hun bisschopsstad te verlaten. Tussen realiteit en regelgeving gaapte een diepe afgrond.

Het begrip "*bekering*" had tijdens de Merovingers een andere dimensie dan tijdens de Karolingers. Na het doopsel van Clovis namen de kerkelijke structuren vastere vormen aan. Het is belangrijk om weten dat door de val van Rome de Kerk niet als een "*Roomse*"

kerk werd aanzien. Zo zien we dat de bisschop van Tongeren naar Constantinopel op missie vertrekt. Het begrip "paus" dateert immers van eeuwen later. Het administratief centrum van de Kerk lag toen in het Oost-Romeinse rijk. De bisdommen waren verdeeld in diocesen, kloosters en hun afhankelijkheden vormden een aparte groep.

Wanneer we weten dat de dopelingen, in principe, zich in een kathedraal-kerk, moesten laten dopen, beseffen we hoe elitair de Kerk gericht was. Dit principe paste geheel in de Gallische Kerk die zich tot de aristocratie richtte. Indien deze regel streng werd toegepast, dan bleef het grootste gedeelte van Noord-Gallië van bekering uitgesloten. Allen de civitas bezaten kathedraal-kerken. In ons land was alleen Tongeren de enige echte civitas en werd Doornik en belangrijk centrum onder Childerik. Een reis van de kandidaat dopelingen naar Tongeren, Doornik, Reims of Soissons lijkt niet opportuun. We bezitten geen informatie over het dopen in die periode maar we kunnen toch een en ander afleiden. Het doopsel van Clovis was een voorbeeld voor de Frankische adel. Gedoopt zijn was een statussymbool geworden. Het waren de plaatselijke heren die zich lieten dopen naar het voorbeeld van de adel in de civitas. Verder dan het dopen en de belofte om de christelijke leer te volgen, reikte een bekering niet. Door zich te laten dopen, werden de banden tussen het plaatselijk bestuur en de bisschopsstad aangehaald. Wij betwijfelen echter dat bekeringen van de heren een algemeen verschijnsel was.

Het was Remigius van Reims die de nieuwe bisschoppen installeerde. Eleutherius bediende Doornik en Falco bekleedde de bisschopszetel in Tongeren. Wat er zich tussen Tongeren en onze regio Simse afspeelde weten we niet maar we vinden geen verklaring voor de evolutie van de regio zonder connecties tussen beiden. Bisschop Falco was een Gallo-Romein, geen Frank. Hij was daarom goed vertrouwd met plaatselijke toestanden. Het valt niet te bewijzen dat de heer van Simse de bisschop kende maar meerdere gegevens wijzen in die richting. Hoogst opmerkelijk is, dat de binding bleef bestaan na de overbrenging van de bisschopszetel naar Maastricht en later naar Luik.

Plaatselijke heren overtuigden de bisschop om een "mondprediker" te zenden naar hun regio. Dergelijke gunsten zullen echter wel hun prijs gehad hebben. De tegenprestatie bestond minstens in een nauwere band met de bisschop. Via een zendeling, in dienst van de bisschop, kon de algemene regel omzeild worden omdat hem het dooprecht verleend werd. Bisschop Falco trachtte op die manier zijn macht ten opzichte van de bisschop van Reims te versterken.

Uit de doopsriten weten wij dat uitsluitend gedoopte de kerk mochten betreden. Daarom bezaten de eerste kerken een aparte doopplaats die later in het gebouw geïntegreerd werd. Omdat er buiten de civitas en de kloosters, geen kerken waren, mochten de zendelingen zelf een doopplaats uitkiezen. Al deze plaatsen waren, naar bijbels voorbeeld, gelegen aan een bron of een waterloop. Om de eeuwenlange tradities van de Kelten niet voor het hoofd te stoten, werden hun sacrale plaatsen als doopplaatsen erkend. Deze handelswijze was oorzaak van de situering van doopplaatsen buiten de oude nederzettingen aan een bron of waterloop. Het was op die locaties dat de eerste kruisen verschenen. Sommige toponiemen herinneren daar nog aan. Indien het toponiem "aan het kruis van..." gevolgd wordt door de naam van een nederzetting, dan valt die oorsprong te overwegen.

Het lijkt wel een contradictie dat een "graf" zich liet dopen omwille van het statussymbool terwijl zijn ondergeschikten trouw bleven aan hun tradities.

In de regio Simse bleven twee relictten bewaard uit die periode: de "onbekende boom" en de "Halve Steen". De "onbekende boom" wordt op de kaarten vermeld tot laat in de

achttiende eeuw. Hij stond op de grens van Geerdeghem en Simse. Nu is het een grenspunt van de provincies Antwerpen en Vlaams-Brabant. Voor 1800 was de "Halve Steen" in Zemst-Laar gekend als "het Steynen Cruys". Ook dit is een grenspunt van voornoemde provincies. De steen waarop tot de godsdienstoorlogen, in de zestiende eeuw, een kruis stond, behoorde tot de sacrale plaats van de Muyselwuyck en werd verplaatst onder invloed van de Frankische nederzetting Loxhem. De "onbekende boom" was een heilige plaats van de Frankische nederzettingen Berbelghem, Heyseghem en Geerdeghem.

DE MACHTSHONGER VAN DE GEDOOPTEN.

Het hele verhaal van de heilige Servatius van Tongeren verduisterd de evolutie van de kerkelijke toestand in de civitas. Het Woord van Christus werd niet meteen geaccepteerd door de inwoners van de stad Tongeren. De heilige Maternus vond vooreerst gehoor bij de Kelten buiten de Romeinse vestingstad. De eerste kerk van Tongeren was dan ook buiten de muren gelegen, Het was niet meer dan een open plek aan het water die eerder bij de Kelten reeds in gebruik was. Het was tijdens de Merovingers dat de stad een kathedraal-kerk kreeg binnen de vestingmuren. Het gebouw was een toonbeeld van de macht van de bisschop.

Lang voor de bekommernis om het doopsel te veralgemenen, zouden die kerken het voorbeeld worden voor de adellijke grondbezitters. Het was niet zo dat zij reeds geneigd waren om ook kerken te bouwen, hun doel was het dooprecht in handen te krijgen. Dit recht zou hun status ten goede komen.

Dat de heer van Simse, een adellijke Gallo-Romein of dito Frank, dit recht in handen kreeg, wijst op de ontwikkeling van de regio. De doopplaats werd toegewezen op de sacrale plaats van de Kelten, naast de nederzetting Geerdeghem, aan de Zenne. Op die plaats stond eeuwenlang een kruis en zij werd bekroond, rond 1485, met de kapel van O.L.V. in het Hammeken.

Tijdens de Merovingers, lang voor de eigenlijke kersteningperiode, werd de basis gelegd van de moederparochie Semse. Die parochie ontstond door de politieke macht van de heer en niet door godsdienstige motieven.

Wij vragen ons af hoeveel invloed de bisschop van Reims had op onze gewesten. De rol van Trier wordt ons inziens onderschat. Trier was de stad die erkend werd als geestelijk centrum van Gallië, tenminste tijdens de Romeinen. De Merovingers gaven de voorkeur aan Reims omdat het centraler gelegen was in "Francië". Maar Reims had de traditie van Trier niet.

De Gallische Kerk was een adellijke Kerk die pronkte met uitzonderlijke relikwieën en die zich beroemde op plaatselijke schutsheiligen. Deze kerkbeweging uitte zich vooral in Zuid-Gallië waar meer steden waren dan in het noorden.

Volgens de legende had de moeder van keizer Constantinus, Helena, het kruis ontdekt waarop Jesus was gestorven. Dit gaf aanleiding tot een grote verering van de relikwieën van het heilig kruis. Alleen de rijkste kerken konden zich de aankoop ervan permitteren. Het zou kunnen dat de kapel van het heilig kruis in Battel daar iets mee te maken heeft. In die tijd werden vele kerkelijke gemeenschappen met die naam bedacht zonder een relikwie ervan te bezitten.

Dat Helena heilig zou verklaard worden, lag voor de hand. Zij was de voorloper van de reeks heiligen die omwille van hun status zouden heilig verklaard worden.

De kloosterbeweging die na de regering van Clovis op gang kwam, had, voor de oprichting van echte parochies, geen invloed op de christelijke gemeenschap van onze regio. Voor deze vaststelling kunnen we twee verklaringen geven.

- voor de normen van die tijd was onze streek reeds gekerstend om dat de heer zich had laten dopen.
- plaatselijk heren zagen in een klooster een bedreiging van hun macht.

De kloosterbeweging, op gang gebracht door de Ier Colombanus, zette zich af tegen de levensstijl van de leiders van de Gallische Kerk. Vanuit kloosters zouden zijn volgelingen een vernieuwd geloof verkondigen. De Ierse Kerk was de eerste missionaire Kerk die tot doel had de boodschap te verkondigen in alle lagen van de bevolking. De Frankische leiders reageerden heftig tegen deze nieuwe visie. Het mooiste bewijs daarvan is de onenigheid tussen koning Dagobert en Amandus. Volgens Amandus verplichtte de bijbel om de boodschap uit te dragen over alle volkeren. Koning Dagobert meende dat het apostolisch werk in dienst moest staan van de Frankische heerschappij. De onenigheid nam zulke vorm aan dat Amandus Zuid-Gallië verliet en naar het noorden trok.

Indien er een heilige is, die als persoon, door onze gewesten trok, dan is dat de heilige Amandus. Uit zijn manier van werken leiden we af dat zelfs hij onder invloed stond van wat hij in Zuid-Gallië ervaren had. Zijn methode verschilde van wat de Ierse Kerk vooropstelde. We kunnen hem echter begrijpen in het kader van de machtshonger van de plaatselijke “gedoopte”. Het staat vast dat Amandus slaven en pachters vrij kocht om hem te volgen. Voor hen was het louter een verandering van heer. Amandus wilde doen begrijpen dat zijn macht niet dezelfde macht was als die van een heer. Daarom trachtten de predikers een imago te wekken van genezers en wonderdoeners. Hun gezag steunde niet op militaire macht maar op de kracht van een opperwezen. De “heidene” moesten overtuigd worden door mirakelen!

Het succes van het bekeringswerk hing af van de gezindheid van de graven. Indien zij zich niet beknot voelden in hun functie, dan mochten de predikers hun gang gaan. Indien zij zich bedreigd voelde, dan zou de verkondiger de marteldood sterven.

Voor de onderdanen was het christendom niet meer dan een uitbreiding van eeuwenoude tradities die onder geen enkel beding werden afgeschaft. De tegenstelling van wat heidens en van wat christelijk was, bestond helemaal niet.

Het is logisch dat de kloosterbeweging aanvankelijk weinig succes kende in de nabijheid van centra waar de Gallische Kerk de overhand had. In dit opzicht ontstonden de eerste kloosters niet in Tongeren, niet in Doornik, niet in Braives ... niet in onze regio.

DE EERSTE KERKGEBOUWEN.

Het bouwen van kerken ten tijde van de Franken, kwam slechts op gang na de regering van Clovis indien we kloosters en civitas buiten beschouwing laten. Hoewel wij vrijwel geen documenten bezitten over de oprichting van plaatselijke kerken, valt uit het verdere verloop heel wat af te leiden. De verdeling van Clovis' rijk onder zijn vier erfgenamen zette de verbrokkeling van het Frankenrijk in. De decentralisatie van de macht zou ook

op plaatselijk vlak zijn ingang vinden. De binding tussen Kerk en Staat, door Clovis gepropageerd, zou zich doorzetten tot in ieder gewest.

Het bouwen van kerken had toen een dubbele dimensie: de macht van de heer onderlijnen en de eenheid van de "*christelijke gemeenschap*" symboliseren.

De plaatselijke aristocratische heer nam niet langer genoegen met een doopplaats buiten het centrum van een nederzetting. De kerk kreeg een plaats naast zijn "*hof*". Als bouwheer van een kerk wilde hij een bouwwerk dat evenredig was met zijn status. We moeten hierin niet overdrijven door ons in te beelden dat de nederzettingen getooid werden met kerken uit steen. Het staat wel vast dat de houten kerken dikwijls een stenen fundering hadden en soms ook een stenen onderbouw. De stenen waren afkomstig van Romeinse tempels of van de puin van villa's. Het gebouw werd geschraagd door houten peilers. De muren waren bepleisterd met leem en het dak was van riet. In wezen verschilden zij niet zoveel van Frankische woningen. In de archiefstukken van het bisdom Terkameren wordt, tijdens de Karolingers, de houten "*saelkerk*" van Semse vermeld.

De kerk van Simse werd op de puinen van een Romeinse tempel gebouwd, iets ten zuiden van de woonkern. Bij de bouw van de huidige kerk, rond 1928, werden daarvan delen blootgelegd. De aannemer gaf daaraan geen ruchtbaarheid om te werken niet te vertragen. Naargelang de status van de heer kreeg de kerk een stenen toren met een klok erin. De kerk van de heer, de enige in gans de regio, erfde het dooprecht. Dit houdt in dat de doopleerlingen uitsluitend gedoopt werden in de kerk van de heer. Het kwam er op neer dat de rechten van de kathedraal-kerk werden overgedragen op de kerk van de heer. De bediening van de kerk werd eveneens een recht van de heer: het personaat. De heer kreeg het recht om zelf een priester te kiezen voor zijn kerk. De decentralisatie ging echter verder. Zoals Simse eertijds het recht, wellicht van de Tongerse bisschop, had gekregen een plaatselijke doopplaats op te richten, kregen nu de andere nederzettingen uit de regio, het recht op bidplaatsen. De bidplaatsen waren geen echte kerken maar kapellen. Een kapel was een kerk zonder dooprecht. Zij werden toegewijd aan een heilige die als patroon werd erkend. Het toponiem Kapelle –op –den -Bos is daar een litteken van. De bidplaatsen of kapellen werden opgericht op de sacrale plaatsen van de Kelten. We kunnen een aantal van deze plaatsen situeren. In Battel stond de kapel op het grondgebied van Battenbroek op de plaats waar nu nog altijd een kapel staat. Voor Mechelen stond de bidplaats waar nu de kathedraal staat. Voor de gemeenschap van Honnebeke kwam zij op de plaats terecht waar later het klooster van Leliëndaël gebouwd werd. In Rijmenam lag die plaats aan het "*Zwarte water*". De parochie Muizen zou op die plaats de parochiekerk bouwen.

Niet alleen de sacrale plaatsen maar ook bij de Frankische nederzettingen werden kapellen gebouwd. De Sint-Willebrorduskapel van Hombeek in het Beekveld komt hiervoor in aanmerking. Voor Winkelghem en Ouweghem werd een kapel gebouwd die later de kerk werd van de parochie Sint-Lambertus op den Donck. Deze voorbeelden zijn slechts een beperkt aantal van het totaal. Elke gemeenschap, en dat waren er veel, verwierf zijn eigen bidplaats.

Het bewijs voor hun afhankelijkheid van de heer van Simse vinden we sporadisch terug in de cijnsboeken of de eigendomsrechten van die locaties. Deze rechten gingen over van generatie op generatie. Ze waren eeuwen later in handen van de afstammelingen en erfgenamen van de families Van Wilder en de Lapide.

Het aantal afhankelijke bidplaatsen geeft een beeld van de macht van de heer van Simse. Aanvankelijk hadden zij geen bedienaars, dit was een recht van de geestelijke van de heer.

Een tweede aspect, door gebrek aan informatie meestal genegeerd, is het begraafrecht. In de Gallische Kerk waren dopen en begraven de twee vieringen waaraan het meeste belang werd gehecht. Clovis zelf had een traditie in het leven geroepen, die ondanks kerkelijke tegenstand, meer en meer veld zou winnen. De koning van de Franken, een gedoopte koning, werd niet in een grafveld, maar in een kerk begraven. Zijn nazaten zouden die eer, ten aller prijzen, imiteren. Clovis, "*de stichter van de Frankische geloofsgemeenschap*", stond als voorbeeld voor de latere "*stichtersgraven*". De heren die een kerk hadden gesticht, eisten het recht op om in hun kerk begraven te worden.

Het belangrijkste kenmerk van de Vroeg-Merovingische tijd, waren de "*rijengraven*". De Franken waren de eersten die grafvelden aanlegden in de vorm van lange rijen. Hun grafvelden lagen steeds op een afstand van de nederzettingen. Soms bleven ze eeuwen in gebruik. Vanaf Clovis veranderde die traditie geleidelijk aan. De heren en hun afstammelingen werden in de kerk begraven. Omdat de kerken echter te klein waren om alle vooraanstaanden een laatste rustplaats te geven, werden zij begraven tegen de muren van de kerk. Deze traditie gaf het ontstaan van onze kerkhoven rond de kerk.

Bij gebrek aan archeologische bewijzen is het niet duidelijk of aan de afhankelijke kapellen het begraafrecht verleend werd. Aanvankelijk zal dit niet het geval geweest zijn. In onze regio ontstonden geschillen over het begraafrecht rond 1130, tussen het klooster van Leliëndaal en de pastoor van Hombeek. De kloosterzusters voerden aan dat de plaats van het klooster naar traditie het begraafrecht bezat. Dit zou er op wijzen dat een afhankelijke bidplaats het begraafrecht had verkregen. Het proces bevat te weinig gegevens om meer duidelijkheid te krijgen. Bij de uitspraak werd bepaald dat alleen personen die met het klooster verbonden waren, er ook mochten begraven worden.

DE KERSTENING DOOR SINT-RUMOLDUS.

Het lijkt weinig waarschijnlijk dat iemand de Sint-Romboutskathedraal gaat associëren met de regio Simse. De kathedraal werd eeuwen na het uiteenvallen van de regio gebouwd. De invloed van de vrijheid Mechelen was toen zo groot dat de schrijvers van kronieken werden beïnvloed. Gelukkig werden niet alle elementen verduisterd zodat we hun werken met een kritische ingesteldheid kunnen lezen. Ondanks alle pogingen om Mechelen met een belangrijke heilige te verbinden, blijven er tegenstellingen bestaan.

De stad Mechelen telt drie heiligen die een rol speelden in de geschiedenis van de stad: Maria Magdalena als patrones van de stad, Sint-Lambertus als kersteningheilige en Sint-Rumoldus als stichter van een "*abbatia*" (abdij).

Maria Magdalena kreeg nooit veel aandacht toegewezen. Over het hoe en waarom zij de patrones werd, is bitter weinig opgetekend, meestal staat zij alleen in de voetnota vermeld. Sint-Lambertus wordt vermeld als kersteningheilige voor de ganse omgeving. De kroniekschrijvers deden hun verhaal zowat 6 à 7 eeuwen na de feiten. Toch zitten in hun relaas, enkele aanwijzingen die verwijzen naar de regio Simse. Sint-Lambertus predikte zowel in Mechelen als in Battel, als in Muizen, als in Zemst. Hij verbleef een

paar jaren in de regio en boekte, volgens hun schrijven, opmerkelijke resultaten. Zijn ijver resulteerde in enkele Sint-Lambertus parochies die echter nooit gezag kregen over andere bidplaatsen. De hagiografieën van deze heilige overtuigen onvoldoende om hem met een reële figuur te verbinden, wij twijfelen of hij ooit bestaan heeft. Hij was het paradepaardje van het prinsbisdom Luik dat de heilige liet optreden in hun afhankelijkheden. De relaties van de prins-bisschoppen met Mechelen liggen aan de basis van een opgedrongen verhaal dat historisch weinig te betekenen had. Het blijft echter een feit dat de Sint-Rombouts kathedraal nooit zou gebouwd zijn zonder die relaties. Om dit te begrijpen moeten we teruggaan naar de evolutie van de stad Mechelen. Aanvankelijk ontwikkelde de stad zich uitsluitend op de linkeroever van de Dijle. Op deze strook hadden de prins-bisschoppen geen enkel recht. Het is pas na de uitbreiding op de rechteroever dat Luik rechten ging opeisen over gans de stad. In feite bezaten zij alleen de plaats waar Sint-Rumoldus zijn abbatia had opgericht. Welke aanhorigheden aan deze kleine abdij toebehoorden, weten we niet maar ruim waren ze geenszins. De strijd tussen de Berthouts, de hertog van Brabant en de prins-bisschoppen van Luik hebben een meerwaarde gegeven aan een klein stukje grond waar eens een abdij heeft gestaan.

Waarom werd de stad aan Maria Magdalena toegewijd in een periode dat deze heilige helemaal niet in de belangstelling stond? In ons land zijn er slechts een paar Maria Magdalena kerken. Doornik gaat prat op haar oude Maria Magdalena kerk. De abbatia van Sint-Rumoldus werd gebouwd op de sacrale plaats, precies ten noorden van de O.-L.-V.-kerk. Zou het niet kunnen dat de bidplaats aan Maria Magdalena werd toegewijd tijdens de Romeinen of tijdens de Merovingers? Vooral in Zuid-Frankrijk vinden we kerken of parochies die toegewijd zijn aan deze heilige. Zij komen voor op plaatsen waar de godin Isis werd vereerd in een zonnetempel. Het feit dat de bidplaats van Muizen eveneens aan haar werd toegewijd, versterkt dit vermoeden. In deze veronderstelling respecteerte Sint-Rumoldus een bestaande traditie en zouden we de abdij de Maria Magdalenaabdij mogen noemen, zonnetempel.

Het bekeringswerk van Sint-Rumoldus is nooit kritisch bekeken. Door het feit dat hij de abdij bouwde en er begraven werd, wordt zijn werk alleen met Mechelen geassocieerd. Wij mogen echter niet vergeten dat hij zijn prediking niet kon opstarten zonder de toelating van de heer van Semse. De bidplaats die aan de abdij voorafging was een afhankelijkheid van de heer van Semse. Daaruit blijkt dat het werk dat aan Sint-Lambertus wordt toegeschreven aan Sint-Rumoldus toekomt!

Door Sint-Rumoldus in het perspectief van de regio Simse te plaatsen wordt de voorgeschiedenis nog duidelijker. Alles lijkt erop dat de kersteningheilige in een regio terecht kwam die, gedeeltelijk, vertrouwd was met de Roomse Leer. Simse, dat toen waarschijnlijk Semse noemde, was reeds uitgebouwd tot een moederparochie met talrijke afhankelijke kapellen. Waarom kwam de heilige dan naar ons gewest? De Gallisch-getinte Kerk met gestructureerde machtsverdeling zou dit kunnen verklaren. Veel meer dan in elders was onze regio met de status van de heer verbonden. Een Frankisch aristocraat had meer oog voor zijn positie dan voor de beleving van een godsdienst. Om zijn macht te handhaven mochten zijn onderdanen trouw blijven aan de tradities van hun voorvaderen. Dat naast de kerk bomen werden vereerd, dat Wodan werd aanroepen of de schikgodinnen, kon hem niet deren.

Sint-Rumoldus kreeg de kans om binnen de bestaande structuren een meer christelijke zin te geven aan wat zich in kerk en kapellen afspeelde. Daarnaast vormden de Frankische gemeenschappen een uitdaging om zijn leer in intensere beleving om te zetten. In tegenstelling tot Sint-Amandus was zijn werk gericht op daadwerkelijke missionering van een ganse gemeenschap. In die zin was de bestaande structurering eerder een nadeel dan een voordeel. Was het om de heer niet voor de voeten te lopen dat hij zich in een uithoek van de regio vestigde? Ten noorden van de abdij lag het uitgestrekte Waverwoud, ten zuiden lagen meerdere Frankische nederzettingen met typisch Germaans karakter. Dit moet hij als zijn werkterrein beschouwd hebben. Winkelghem, Ouweghem, Battel-Waelhem, Proleghem, Berbelghem, Heyseghem en Geerdeghem vormden een uitdaging zonder een voet te moeten zetten in het woongebied van de heer. Dat al deze locaties vandaag Mechels grondgebied geworden zijn is niet helemaal een toeval.

De macht van de heer van Simse belette dat de abbatia uitgroeide tot een grote abdij. Ondanks de oprichting ervan werd de rechteroever van de Dijle niet verder ontwikkeld en bleef het een geïsoleerd gebied. Zelfs de kerkelijke gemeenschap van Sint-Rumoldus bleef in de schaduw van die van O.-L.-V.- over de Dijle. Dit is een reden te meer waarom Sint-Rumoldus met Mechelen verbonden bleef en niet met Simse dat het hart was van de regio.

In dit historisch perspectief zou het juist zijn om Sint-Rumoldus een ruimere plaats te geven dan de stad Mechelen. We zouden hem beter profileren als de kersteningheilige van de huidige dekenij Mechelen-Zuid. Zijn werkterrein lag in Brabant en de abbatia was niet meer dan een luttel enclave.

Het uiteenvallen van het blok Simse, op het eind van de negende eeuw, het succes van de Berthouts, hebben Sint-Rumoldus tot een Mechelse heilige gemaakt. Wat zich tijdens de Franken afspeelde, zowel tijdens de Merovingers als tijdens de Karolingers, is achteraf verduisterd door de uitbouw van de stad.

Indien we Sint-Rumoldus beschouwen vanuit de regio en niet vanuit de stad, dan kreeg hij de plaats die hij verdient. Ere wie ere toekomt.

EEN BLIK OPEEN FRANKISCHE GEMEENSCHAP.

Tot de Franken onze streken kwamen bewonen, was er weinig veranderd aan de bewoningsvormen van de Kelten. Hun bewoningspatroon was zeer gesloten: alle woningen stonden dicht bij elkaar rond het plein, het "oog". De Franken, voor zover archeologische vondsten dat aantonen, bouwden hun hutten langsheen de akkers in lintvorm. De rechthoekige hutten werden ondersteund door houten palen. Opvallend voor die periode waren de talrijke bijgebouwen waarin "kelders" waren uitgegraven. In deze putten werden voorraden bewaard. Bij opgravingen vond men zowel beenderen van dieren als landbouwproducten. Het is bewezen dat in de putten ook activiteiten plaatsvonden. Zo werden in een put de resten ontdekt van een weefgetouw. Het voorkomen van meerdere putten bij een woning doet vermoeden dat zij een specifieke functie hadden. Bij de graanschuren en de stallingen lag de verharde vloer op het normaal niveau.

Binnen de verscheidene nederzettingen van de regio waren een aantal ambachtsslui onontbeerlijk: timmerlieden, imkers, wevers, leerbewerkers... De producten die zij afleverden waren meestal voor het plaatselijk gebruik bestemd.

De producten die niet ter plaatse konden vervaardigd worden, werden ingevoerd door rondtrekkende kooplui. Smeedwerk, wapens, siervoorwerpen en fijn aardewerk legden een lange weg af eer zij de verbruikers bereikten. De status van de heer verplichtte hem over een zwaard, mantelspelden, versierde riemen... te beschikken.

In de vroege-middeleeuwen woonde de graaf van een regio in een "*koninklijke villa*". Ondanks zijn relatieve rijkdom was zijn woning veel minder comfortabel dan een villa uit de Romeinse tijd. Tussen de val van de Romeinen en de zevende eeuw werden hier geen stenen gebouwen opgericht. Erg luxueus zullen de "*koninklijke hutten*" niet geweest zijn. De rijkdom van een plaatselijke heer viel niet op te merken aan zijn villa.

Wanneer de nederzettingshoofden uit de regio meer bevoegdheid kregen weten we niet. Uit de studie van de plaatselijke toestanden konden we enkele locaties aanduiden die zeer waarschijnlijk in de toenmalige structuur pasten. De heer of graaf woonde in het centrum van Simse op de plaats waar later het dorpskasteel zou gebouwd worden (toponiem den Berg van Olijven of Oliveten). In Eppeghem maakt het Nederghemhof de meeste aanspraken als woning van het nederzettingshoofd. Voor Hombeek dringt het Kermanshof zich op. De gemeenschap van Laar en Hombeek-Dries werd geleid van op het Hof ter Loxhem. De locatie van Geerdeghem is bekend onder verscheidene namen: Jezuïetenhof en Hof ter Vesten, nu als Hof ter Beuken. Het Hof van Battenbroek fungeerde voor Waelhem. Voor wat wij nu Mechelen noemen was de hoofdplaats gelegen aan de huidige Olivetenvest.

De inkomsten van de heren was evenredig met de levensstandaard van de gemeenschappen en niet met de grote van zijn bezittingen. Tijdens de Merovingers profiteerden de geïmmigreerde Franken van wat al eeuwen opgebouwd was door Kelten en Gallo-Romeinen. Tijdens de Romeinen was het agrarisch potentieel nog uitgebreid. De oorspronkelijke kouters waren vergroot. Langsheen de heirbanen werden akkers ontgonnen volgens een kadastraal plan. In tegenstelling met andere streken waren die blokken bij ons eerder klein. Bij de Kelten was er een grote samenwerking: de akkers waren collectief bezit. Dat veranderde tijdens de Franken die meer gericht waren op persoonlijk bezit. Het proces van soldaat tot grondbezitter was van lange duur. Door gebrek aan ervaring waren de bezetters gedeeltelijk afhankelijk van de arbeid van de autochtonen. Veeleer dan zelf te arbeiden op de akkers, hielden de Franken zich bezig met de organisatie ervan. Daardoor ontstond er een zekere sociale afstand tussen autochtonen en allochtonen.

Van grote ontginningen mogen we niet spreken, alleen de gronden bij de inplantingen werden ontgonnen en dan nog zeer kleinschalig. Waarschijnlijk kende de veestapel de grootste uitbreiding.

Dank zij de Salische wetten, het "*Pactus legis Salicae*", weten we iets meer over de verschillende activiteiten binnen een agrarische gemeenschap. Naast akkerbouw noteren we een aantal andere bezigheden. De veeteelt omvatte grosso modo runderen, schapen, geiten en varkens evenals ganzen, eenden, kippen en zwanen. Het aantal paarden moet zeer beperkt zijn geweest. Zij werden uitsluitend als rijdier gebruikt en het "*karrenpaard*" zou bij ons pas veel later zijn intrede doen. Enkele dieren uit de gedifferentieerde veestapel dienden vooral als ruilmiddel: kippen, zwanen en afgerichte vogels o.a. valken.

Iedere nederzetting had meerdere bijenzwermen die de honingvoorraad verzekerden. In de visrijke rivieren, en dat waren Zenne en Dijle bij uitstek, gebruikte men palingnetten en staaknetten. Vlasbouw was onmisbaar voor het vervaardigen van linnen. Het vlas werd geroot in grote putten die gevoed werden door beken of rivieren. Appelen en peren waren algemeen verspreid en de druiventeelt, waar die reeds aanwezig was, bleef behouden.

Over de inkomsten van plaatselijke heren bestaan geen specifieke gegevens, een paar principes laten toe zich een beeld ervan te vormen. In de vijfde eeuw was het belastingsstelsel van de Romeinen in verval geraakt. De Franken die reeds tijdens de Romeinen geïmmigreerd waren hervonden het als een vorm van onderdrukking. Belasting betalen betekende de vrijheid en dat was tegen de mentaliteit van de "vrije Frank". Daarom werd het heffen van belasting verfoeid. Maar reeds tijdens de eerste Merovingische koningen werd van dit heilig principe afgeweken om in inkomsten te voorzien. Protest daartegen had meestal tot gevolg dat kerkgemeenschappen en aristocraten van die plicht werden ontheven. Vanaf de zevende eeuw waren de grondlasten zo goed als onbestaande. De Frank werd belast op zijn bezit, niet op zijn grond die hij als krijgsheer ontvangen had.

Het was precies op plaatselijk vlak dat de "tributarii", de belastingbetaler, een nieuwe status zou opgelegd krijgen. De heer van de regio eiste pachtgelden, belastingen en diensten van zijn onderdanen. Wie belasting betaalde werd een "coloni" genoemd of onvrije genoemd. De sociale status van de onvrije kon vergeleken worden met die van een Romeinse slaaf.

Hoe deze evolutie ter plaatse gerealiseerd werd, hing in grote mate af van de heer en de samenstelling van de regio. In die periode lieten Kelten en Gallo-Romeinen zich al te graag als Franken beschouwen om een meer gunstige status te bekomen. Daardoor wordt het aantal Franken dikwijls overschat, wie de status bekomen had werd achteraf bij de Franken gerekend.

Het muntstelsel van de Merovingers was eerder chaotisch. Bij de Romeinen was het slaan van munten een keizerlijk monopolie. De Franken hielden zich niet aan dit principe. In de vijfde en zesde eeuw vinden we uitsluitend munten met keizerlijke afbeeldingen. Tijdens Childerik I verschenen de eerste goudstukken met de afbeelding van een Frankische koning. Geen eeuw later waren muntstukken met de naam van de muntmeester en de muntplaats, algemeen verspreid. Tijdens de Merovingers waren er ruim 1600 muntmeesters. De drie metalen, goud, zilver en brons bleven behouden maar het gehalte slonk zienderogen. Of het geld bedoeld was om officiële betalingen te doen, of het opgenomen was in het handelsverkeer, blijft een open vraag. We kunnen ons moeilijk voorstellen dat er geldverkeer was tussen de regio's onderling. Pachtgelden werden betaald in natura en het verlenen van diensten aan de heer was veel belangrijker dan koninklijke munten. Daarom beschouwen we het toenmalige geld als een vorm van prestige en niet als een betalingsmiddel. In Zuid-Gallië was veel meer geld in omloop dan in onze streken. Opgegraven goudstukken bewijzen dat goud overal een geëerd bezit was, ook al zat er geen afbeelding op.

BESLUIT.

Ondanks de luttel informatie over de Franken die ons werd nagelaten, kunnen we toch een beeld vormen over het leven van toen. Wat reeds tijdens de Romeinen gestart was zette zich door in de volgende eeuwen. Het confluente gebied van Zenne en Dijle heeft zich vlugger ontwikkeld dan de omliggende gebieden. Aan de basis daarvan lag het agrarisch potentieel dat zich vooral uitte in het telen van graan. Opvallend is de integratie van de veroveraars zonder moeilijkheden. De regio kwam onder het gezag van een heer die de eenheid in stand wist te houden. De kerstening heeft een cruciale rol gespeeld in de uitbouw van het gezag. Door de oprichting van afhankelijke bidplaatsen groeiden de gemeenschappen uit tot dorpskernen die later tot parochies zouden fusioneren. Het personaat heeft littekens nagelaten die ons in staat stellen om de regio te reconstrueren. De stad Mechelen die in het gebied ontstond heeft de eenheid van de regio verduisterd. Zonder de welstand van het omliggende zouden de Berthouts in hun opzet onmogelijk geslaagd zijn.

Het landelijk karakter van het confluente gebied is in de loop van de twintigste eeuw verloren gegaan. Het agrarisch potentieel is door industrie verdrongen. Gelukkig blijven de toponiemen bewaard in namen van gehuchten en straten.

Onze kerken en kapellen staan op plaatsen waar Kelten en Franken hun goden aanriepen. De feodaliteit en de investituurstrijd hebben een einde gemaakt aan de eenheid van een welvarend gebied waar onze voorouders zich thuis voelden.

Bronnen

Het artikel werd samengesteld na jarenlange studie van de familie de Semse en hun nazaten. Cijnsboeken, rekeningen en notariële acten uit het stadsarchief van Mechelen en de goedenisboeken uit het algemeen Rijksarchief van Brussel en het kerkelijk archief van Zemst gaven enig inzicht in hun bezittingen. Het archief van het godshuis van Oliveten bevat een inventaris van oude brieven en geschriften die later, tijdens de Fransen, verloren gingen. Uit werken die de geschiedenis van de afzonderlijke gemeenten beschrijven, konden we gegevens distilleren die onze stellingen bewijzen

Gegevens over de Franken vonden we in het werk van Edward James: "*De Franken*". Het werd vertaald door Piet Nijhoff en uitgegeven, in 1988, door uitgeverij Ambo I Baarn.

*Bij de troonsbestijging verkreeg Philippe II maar een deel van de erfenis van zijn vader.
Het huis van Habsburg verdeelde zich in twee delen:
* gevestigd te Wenen met Ferdinand
* de andere te Madrid met Philippe.*

Philippe II.

Philippe II, vanaf 1555 tot 1570.

Philippe II werd geboren te Valladolid in 1527. Hij was klein van gestalte met een mager gezicht, hij geleet in vele punten op Keizer Karel, de blauwe ogen, de brede mond, de lichtjes vooruit staande kin, breed voorhoofd, scherpe neus, hij had dun blond haar en een puntige baard.

Bij een gesprek had hij de gewoonte zijn gesprekspartner te negeren, hij sprak met de ogen neergeslagen en met korte zinnen.

Hij sprak alleen Spaans, was niet al te intelligent, doch was een groot werker. Zijn getrouwheid aan de katholieke kerk was algemeen bekend. Zo sprak hij eens de volgende woorden *“ik verlies nog liever mijn staten dan koning te zijn van godlozen”*.

Hij was graaf van Milaan vanaf 1540. Bij de troonafstand van zijn vader wordt hij koning van Napels en van Secilië. In 1555 wordt hij vorst van de Nederlanden en in 1556 koning van Spanje.

In 1554 huwde hij met Marie Tudor, koningin van Engeland. Hij hertrouwde met Elisabeth, dochter van Henri II

Philippe II hernieuwde niet alleen de zware bevelschriften die zijn vader uitbracht tegen de protestanten, maar hij liet ze tevens met onverbiddelijk hardheid uitvoeren.

Vanaf 1557 begon hij een nieuwe oorlog met Frankrijk. Hij overwon te St-Quentin (1557) en te Grevelinnes (1558) met aan het hoofd van zijn troepen de graaf van Egmont.

Vooraleer naar Spanje te vertrekken benoemde hij zijn zuster Margaretha van Parma tot gouvernante van de Nederlanden.

Margaretha van Parma

Philippe II reorganiseert een Staatsraad met als bijzonderste leden: Granvelle, bisschop van Arras, en later aartsbisschop en kardinaal van Mechelen; Vigilius d' Aytta, voorzitter van de geheime raad; graaf van Berlaimont, voorzitter van de financiën; Guillaume van Nassau, prins van Oranje; graaf van Egmont en graaf van Hoorne.

Op 7 augustus 1559 vertrekt hij dan naar Spanje na een samenkomst van de Staten-Generaal te Gent.

In de maand augustus van 1563, vertrekt Armenteros naar Madrid, belast tot het bekomen van het ontslag van Kardinaal Granvelle bij Philippe II. De Prins van Oranje, de graaf van Egmont, de graaf van Hornes en de markies de Berghes houden steeds meer geheime samenkomsten. Armenteros komt einde februari terug met een fijn in elkaar gezet plan van Philippe II, zodanig dat niet hij nog Granvelle gezichtverlies lijden. Doch de edelen blijven weigeren aanwezig te zijn op de Raadzitting. De gouvernante Margaretha van Parma vraagt kardinaal Granvelle de stad te verlaten zagezegd voor familiebezoek in Bourgogne. De 13 maart 1564 verlaat hij Brussel; waar hij nooit terug kwam en ook niet meer welkom was.

Granvelle, geboren in Bourgogne in 1517, was begenadigd met een scherpe geest, hij sprak en schreef met gemak zeven talen. Hij schreef eigenhandig soms vijftig brieven per dag en ter zelfde tijd had hij zeven secretarissen in dienst waaraan hij dagelijks veel staatsberichten dicteerde. Hij slaagde erin om de gunst van Philippe II te winnen, en kon de prins die laveerde en onbeslist was, beslissingen en resoluties doen nemen die hij handig naar voren schoof. Granvelle was onder andere de bedenker van de befaamde kerkban van de prins van Oranje. Voorstander van de onbepaalde macht vormde hij gedurende vijf jaar samen met Berlaimont, kleingeestig en onverdraagzaam, en Vigilius, hebzuchtig en omkoopbaar, een "*Consulte*", t.t.z. een geheime raad voor de gouvernante Margaretha van Parma, die zonder hun advies geen belangrijke beslissingen mocht nemen. Veel schotschriften, satirische prenten werden verspreid tegen Granvelle, hij werd veracht en misprezen. Hij werd betiteld als "*rode duivel*", "*rode draak*", "*pauselijk uitschof*", "*Spaans varken*", deze honende beledigingen raakten hem niet en hij beantwoorde ze zelfs niet, hij bekeek dit alles met misprijzen. In 1564, op aandringen van Margaretha van Parma, roept Philippe II de kardinaal naar Spanje. De rust keert tijdelijk terug, de adel was tevreden door de verwijdering van de kardinaal en het volk hoopte nu hij weg was dat de misbruiken tegenover de gerechtigheid (inquisitie) en van de regering zouden afnemen.

De prins van Oranje, samen met zijn twee vrienden de graven van Egmont en van Hoorne nemen opnieuw hun plaats in, in de Staatsraad.

In de beginperiode hielden de Nederlanden zich afzijdig tegenover Philips II wat de geloof kwesties aangingen. Hoe flauw hun geloof ook was, de edele heren verkozen vooral het katholicisme. Nergens namen de lutheranen of de anabaptisten deel of steunden ze de mistevredene in hun strijd, het waren eerder de katholieken die de strijd aangingen en waarvan de koning weerstand ondervond.

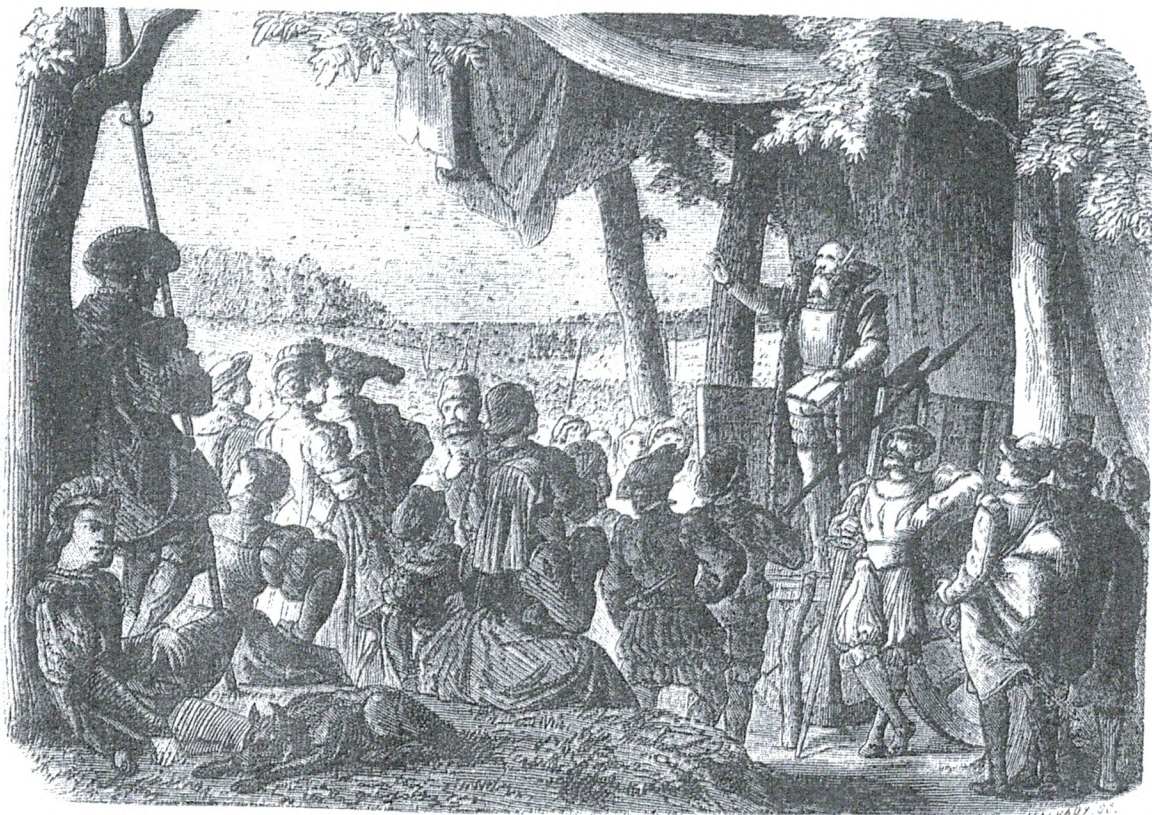
Het tot stand komen van het calvinisme zou brutaal verandering brengen in de toestand, en een open weerstand aangaan. De lutheranen onthouden zich van welke politieke actie ook, het zijn tenslotte de anabaptisten die de strijd aangaan met de maatschappij die ze veroordelen. Hun ideaal bestaat hierin, dat de wereldlijke autoriteiten onderdanig moeten zijn aan de geestelijke macht; met het doel een theoretische staat te vormen zoals hun meester hem gesticht had in Geneve. Het Evangelie moet triomferen, zelfs ten koste van de Prins, die in hun ogen een tiran is als hij zich opstelt tegenover het woord Gods.

Vanaf dan, fataal wordt het calvinisme revolutionair. In Frankrijk waren het de "*Hugenoten*" en in Nederland waren het de "*Geuzen*" die zich onderwerpen aan de hevigste disciplines en hun wil om deze te bereiken kent geen hindernissen. De calvinisten aanzien God als hun meester en niet als hun vader, en dit radicaal geloof aanziet de oude cultus als verfoeilijke afgoderij. Hun dogma van predestinatie duwt de aanhangers tot actie. Temidden van ongelovigen ontwikkelen ze hun krachten om te bewijzen dat zij de uitverkorenen zijn van Christus. In plaats van te vervallen in volledige berusting, schikken ze zich met toewijding

naar de wil van God en de triomf van zijn kerk. "De calvinisten van Valenciennes – Nous sommes délibérez d'endurer et demorer constant pour et ou nom de Jhésus-Christ; ou aultrement, si nous reculons contre la foy, nous n'entrerins point au royaume de cieulx".

De christen liefdadigheid verliest bij hen alle zachtheid en tederheid; het is met het hoofd en niet met het hart dat ze geloven. Van alle katholieke godsdiensten was er geen enkel geloof dat zo koelbloedig acteerde, maar ook geen enkel heeft zich zo snel ontwikkeld en op korte tijd de politiek zo beïnvloed. Waar het calvinisme zijn kop op stak werd de strijd ontketend. Het luidde het tijdperk van de godsdienst oorlogen in.

Het calvinisme, beschikte, vanaf de eerste dagen, over machtige instrumenten van doordringingvermogen en van vechtlust. Ze beschikten over een leger van missionarissen gevormd te Straatsburg, Lausanne en Geneve. Ze drongen de steden binnen onder vermomming of met valse namen. Ze predikten 's avonds met gesloten deuren, in een hotel of herberg, op een achterkoer of op een afgelegen plaats op platte land.

Vanaf 1563, na de moord op graaf de Guise in Orleans kregen de Hugenoten opnieuw een heropleving wat onmiddellijk merkbaar was te Valenciennes en Doornik. Vanaf mei gingen ze naar de preken zonder zich te verstoppen onder pruiken of maskers.

De autoriteiten durven niet meer vervolgen, men zou te veel volk moeten aanhouden. In de Staatsraad zijn de meningen verdeeld: Vigilius en Berlaimont duwen naar de strikte uitvoering van het bevelschriften. Guillaume van Oranje, van Egmont en van Hoorne zijn voor verdraagzaamheid; de meerderheid van de raad helt over naar de raad van deze laatste. Koninklijke brieven van 17 en 22 oktober 1565, bevelen het verwijderen van magistraten indien ze te zacht omgaan met de toepassing van de wetten.

De publicatie van deze staatsbrieven brengen onstuimige reacties teweeg. De toenemende strengheid van de inquisitie doen 30.000 lieden het land verlaten. Ook de rijken verzamelen hun hebben en houden en verlaten het land.

Nieuwe bevelschriften bevelen de verborgen verdringingsdood in vervanging van de openbare verbranding op de brandstapel. De veroordeelden worden vastgebonden met het hoofd tussen de benen en langzaam versmacht in kuipen gevuld met water. Philippe II wil vermijden dat ze in het publiek hun geloof zouden belijden.

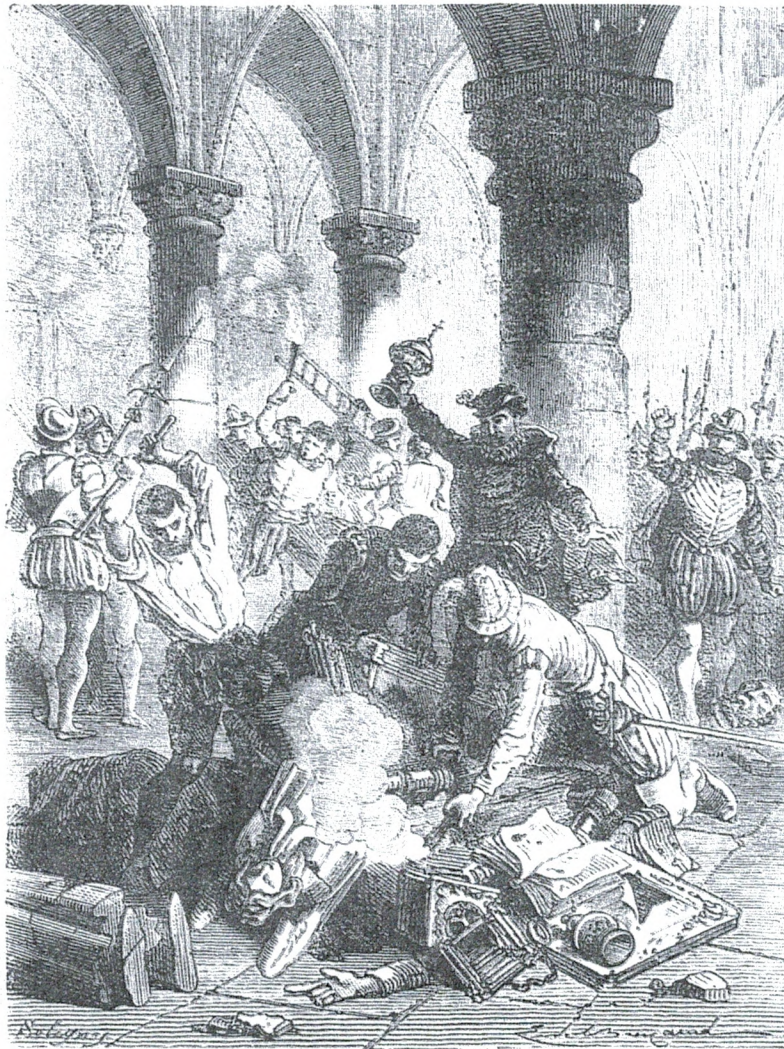
Sommige provinciegouverneurs weigeren, waaronder de markies de Berghes, de baron de Montigny en de graaf van Meghen, de bevelschriften uit te voeren. De prins van Oranje en de graaf van Egmont willen hun ontslag aanbieden, ze weigeren 50.000 van hun onderdanen te offeren.

Op 7 april 1566 is Brussel in beroering gebracht, zowat 300 edelen uit de Nederlanden zijn te paard en in strijduitrusting naar het paleis van Koudenberg gekomen om de landvoogdes te spreken. In het hotel van Culemborg hadden ze zich bij ede aangesloten tot het "*verbond der edelen*" Het was Marnix van Sint-Aldegonde die de bedenker was van het smeekschrift om de inquisitie te bestrijden, zonodig met geweld. Ze beroepen zich o.a. op de privileges van de Nederlanden.

Markies de Berghes, gouverneur van Valenciennes verklaart het volgende: “*Het behoort noch tot mijn taak, noch ligt het in mijn karakter om ketters aan de dood over te leveren*”. Het is nochtans valse illusies scheppen, het fanatisme van Philippe II viert hoogtij. Dat resulteert in het straffen van ketters (edellieden) door onthoofding, levende begraving van vrouwen en verbranding. De verklikkers kregen de helft van de goederen van de veroordeelden.

In oktober 1566 zorgen beeldenstormers voor een golf van vernieling. Margaretha van Parma was niet in staat om op deze onlusten hardhandig te reageren, ze was immers gebonden aan de ondertekenaars van het “*Verbond der Edelen*”, verwoede tegenstanders van de inquisitie. De plundersaars werden slechts vogelvrij verklaard.

Hadden wij begonnen an coopliden goedt,
Ende der kercken beelden laten met vreden,
Ons handen ghewassen in papens bloed,
Zoo waeren wij heeren van dorpen en steden.

Philippe II is de aanhoudende oproeren in de Nederlanden beu. Hij stuurde de hertog van Alva om uitsluitend de militaire aangelegenheden recht te zetten, maar wat men vreesde gebeurde, zijn bevoegdheden reikten verder.

Graaf van Egmont werd aangehouden door kapitein Avila en graaf Horne werd gevangen genomen op het kasteel Culembourg. Het kasteel werd in beslag genomen omdat het een ontmoetingplaats was van de adel. Op beschuldiging van ketterij en verraad werden ze veroordeeld en terechtgesteld op 5 juni 1568 op de Grote Markt te Brussel.

Zwaar verzet tegen de hertog van Alva kwam er vooral door de hoge druk van de belastingen, de honderdste penning op alle roerende en onroerende goederen, de twintigste penning, die de verkoper moest betalen op de verkoop van alle onroerende goed, de tiende penning op de verkoop van alle roerende goederen, koopwaar en levensmiddelen.

Begin en het einde van Alva. De koning heeft het bericht van de bisschop van Namen gelezen: "*Alva berokkent meer schade aan de kerk dan Luther en Calvijn*".

Wie is Luther? Maarten Luther werd geboren te Eisleben (Saksen) op 10.11.1483 als zoon van een mijnwerker. Hij studeerde te Eisenbach, in 1505 treed hij in, in het augustijnenklooster te Erfurt. Hij wordt professor aan de universiteit van Wittenberg. Hij is de grondlegger van het Lutheranisme, in 1517 spijkt hij op de deur van de slotkerk in Wittenberg de 95 stellingen waarmee hij kritiek spuit op de katholieke kerk die het misbruik van de aflaatbrieven toelaat. In 1521 wordt hij ondervraagd door kardinaal Alexander te Worms: "*Mijn geweten is een gevangene van het woord Gods*". Paus Leon X lanceert tegen hem in 1520 een bul van excommunicatie. In 1525 huwde hij met jonge kloosterlinge Catherine de Bohren, die hem verschillende kinderen schonk. Hij stierf in 1546, kort na het Concilie van Trente.

Wie is Calvijn? Joannes Calvijn werd te Noyon in Picardie/Frankrijk geboren in 1509, hij was de zoon van een kuiper genaamd Cauvin en trouwde te Straatsburg in 1539. Hij studeerde te Orleans en Bourges. Hij was katholiek opgevoed maar omarmde de leer van Luther en in 1532 begon hij deze te propageren te Parijs. Hij werd verjaagd en kreeg onderdak bij Margaretha van Navarre te Nérac. In Bazel verscheen van hem in 1536 een traktaat "*De Institutie der Christelijke Religie*", de catechismus van de hervormden. De nobele jongeren zijn aangetrokken door zijn leer en rond 1560 nemen ze de weg naar Geneve naar de academie dat de hervormer Calvijn had opgericht: de Marnix, de Boisot, Lumey en andere...maar ook tussen de Antwerpse handelaars loopt de propaganda voor het Calvinisme. Calvijn sterft te Geneve in 1564.

Maarten Luther

Joannes Calvijn

Dictionnaire d'histoire et geographie – P. Corten - 1854
Histoire des Belges et leur civilisation – V. Mirguet – 1896
Histoire de Belgique – H. Pirenne – 1907
Kroniek van België – Standaard - 1987

Duitse band uit de 16de eeuw gegraveerd. (Brussel, Koninklijke Bibliotheek, kostbare reserve)

LUTHER

Opschrift:

NOSSE CVPIS FACIEM LVTHERI HANC CERNE TABELLAM
SI MENTEM LIBROS CONSVLE CERT ERI.

PROTESTANTEN IN DE GEMEENTE ZEMST

Roger Van Kerckhoven

Het protestantisme verspreidde zich in de Nederlanden als een olievlek. In een tijd waar de media slechts een betrekkelijke rol speelden is de verspreiding ervan haast ongelooflijk. We moeten erkennen dat er een uitstekende voedingsbodem moet geweest zijn om het fenomeen te verklaren.

Rond 1560 werd het nieuwe geloof, door Luther gepropageerd, openlijk beleden. De aanhangers deden er alles aan om hun nieuwe ideeën te verspreiden. Zij lieten zich vertegenwoordigen door hun "*ministers*". Het eerste succes werkte aanstekelijk. Vooral in de steden sloten talrijke inwoners zich aan bij de protestanten. Daarom werden de eerste preken in de steden gehouden.

Margareta van Parma, die de Nederlanden bestuurde, trachtte het succes met geweld in te dijken. Zij eiste dat de protestantse ministers zouden worden aangehouden om zodoende de volgelingen weer tot de eeuwenoude traditie terug te brengen. Van een georganiseerde heksenjacht was er toen nog geen sprake, het waren niet meer dan razzia's die echter weinig uithaalden.

Omdat het openbaar preken, in de steden, verboden was en de kans op aanhouding daar te groot was, zochten de protestanten de dorpen rond de steden op om daar hun geloof te openbaren.

Zemst was een dorp dat en voor Brusselaars en voor Vilvoordenaars en voor Mechelaars bereikbaar was. Het lag voor de hand dat daar zou gepredikt worden.

1566

In dat jaar laaide het eerste protestantisme door onze streken. De nadruk lag vooral op "*protest*". De hagenpreken waren niet te vergelijken met de rellen op de markten ten tijde van Jozef II. Elke hagenpreek ging gepaard met geschreeuw en bedreigingen aan het adres van het bestuur en niet aan dat van de Roomse kerk. Het is uit deze bijeenkomsten dat het gewapend verzet zou groeien. De haat tegen de katholieken had meer te maken met het huwelijk tussen Kerk en Staat dan met een meningsverschil over de godsdienst.

Ver boven het geroep van de protestanten stonden hun leiders die met hart en ziel van hun zaak overtuigd waren. Voor hen had Luther de waarheid aan zijn kant en zij deden er alles aan om zijn woorden in geschriften vast te leggen.

Tussen de protestanten en hun leiders stonden de ministers. Zij waren de officiële vertegenwoordigers van de plaatselijke groepen, het waren de "*voormannen*". Aan hen was het om de hagenpreken te organiseren. Zij zorgden ervoor dat het volk opgeruid werd tegen het bestuur.

15 augustus 1566.

De stadspoorten bleven gesloten voor de protestanten. Om toch een samenkomst te kunnen organiseren werd Zemst uitgekozen voor een zoveelste betoging. Ons dorp was daartoe ideaal gelegen en het had een groot droopsplein.

De eerste grote preek werd op de Waelsche Plaetse gehouden (nu de Griet). In de schaduw van de kerktoren laaide de passie hoog op. Die preek had helemaal niets te maken met de nieuwe visie van Luther, het enige doel was de bevolking opzetten tegen het bewind van

Margareta van Parma. Zij slaagden in hun opzet. Van op de muur van het kerkhof riep de minister des protestanten op om samen naar Vilvoorde te trekken om de vrijlating te eisen van een strijdmakker die in de gevangenis was opgesloten. De bende was zodanig opgezweept dat de stadswacht van Vilvoorde het ergste vreesde. Liever dan de poorten voor hen te openen smeekten zij het stadsbestuur om aan de eisen van de opstandelingen te voldoen. Om rellen te vermijden besloot het bestuur de minister vrij te laten in ruil voor hun vertrek.

Gesterkt door de inwilliging van hun eisen besloten de protestanten om in processie naar Brussel te trekken. Ook daar bleven de stadspoorten dicht voor de luidruchtige menigte. De ministers besloten om aan de muren van de stad te preken. Margareta van Parma was verbolgen omdat de protestanten het waagden in haar nabijheid te preken. Zij besloot om met een aantal soldaten de gemoederen tot bedaren te brengen. Naar traditie werden de ministers aangehouden in haar tegenwoordigheid. De ministers lieten zich gewillig aanhouden om achteraf nog meer protest uit te lokken. Margareta riep de hulp in van de graaf van Egmont om de "*schandalige*" praktijken eens en voorgoed uit te roeien.

Donderdag 22 augustus 1566.

De protestanten hadden een deel van hun doel bereikt: noch te Zemst, noch te Vilvoorde stootten zij op enige weerstand bij het preken. Dus kon de zegetocht verder gezet worden naar Brussel. De Brusselaars waren verdeeld: een groot aantal had de zijde van de protestanten gekozen. Margareta van Parma kon hun intocht in de stad niet langer te verhinderen. Zij gaf de soldaten de opdracht om de ingangen van de kerken te bewaken opdat zij niet zouden ontheiligd worden door de oproerlingen. De toestand werd kritiek: Margareta vreesde voor haar veiligheid. Zij wou de stad verlaten. Dit lukte haar niet omdat de burgers de poorten hadden gesloten. Om een einde te maken aan de opstand werd de graaf van Mansfeld aangesteld om de orde te herstellen.

De Raad van State vaardigde een besluit uit waarin stond dat er notabelen naar de steden zouden gestuurd worden om de gemoederen tot bedaren te brengen. Over het verhinderen van hagepreken werd met geen woord gerept.

Vrijdag 23 augustus 1566.

Vier beeldstormers vluchtten uit de stad Brussel na een razzia. Bij hun terugkeer werden zij aan de poorten herkend en gevangen genomen. Daarna werden twaalf oproerlingen aangepakt. Het magistraat beperkte zich niet alleen tot aan houdingen, bij besluit werden alle preken, privé en openbaar, op Mechels grondgebied verboden. Dit besluit gold echter niet voor Zemst. De protestanten verkozen opnieuw om in ons dorp een grote preek te organiseren voor de stadsbewoners.

Zaterdag 24 augustus 1566.

Margareta dulde de preken niet langer, niet in de omgeving, zeker niet in Brussel. Haar besluiten haalden echter niets uit. "*De afvalligen*", zoals zij werden genoemd, werden op sleeptouw genomen door Lodewijk van Nassau. Hij zette de protestanten aan om de preken in Zemst bij te wonen. Margareta kon de Brusselaars onmogelijk verhinderen om naar Zemst te gaan.

De graaf van Hoogstraten werd naar Brussel geroepen om de orde te herstellen. De graaf kon de gemoederen bedaren omdat de preek naar Zemst was verschoven.

Zondag 25 augustus

Een zondag van verademing. Zowel in Vilvoorde als in Mechelen en Brussel konden de zondagsmissen in de kerken ongehinderd gecelebreerd worden.

Deze toestanden leiden tot een escalatie: pro en contra hingen af van de instelling van de stadsbesturen. Aan een circulaire van 3 juli 1567 was een blad gehecht waarin de steden verdeeld werden volgens "goeden en slechten",

o.a. goeden: Brussel, leuven, Aalst, Namen...

slechten: Lier, Gent, Mechelen...

Een maand later, op 22 augustus 1567 deed de hertog van Alva zijn intrede in Brussel. Het zou jaren duren eer de opstandige steden tot de orde geroepen werden.

Ondanks de Spaanse soldaten, ondanks rondzwervende bendes, bleef Zemst heel lang gespaard van echte plundering. Er werden wel een stijgend aantal inbraken gemeld maar dat leidde niet tot een algemene vlucht. Pas twintig jaren later werd ook ons dorp herleid tot een spookparochie: alle inwoners vluchtten naar Mechelen of omgeving en daardoor viel Zemst ten prooi van plundersaars die een te geringe buit compenseerden met brandstichting.

Gravure van Melchisedech Van Hooren (die te Antwerpen tussen 1556 en 1575 werkte).
In de bovcartouche leest men:

Loft Godt van al en drinckt den wijn en laet de werelt de werelt sijn.

Een document uit de archieven van Oranje-Nassau.

«*Les moyens de remedier a Anvers – 1566*»

Een document dat we gevonden hebben bij opzoekingen naar genealogische gegevens Colette Vanderbeken

Aantekening over vervolgingen ingesteld, tengevolge van het in beslag gelegd handschrift, in de laatste maanden van 1566 te Antwerpen. Verschillende schrijvers maakte hierover een analyse Victor van Grimbergen (1840), Joannes Smit (1844), Mertens en Torfs (1848) en Karel Rahlenbeck in 1857.

Francisco Peys, makelaar in assurantiën woonde in een huis van de Lange Nieuwstraat. Hij had er zijn kantoor en hij schreef (zonder bijbedoelingen zo beweerde hij) de namen, van personen en hun godsdienstige voorkeur op een papier dat oorspronkelijk gediend had om de inboedel van zijn “*lijnwaad*” op te schrijven.

Den VII dach van Lauwe haeldye VI pont zeepe I sc. II gr. VI m.

VIII hemden van zenyor

VIII hemden van mijn

III van Zusanne

V flowynhen

III hamelakens

XVII zerfeten

V hauwalen

XVI nachtochken

XV halsdochken

III lakens

XVIII suwdochken

XXIII zooken

III hufen

XVI hemde mauwe

III handekes

II mussen

XV drochdochken

VIII blau forscoy

VII witte forscoy

I sc, II gr. om zeepe, den V dach Sporkelle

VIII lakens

XI hemden van zenyor

VIII hemden van my

XI hauwalen

VI hemden van Zusanne

VI flowynhen

VIII hamelakens

XXIII zerfeten

XX suwdochken

XVI halsdochke

V hufen

XII hemden maukes

XX zoken

XI nachtochken

XV drochdochken

XIII forscoy

Francisco Peys was te Brugge van Spaanse ouders geboren, was verwant aan de machtige familie de la Torre en had betrekkingen aangeknoopt met een koopman Philips d'Auxy, deze laatste werd oorspronkelijk aanzien als schrijver van het document.

In datzelfde huis in de Lange Nieuwstraat woonde een goudsmid Cornelis van Dort genaamd en gehuwd met Catharina van der Beken en haar zuster Anna van der Beken gehuwd met Jan van Berle.

Cornelis van Dort vond het handschrift en bracht het naar de Magistraat die er zeer veel waarde aan hechtte.

Uit het handschrift blijkt dat de Engelse en Franse kooplieden de leer van Calvijn verkozen, terwijl de Duitsers die van Luther genegen waren. De Italianen, Spanjaarden en Portugezen verkozen de Katholieke godsdienst.

De namen van de handelaars:

Engelse:

Thomas Gresham, consul
John Merche, gouverneur
John Brinckhorst, schatbewaarder
Georges Gilpyn, secretaris
John Feu, Williamszoon, Courtmeester
Nicolas Stokbirds
William Ratlyff

John Chambers
Leonel Ducat
William Ralyns
John Pitt
Lucas Pitt
Robert Pigot
Georges Sterlinck, schildknaap/edelman
Tilman Brown

Spanjaarden:

Diego de Vides
Manuel Parades
Juan de Echeveri
Pedro di Vado alias Perin
Diego de Rojas
Juan de Rojas
Artus Baez
Fernando de Sivilia
Juan de Palma
Pedro de Yssunca
Juan Fernando de San-Vittores
Alonzo de Palma
Pedro Garcia
Ruy Lopez
Francesco Ramirez
Juan Lopez
Alonzo de Palma Moniz
Diego de Villabos
Juan de Narria
Fernando de Palma
Fernando Lopez

Duitsers:

Daniel Hochstetter
Peter Amia - Aken
Jacob Becx - Aken
Hans von Coelen - Lubeck
Arnt von Coelen - Lubeck
Georg Stecher
Hans Heinrich Monprot, vertegenwoordiger van het befaamde huis der Fuggers en Welzers.

Fransen:

Hugues Petit Henriet,
huis Castelin
huis de Liot
huis du Bosquel
huis du Pont
huis de Lobel
huis Malapart
Jean le Carlier
Jean Pellicorne

Portugezen:

Filippe Jorge
Geogio Pinto
Manuel Alvarez a Ramirez
Antonio Paulos
Rodriguez Alvarez Calderon
Fernand Ximenez
Ruy Nunez
Alvarez Ruy Dazamor
Salvador Nunez
Alvarez Mendes
Manuel Anriquez
Gaspar Ruy
Simaon Suero
Antoni Nunez Veiga
Estavan Nunez
Gomez Denoura
Pedro Lopez
Alvarez Ramirez
Luis Ruy
Ruy Gomez Carvalho
Estevan Lopez

Spanjaarden :

Gaspard Luys
Alonzo Fernandez
Diego de Marchena
Alonzo Ruyz
Juan de Jaen
Juan Sanchez
Pedro Fernandes de Errera
Fernando de Montalvan
Joan de Baez
Juan de Vallejo
Geronimo Pardo
Lope del Campo
Gabriel Nunez

Italianen :

Pietro Grimaldo
Laurentio Fondico
Raphaël Viola
Van Cremona
Hypolito dely Affaytadi
Piedro Duca
Geronimo Pasquetti
Giovanni Angelo Arizzi
Bartholomeo Zanoli
Pietro Ambrogii
Philippo Malchiavelli
Francesco Bernardino Maldotto
Giacomo Bombelli
Angelo Anoni
Ambrosio Anoni
Batista Serufini
Bernardino Bosino
Francesco Bonaginti
Silvestro Scarino
Stefano Fiori
Van Piacenza
Pietro Antonio Magna Caval
Giovanni Battista Bartoletti
Pietro de Grimaldo
Alessandro Campagna
Matteo Bilutti
Antonio Rustici
Paolo Justiniani

Venetianen :

Lorenzo de Vincenzo de Langiolo

Genezen:

Thomas Fiesco, consul en kapitein
Benedetto Promontorio
Giacomo Fiesco
Giovanni Batista Spinola
Agostino Bianchi
Agostino Monelia
Geronimo Gentili

Portugezen

Diego Anriquez
Francisco Pepina
Melchior Gomez
Pedro de Veiga de Lixaldo
Manuel Ruy Devora
Leonardo Pedro da Veiga
Doctor Gaspar Serrano
Miguel Vaaz
Simaon Gomez
Alvarez Anez
Lopez Guilielmo Vaaz
Bernando Nunez
Gratiano Bernaldez
Manuel Faria
Gaspard Fuiz
Juliano Montano
Ruy Gomez Mendez
Andrea Diaz
Miguel Diaz
Francisco Ruy
Balthazar Nunez
Pedro Lopez Serrano
Benito Ruy
Pedro de Faria
Gomez Vaaz
Felipe Dinis
Juliano Justus
Andrea Dinis
Nuno Bernaldez
Manuel Pirez
Manuel Geronimo
Fernando Fernandez
Diego Duarte
Leonardo Graviel Nunez
Doctor Alvarez Nunez
Geronimo Lopez Capayo
Leonardo Andtonio de Lorenzo
Francesco Atvarez
Amator Ruy
Manuel Ruy
Diego Pirez
Duarte Fernandez
Miguel Fernandez Oneto
Manuel Anriquez de Potalegre
Thomas Gomez
Francisco Lopez
Diego Dias
Diego Fyas
Andreas Paez
Alvarez Ruy
Diego Gomez de Calez
Bernaldo Luis
Alvarez Serrano
Francisco Bernaldez
Manuel Lopez
Manuel Ferreira
Dayres de Negro
Francisco Lanco
Antonio Ruy

Florentijnen:

Francesco Bonzii
Andrea Corsini
Leonardo Taddei
Vanotso de Diaceti
Carlo Benvenuti
Francesco Cambi
Pietro Ambrosio

Milanezen:

Francesco Bernardino de Cassina

Luccanen

Gabriel Turchi
Vencentio Deodati
Franciotto Franciotti
Geronimo Bartolini
Scipione Lacchesini
Giovanni Guinigi
Vincenzo Bernardini
Guiseppe Bernardini
Francesco Balbani
Nicola Balbani
Vincenzo Virel
Laurentio Treinto
Paolino de Minutelis
Michaelis Arnulphinis
Geronimo Arnulphinis

Portugezen:

Alvarez Costa
Duarte Vaaz
Gracia Nunez
Luis Fernandez
Ayrel Fernandez
Anriquez Nunez
Melchior Anriquez
Francisco Antonio
Manuel Fernandez de Tavira
Manuel Ferandez de Lixaldo
Luis de Costa
Antonio Furtado
Diego Fernandez
Bartolomeo de Ribeira
Jeronimo Linda
Emmanuel Rodriguez
Marca Nunez Perez
Ruy Nunez
Salvador Nunez

De informatie werd door Cornelis van Dort op 7 juli en 18 augustus 1567 verstrekt.

Cornelis van Dort was 43 jaar oud en goudsmid van beroep, hij woonde in de Lange Nieuwstraat tegenover de Clerenstraat, naast het huis "*Sint-Jacobs van Galicië*". Hij bracht een document naar de magistraat die er heel veel waarde aanhechtte. Het document was gelibelleerd met namen en toenames van inwoners van de stad Antwerpen. Ze staan bekend als Calvinisten en Martinisten en genoteerd als een verdachte vereniging met name sekte, vanaf begin 1566.

Het document is getituleerd "*Les moyens de remédier à Anvers Premièrement etc...groot wesende het voers. Billet 3 vellen pampiers, alias 6 beschrevenen bladeren, finierende het voers. Billet: Daniel de Lomel et son frère, espiciers, wesende in dorso bescreven met eender vrouwenhant, inhoudende sekere specificatie van lywate gequoteert littera A, per me*".

"*Cornelis van Dort verklaart dat het document met de fameuze "libellé" is geschreven geweest aan beide kanten door de genaamde Francisco Peys, geboren te Brugge van Spaanse ouders. Hij was makelaar in assurantiën en woonde tot voor kort bij hem in huis en is met Sint-Jan verhuisd. Hij verklaart dat hij zelfs gezien heeft dat Francisco Peys het document schreef. Op de vraag hoe hij, Cornelis van Dort aan het document is gekomen verklaart hij dat Philips Daussy enkele dagen voor Sint-Jan op bezoek kwam, doch Francisco Peys was afwezig. Hij vroeg om een opdracht af te geven (komen middagmalen en vooral het boekje niet vergeten). Om elf uur kwam Francisco Peys thuis waarna hij het boekje nam en hem toonde, waarin hij, Cornelis van Dort, de titel en namen Hughho Petit Huerie en Gillis Smissart kon lezen, waarna het in zijn boezemzak stak. Zijn huisvrouw beloofde mij het papier te zoeken, ze wist wel waarom hij dat geschreven had en ze heeft het mij dan gegeven.*"

Rond een à twee uur is Francisco Peys terug gekomen en heeft gezocht achter het papier, hij heeft zelfs 400 kronen willen betalen voor het document, omdat zo zegde hij er rekeningen opstonden van "lywaet en andere dinghen".

Hij dreigde met oproer in de straat als ik zou aanhouden met te zeggen dat ik het document niet uit zijn kamer had gehaald. 7de juli 1567 Schepene Jan vander Meren mediantie juramento".

Cathelyne van der Beken legt de volgende verklaring af :

"Catlyne vander Beken, huysvrouwe van Cornelis van Dort voers., gevraecht up ante. Secht ende verclert hoe dat, op sekeren tyt, hetwelck was ontrent 4 ofte 5 daghen voer Sint-Jansmisse, heeft eenen genaempt Francisco Peys, gewoont hebbende ten huysse van huer deponente tot Sint-Jansmisse lestleden, staende op huere plaetse, hadde seker boecksken in syn handt etc, sicut maritus, voort mutatis mutandis usque ad verba: ende is daernaer de voers. Peys etc.; daertoe vuegende hoe dat de voers. Peys is by huer gecomen ende heeft willen het billet voers. Weder hebben,, huer seggende dat ingevalle sy hetselve niet weder en gaven, dat hy de heel strate in ruere stellen soude, met meer dyergelycke woorden in substantien; waerop sy antwoorde dat soo verre hy de strate in rueren stellen wilde, dat sy insgelycx de strate overeynde setten soude, en dat sy daer soude kennen geven dat hy deghene was die de Calvinisten hadde opgeteekent, ofte diergelycken. Die eodum, ut supra."

Al de andere die worden verhoord verklaren dat het document door Francisco Peys werd geschreven.

Aloso Peys, 47 jaar, koopman en wonende rechtover de Markgraaf Jan van Liere van Immerseel, heer van Baudries. Guilliam Robbyns, koopman, 40 jaar en wonende bij de Nieuwe Beurs naast het huis van Jan Henricques. Jan Fernando de Sint-Victoris, spanjaard ongeveer 30 jaar wonende Lange Nieuwstraat. Philips Daussy, 42 jaar wonende bij de Minderbroeders verklaart dat hij denkt dat het document geschreven werd door Francisco Peys.

1567

Om te voorkomen aan de nog grotere verwarring die er al te Antwerpen heerste, werd aan iedere verantwoordelijke van de kerkenraad, zowel van de Calvinisten als de Martinisten opgedragen om de artikelen, de capitulaties en de conventies van de Prins van Oranje, dagelijks eigenhandig "in een klein kamerke van hun tempel" te komen ondertekenen.

De namen en de toenames van degene die tekenden en eveneens de analyse persoonlijkheid:

- Marcus Perez, zoon van Lodewijk Perez en Ludovica Segura, een familie uit Saragossa, verwant met Ganzalo Perez, secretaris van Staat onder Keizer Karel en Philips II.
- Cornelis van Bomberghen, zoon van Antoon en Elisabeth de Rialme. Hij was gehuwd met Clementina de Schotti
- Karel van Bomberghen, advocaat
- Hendrik vander Meren, schepen
- Hendrik vanden Broecke, suikerzieder. Gehuwd met Catharina van Wesenbeeck. Ze woonden in "den gulden Brantijser" in de Wolstraat.
- Thomas vanden Geere, juwelier gehuwd met Tanneken Lyon
- Geeraert Cock, koopman
- Gilles van der Baengerijen, verkoper van druiven (bij het prison). Hij was gehuwd met Catherine Poldermans.
- Jan Betz, advocaat van de prins van Oranje (Mechelen), hij behoorde bij de Geuzen.

De anabaptisten predikten in de Camerstraat bij de Schuttersput.

De katholieken, de magistraat en de kerkraad.

- Antoon de Lalaing, graaf van Hoogstraten, ridder van het Gulden Vlies.
- Eleonore de Montmerency zijn echtgenote
- Hendrik van Berchem, burgemeester
- Meester Jacob van der Heyden, burgemeester 1566/1568.
- De markgraaf Jan van Liere van Immerseele, ridder, heer van Baudries
- De amman Govaart Sterck, heer van Busquoy
- Jan van Schoonhoven, markgraaf van het land van Ryen gehuwd met Barbara vander Elst
- Joanna van Schoonhoven gehuwd met Rogier van Leefdale, heer van Waelewijck
- Lanceloot van Ursel, burgemeester. Gehuwd met Barbara van Liere, Clementina van der Heyden en Adriana Rockox. Hij werd vermoord tijdens de Spaanse furie.
- De kinderen van Lanceloot van Ursel: Reinier, Thilman, Lanceloot, Philips, Catherina, Maria, Anna en Barbara.
- Meester Pauwel Schuermans, schepen
- Meester Jan van der Meeren, schepen, burgemeester in 1576. Hij was gehuwd met Maximiliana van der Noot. Hij werd vermoord tijdens de Spaanse furie.
- Hendrik van Etten, schepen en burgemeester.
- Jan de Pape, schepen. Hij huwde met Barbara van Crane en Huberta Baert..
- Joachim Polites alias Borger, griffier
- Adriaan Dyck, griffier
- Nicolaas Gillis, griffier
- Willem Martini, griffier
- Alexander Grapheus, secretaris 1548/1573
- Jan van Halle, secretaris 1530/1567. Hij was gehuwd met de dochter van Peeter Maes en Aleidis Bloeme
- Jan van Asseliers, secretaris 1556/1577. Hij was gehuwd met Margaretha van Duysborch
- Hendrik de Moy, secretaris. Hij was gehuwd met Clara van Gulick.

De Geuzen.

Willem I, prins van Oranje-Nassau

Ludovic, broer van de prins van Oranje-Nassau (+1574)

Hendrik van Brederode ° Brussel 1531 (+Reckelinghausen 1568)

Floris van Pallant, graaf van Kuilenburg

Willem van den Berg of de Bergues, schoonbroer van Prins Willem van Oranje

Frederik III (°1515/+1572) zoon van Jan II, hertog van Simmeren en van Beatrix van Baden. Hij huwde met Maria van Brandenburg-Anspach en met Amelia van Nevenaer weduwe van Hendrik de Brederode.

Willem van den Berg was een van de hoofden van de Calvinisten.

Willem de Fiennes, heer van Lumbres, admiraal der watergeuzen.

Philips van Monmorency, graaf van Hoorn, heer van Nevele, admiraal.

Nicolas de Hames, wapenherault gekend onder de naam Toison d'or.

Jan van Marnix, heer van Toulouse, broer van Philips van Marnix, heer van Sinte-Aldegonde.

Des Cordes

Van Limmel, kapitein der Vossenstaerten.

Wynant, Jan en Jacob Burquens alias Borrekens

Joris en Karel Montfalcon, barons van Flassieu.

Jan Montigny, heer van Villers (+onthoofd te Brussel in 1568)

Peeter Dandelot (+ onthoofd te Brussel in 1568)

de Bonneval

Karel, heer van Longastre.

Jan van Casenbroot, heer van Backerzeel, secretaris van de Graaf van Egmont (onthoofd te Vilvoorde in 1568)

Cocq, gentihomme van de graaf van Egmont.

Christoffel van Leefdaal.

Meester Jan Taffin; de hervormden hadden op de "Wapper" een ronden tempel gebouwd.

Charles de Nielles (die in de ronden tempel predikte)

Ijsenbrant Balck of Tabius, van Frankfort.

Peter Loyseleur.

Joris vanden Brussche alias Sylvanus.

Petrus Dathenus karmeliet uit Poperinghe.

Hermanus Hammelmans, predikant Martinistes (logeert in « de Keyser » in de Korte Nieuwstraat.

Joachim Hartmann (logeert in het huis "Sint Bernaert").

De Geuzen.

Matthias Flaccus Illiricus (logeert in de Venusstraat bij Guerant Cock)
Ciriacus Spannenbergh (logeert in de Venusstraat bij Geronimus Genis).
Ulsperger, dokter.

De Calvinisten.

- Meester Ambrosius de Chardis.
- Marcus Perez, spanjaard en jood.
- Fernando de Bernuy, hij was de zoon van Ferdinand de Bernuy alias de Bernouille en van Isabelle van Bomberghen. In 1545 hijwde hij met Anna Caron van Brugge.
- Cornelius van Bomberghen gehuwd met Clmentina Schotti.
- Karel van Bomberghen, heer van Haren, doctor in de rechten, schepen van Brussel in 1581. Communiemeester van Mechelen in 1584. Hij huwde met Anna de Cordes, dochter van Jacob en Isabella de Bernuy; en met Joanna de Splytere weduwe van Simon l'Hermite.
- Jan Carlier de Cambray, koopman en gehuwd met Joanna Colyns.
- Denys des Mestres (eigenaar van het huis "den Engel" op de Grote Markt in 1571)
- Adam Le Meere, koopman in wol.
- Jacques Le Meere, koopman in wol
- Gielis van Eychelberg alias Hooftman (+1598), hij was gehuwd met Margaretha van Nispen. Hij was schepen van Antwerpen in 1583/1585. Hij was heer van de heerlijkheden Cleydael en Aertselaer.
- Cornelis Hooftman, ridder.
- Gielis Hooftman, ridder
- Anna Hooftman gehuwd met ridder Olivier Cromwell van Huntington.
- Margaretha Hooftman gehuwd met Nicolaas van Randerode bijgenaamd van der Aa.
- Beatrix Hooftman gehuwd met Philips Soete van Lake, heer van Villers.
- Hendrik Hooftman, aalmoezenier van Antwerpen in 1559.
- Pierre Paenhuys, koopman. Rentmeester van de stad in 1579 en schatbewaarder van 1580 tot 1583. Zijn dienaars Guillaume Lise en Joannes.
- Heynrick vander Meeren.

De kinderen van Jan vander Meeren

Meester Herman vander Meeren

Michiel vander Meeren

Anna vander Meeren, getrouwd met Cornelis van Nispen

Philips vander Meeren

Esther vander Meeren, getrouwd met Peeter Rutsaert

Clara vander Meeren, getrouwd met Meester Jan vander Beken

Jan vander Meeren

David vander Meeren getrouwd met Anna Feyen en hun vier kinderen David, Margaretha, Anna en Elisabeth.

Stephanus vander Meeren

Margaretha vander Meeren, gehuwd met Jan Greunt.

- Willem Robyns, koopman.
- Guillaume van Santvoort was gehuwd met Catharina de Pape
- Jan van Santvoort
- Jan van Hove, klerk in de stadssecretarij. Hij was gehuwd met Heilwich Vrancx.
- Specerijverkoper aan de Grote Markt.
- Sebastiaan van Utrecht. Hij was in 1559 de zaakgelastigde van Fernando Rodriguez de Almada.
- Ridder Jan vander Noot, werd ingedaagd en verbannen.
- Arnold Pels, (+1575), aalmoezenier (1544), hij woonde in 1530 in het huis "den Hoorn" in de Doornik of Predikherenstraat. Hij was gehuwd met Catharina Michielsens. Ze kregen wel 15 of 16 kinderen.
- Arnold Pels, de jonge. Hij was in het echt getreden met Maria de Keysere alias Lempereur
- Batholomeus Pels, koopman en vennoot van zijn vader Arnold, zijn broer Edward en Pauwel.
- Edward Pels
- Pauwel Pels
- Jacobs Pels
- Maria Pels, zij huwde Geeraard van Gerwen (+1581)
- Agnes Pels, zij huwde met Jan Goryn, koopman

- Margaretha Pels (30 jaar in 1581)
- Catharina Pels, zij huwde Jacob Smeerpot

Antoine Lempereur huwde met een dochter Pels. Hij was commissaris van de Calvinisten te Lier
Heel de Doornikstraat was calvinist.

Behalve:

Frans van Breuseghem, Stevenszoon, was gehuwd met Joanna van Ettersom.

Jean Deschamps, koopman.

Jan Smits, fluweel en satijnhandelaar, hij was gehuwd met Catherina Peeters. Zijn huis was gelegen in de Koeipoortstraat en droeg als uithangbord "den Schilt van Vranckrijck"

Pasquale Fleurquin, wisselagent "Oude Beurs » Hij was gehuwd met Isabeau, Jansdochter. Hij woonde op een erf aan de Kroonenbrugpoort In 1568 werd hij samen met zijn vrouw ingedaagd en verbannen.

Peeter Vranckx woonde in het huis "de Schild van Doornik", voornaam koopman met handelshuis in Acona..

Hij was de vader van: Peeter Vranckx (+1581), Antoon Vranckx, Cornelis Vranckx, Jan Vranckx
Petronella Vranckx gehuwd met Huibrecht Wachtmans (+1581)
Jacob Vranckx, Maria Vranckx gehuwd met Manuel Alvarez Ramirez en woonde
In Lissabon.

- Charles de l'Ecluse, handelaar wonende in de stad, hij en zijn compagnie
- Jehan de Haz
- Henrick van Once
- Janszoon. Hij was aalmoezenier in 1563, hij werd tot de voorname burgers gerekend, hij dreef handel met Geeraard Grammey, Willem Baseliers en Jan Vignerou.
- Hector de Lhove, koopman.
- De familie Le Moisne was vertegenwoordigd door Hector, Jacobs, Margaretha gehuwd met Jan Acauche, Maarten, Gielis. Hun ouders waren Jacob Le Moisne en Margaretha de Mare(++1566)
Lucas Hally, koopman. Hij was de echtgenoot van Anna de Cocquiel. Hij werd in 1568 met zijn vrouw ingedaagd en op 21 april 1575 op de Meirbrug onthalsd; zijn lijk werd uitgehangen.
- Jan Harly was gehuwd met Susanna van Blanckaer; Zij werden dezelfde dag als zijn broeder Lucas ingedaagd.
- Jacques Gillon d' Armentières werd gevangen genomen te Brussel.
- Jacob Hoefnaegels, voornaam koopman, aalmoezenier in 1561. In 1566 meester en regeerder van het godshuis van Jan van der Bist. Hij was gehuwd met Elisabeth Veseleers, dochter van Joris Veseleere, generaal van 's Konings Munte in Brabant.
- Joannes Goropius Becanus geboren te Hilvarenbeek in 1518, schrijver van het werk "Origines Antwerpianae". Hij was dokter in de medicijnen. Hij was gehuwd met Catherina de Cordes.

"Jan Goropius was deelhouders van de vermaarde drukker Plantin. Zijn nalatenschap beschrijft het volgende: Item soe is te wetene doe dat Doctor Becanus, der kinderen vadere, met Christoffel Plantyn, boeckdruckere, ingeleet hadde inde compagnie vande drukkerie, de somme van sesse hondert ponden Vleems, den tweentwintichsten Decembris anno Xvde ende sussentzestich, op conditie daerinne ondersproecken dat deselve VI c (ponden) Vleems wederomme in boecken moesten betaelt worden, volgende der obligatien daeraff zynde, op welke somme van VI c (ponden) Vleems den voers. Plantyn den voers. Becano in boecken geleverd heeft totter somme van X c LXIII guldens XII stuyvers I blanck ende die aende voers VI hondert ponden Vleems eens gecort, soe beveint ende compt noch goet de somme van II m V c XXXVI guldens VII stuyvers I oort, die in boecken betaelt moeten worden, dwelck alhier gestelt wordt pro..... memorie

Jan Goropius genoot een pensioen op de kas van Philips II, als blijkt uit de volgende aantekening...."

- Christoffel Plantin, de befaamde drukker.
- Willem Sylvius, drukker van de Koning.
- Jeronianus Boisot van Brussel gehuwd met Joanna van den Eynde.
- De familie van Hubert de Liot uit Kamerrijk
- Jan en Robrecht de Fournesteaux, kooplieden, vennoten van Jacob de Lobel.
- Willem en Nicolaas Castelain
- De Couves
- Antoon, Peeter en Geeraard du Pont, kooplieden
- Willem de Lio vennoot van Peeter du Bosquiel
- Pierre du Bosquiel, koopman
- De familie Longueval-de Busquoy uit Kamerrijk
- Frans Faes
- Geeraerd, Jacobb, Boudewijn en Frans de Lobel, koopmannen.

- De familie Malapert alis Jan Bazentin uit Valencijn
- Willem Kethel behoorde tot het geslacht Maria Kethel, huisvrouw bij Nicolaas Malapert
- De familie Lernault, voorname familie in Brugge.
- Arian Tacquet, schoonzoon van Jan Larnault Hij was koopman, kapelmeester van O.L.Vrouwkerk in 1565. Hij werd in de O.L.V.kerk begraven. Justus Lipsius maakte zijn gedenkschrift.
- Robert van Asten, voornaam koopman
- Pierre Arnout, zijn schoonzoon.
- Jan Damman was vennoot van Adriaan de la Barre en Jan de Beaulieu.
- Pierre Moucheron overleed in 1566 en werd begraven als Hugenoot. Taffin deed het sermoen. Hij was gehuwd met Isabelle Gerbier.

Al hun kinderen zijn calvinisten:

Peeter Moucheron
 Margaretha Moucheron gehuwd met Frans Le Fort
 Jan Moucheron
 Catherine Moucheron gehuwd met Alaart de le Daele
 Maria Moucheron gehuwd met Martialis Parantio

Jan du Bois was koopman

Thomas l'Hermite was gehuwd met Margaretha van Ranst. Hij overleed te Antwerpen in 1580 en werd begraven op het koor van de St-Jacobskerk.

Hun kinderen: Jan l'Hermite, ridder, "aiuda de camera" van de Koning van Spanje

Margaretha l'Hermite huwde met Gielis de Merre, burgemeester van Antwerpen.

Anna l'Hermite die huwde met Karel de Merre, burgemeester van Antwerpen.

Thomas l'Hermite (+jong).

Meester Jacob van Hueckelom, schepen der Lakenhal. Hij huwde met Maria Noblet in de calvinistische kerk.

Meester Jan Rubens, schepen. Hij is de vader van Pieter Paul Rubens

Catherine Pruynen gehuwd met Jan van Haesdonck

Aard Pruynen, koopman

Cornelis Pruynen, koopman

Ze zijn de kinderen van Aard Pruynen en Maria van Bomberghen, schatrijke eigenaars van de "komptoiren der oude Lombaerden". Het waren calvinisten of martinisten.

- Gilles Smissaert koopman en juwelier. Hij stierf in de Spaanse furie en werd in de Predikherenkerk begraven.
- Adriaan de la Barre, koopman.
- Jan vander Beken, advokaat, raad des Konings en Meester zijner rekenkamer te Reyssel, hij was gehuwd met Clara van der Meeren
- Een andere Jan vander Beken was gehuwd met Clara Bouchiers.
- Jan Damman, koopman
- Jan de Beaulieu, koopman. Ze woonden allebei in het huis "van der Dilft", op de hoek van de Minderbroedersstraat.
- Jan Pellecoren alias Pellicorne, voornaam koopman; hij was gehuwd met Anna Claessens, dochter van Heimbart; haar broeder Cornelis Claessens was kanonik van de kathedrale en parochiale kerk Sint-Jan van 's Hertogenbosch Jan Pellicorne was vader van zeven kinderen.
- Jan Noirot, muntmeester
- Gaspard Douchy
- Geeraerd Voel, koopman
- Peeter van der Goes, zeer rijk koopman in "tapitzerije"
- Augustin de Monelle, guinees, voornaam koopman
- Jan Berbys, zijdenlakenverkoper, hij woonde in het huis "Sint-Franciscus" in de Maalderijstraat.
- Pierre de Ruelles en zijn echtgenote in de Kammerstraat
- Peeter van Duffele, postmeester
- Gilles de Visschere
- Jan Daniel en Jan du Four, ze werden verbannen.
- Jan de Cordes, Jacob de Cordes en Margaretha de Cordes, ze waren afkomstig uit Kamerrijk.
- Jan Bachelor, goudsmid, het gaat hier over Jan Beuckelaer.
- Jan de Groote, zoon van Alexander en gehuwd met Anna van der Ghoest
- Pieter Hausman, koopman
- Jan Cachiopin, koopman
- Jacob Bodet, koopman gehuwd met Elisabeth Goetheyns

- Jacob Faes
- Jan Buret
- Frans Bisschop en zijn echtgenote Gillette Camby werden in 1568 ingedaagd.
- Daniel van Gheele, koopman, wonende in het huis "*Fortuyne*" aan de oude beurs.
- Antoon De Neve, koopman
- Charles de la rue
- Quinten Le Berry werd verbannen.
- Jan de Monstres (Montreuil) en zijn vrouw Tanneken de Ninegrave
- Thomas van Ninove
- Peeter Dablyn, koopman wonende in het huis "*den Gulden Boom*", aan d'oude beurs.
- Quinten de Courières
- Bastiaan van Duffle
- Antoon Meermans, koopman
- Jan Legrand werd op 5 augustus 1569 ter dood veroordeeld.

Martinisten.

- Antoon van Stralen, schepene en burgemeester
- Nicolaas Rockox zoon van Adriaan Rockox en van Catherina van Overhof, alias van Liedekercken, hij werd in 1514 geboren. Hij was licenciaat in de rechten. Verschillende malen schepene van de stad Antwerpen. Hij was weesmeester en hoofdman van de Poortერი, verschillende malen binnen burgemeester. Hij stierf ongehuwd en werd begraven in de kelder van de kapel der H. Drieuldigheid in de kerk van Roosendaal.
- Lambrecht van Baerle
- Peeter Backaert
- Jacob van Wesenbeke, huwde 1ste maal met Anna van den Broecke; 2de maal met Elisabeth van Asseliers.
- Jan Gillis getrouwd met Ruth Beyerlinck.
- Joachim Polites de Borghere, greffier

Het consistorie van de Martinisten.

Gielis van Baengeryen, hij woonde bij de gevangenis.

Karel van Cocquiel, hij huwde met a) Anna van Achelen; b) Magdalena de Greve.

Hans van Oort, voornaam koopman, gehuwd met Catherina Lefebure. In 1558 was hij aalmoezenier.

Jacob van Wolffaert, kapelmeester van O.L.Vrouw (1546) en aalmoezenier (1548)

Jacobs de Vos werd verbannen

Jan della Faille, bijgenaamd de oude, geboren te Wevelgem (+Antwerpen 1582). Uit zijn huwelijk met Cornelia van den Capellen waren negen kinderen gesproten:

1. Marten della Faille gehuwd met Sibilla Stecher
2. Anna della Faille gehuwd met Robrecht van Eeckeren
3. Jan della Failles gehuwd met Maria van der Goes
4. Jacob della Failles gehuwd met Josina Hamels, kolonel van Antwerpen in 1583 bij de aanval van de Hertog van Alençon.
5. Karel della Faille getrouwd 1) Maria Celosse, 2) Cecilia Grammey
6. Maria della Faille, gehuwd met Lodewijk Malapert, kolonel van Antwerpen tijdens het beleg van de hertog van Parma.
7. Steven della Faille gehuwd Joanna Schutkens
8. Esther della Faille gehuwd met Daniel van der Meulen
9. Cornelia della Faille

De Oosterlingen of Duitse kooplieden der Hanzesteden.

Eenderde van de stad zijn Martinisten en Confessionisten.

- Bonaventure Bodecker, kapelmeester van de O.L.Vrouw in de hoofdkerk (1566)
- Joachim Stutelink, kapelmeester van O.L.Vrouw in de hoofdkerk (1567)
- Jan van Achelen, koopman
- Sebolt Wondereer, koopman

- Marten Heylen alias van den Bruele
- Adrien Tack, zijdenlakenverkoper
- Jan en Pauwel Tack, zijn zonen
- Jan van Breen
- Nicolaas Hermans, zijdenlakenverkoper, hij woonde in het huis "Amsterdam" op de hoek van de Schoenmakersstraat en de oude beurs
- Jan de Bruyne, "suyckerbacker", bij het stadhuis. Hij draagt een lange baard.
- Jacques de l'Avocat
- Jasper Crop, muntslager
- Meester Zeger Coblegiers, gezworen stadsmedicijn
- Christoffel Pruynen, Stadsontvanger, koopman.
- Geerard de Velare, kapelmeester van O.L.Vrouw in de hoofdkerk
- Jacobs van Velare, schoolmeester en was dokter in het hebreuws, hij was gehuwd met Maria Pels
- Frans Coeck alias van Aelst, hij woonde aan de Melkmarkt.
- Jan vander Hoogen, suikerbakker
- Daniel de Lomel, specerijverkoper.

Bij de tijding, dat de hertog van Alva op komst was naar de Nederlanden vluchtte, veel Antwerpenaars of inwoners van Antwerpen, weg uit de stad.

¹ Aanteekeningen over de vervolgingen ingesteld ter gelegenheid van het beslag gelgd op een handschrift getiteld « Les Moyens de remédier a Anvers (1566) door P. Gérard.
Boek –en Steendruk Wed. De Backer, Zirkstraat Antwerpen.

Calvinistische prediking buiten Antwerpen (linker oever)
op 14 juni 1566.

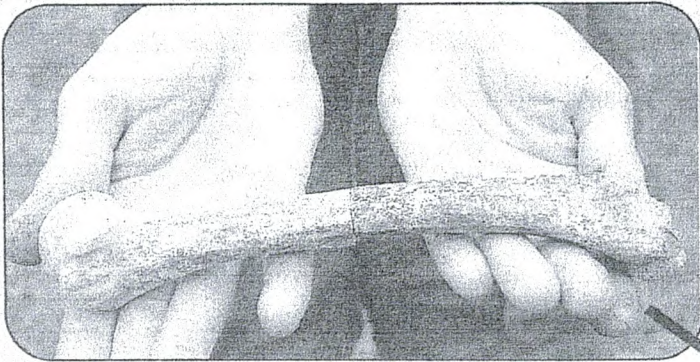
Brussel, Koninklijke Bibliotheek, (Prentenkabinet)

PERS en PUBLICITEIT

L.N.
5.8.01

Perks mysterie na veertig jaar eindelijk opgelost

•PERK

In de Steenokkerzeelse deelgemeente Perk is een menselijk bot van minstens 1.300 jaar oud gevonden. Dat blijkt uit onderzoek van het Brussels Koninklijk Instituut voor Kunstpatrimonium (BKIK). Daarmee komt een einde aan de onzekerheid van de vinders Jos Lauwers en Hedwig Buls. Het tweetal liet een half jaar geleden op eigen houtje een radiokoolstofdatering (C14-methode) van de circa 26 centimeter lange bovenarm uitvoeren. Met het gekende resultaat.

Jos' fascinatie voor alles wat met geschiedenis te maken heeft ontstond in de vroege jaren zestig. «Ik werkte toen als secretaris van de gemeente Steenokkerzeel», vertelt Jos. «Veldwachter Henri Rombauts kwam in 1964 voor het eerst aanzetten met een verhaal over gevonden menselijke resten nabij de Teniersstraat. In 1970 hebben graafwerken negen geraamtes opgeleverd, waaronder dat van een kind.»

De verraste bouwondernemers wisten geen blijf met de merkwaardige vondsten en leverden

ze af bij de toenmalige Perkse pastoor.

«Jaren later vroeg ik de priester wat hij met de beenderen had aangevangen», vervolgt Jos. «Laconiek antwoordde die met de vuilniskar meegegeven en dat bleek helaas nog te kloppen ook. Daar ging een unieke kans om te weten te komen uit welke periode de toevallig ontdekte begraafplaats dateerde», verzucht Jos. «Gelukkig hield mijn collega-geschiedkundige Hedwig Buls de vindplaats regelmatig in de gaten om te zien wat er nog allemaal aan de oppervlakte kwam.»

Buls' inspanningen werden beloofd toen hij in 2000 de bewuste bovenarm vond na graafwerken van een telefoonmaatschappij. «Na C14-onderzoek van het BKIK blijkt nu dat het menselijk bot dateert uit de eindperiode van de Merovingen en de beginperiode van de Karolingen», besluit Jos. «Dat betekent dat het bot om en bij de 1.300 jaar oud is, waarmee 'het mysterie van Perk' definitief is opgelost.»

De provincie Vlaams-Brabant kondigde aan in het najaar enkele steekproeven uit te voeren in de buurt van de vindplaats. Misschien ontsluiten die nog meer geheimen in de Steenokkerzeelse deelgemeente. (SVD/BMI)

Jos Lauwers en Hedwig Buls ontdekten het been. Uit onderzoek blijkt dat het ruim 1.300 jaar oud is. Foto's Vigneron

Archeologisch bot tussen telefoonkabels

60

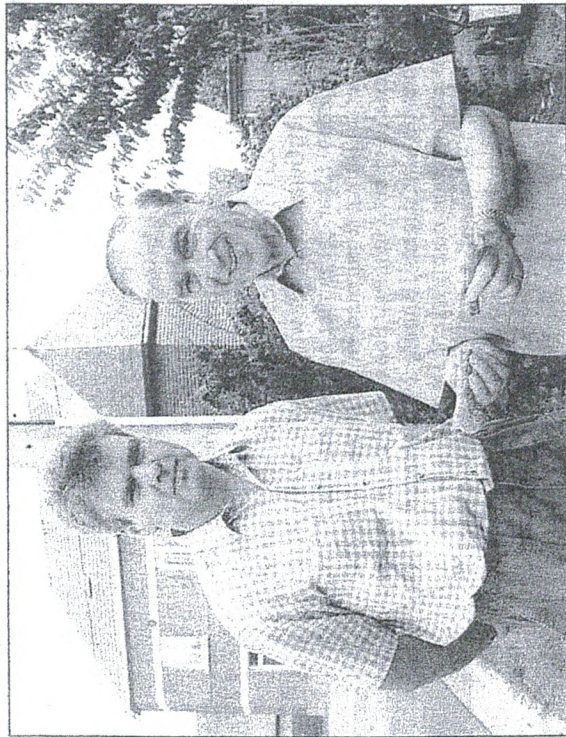
Hedwig Buls en Jos Lauwers zijn niet weinig fier op het bot uit de jaren 690-780.

PERK - Historicus Jos Lauwers en zijn collega Hedwig Buls zijn niet weinig fier op het opperarmbeen dat aan het kapelletje van de Sint-Maartensberg (Teniersstraat) in Perk opgedolven werd. Wetenschappelijk onderzoek wees uit dat het bot van het eind van de zevende tot het derde kwartaal van de negende eeuw dateert, hoogstwaarschijnlijk uit de periode tussen 690 en 780, het einde van de Merovingische en het begin van de Karolingische tijd. Aan de basis van de ontdekking liggen de negen geraamten die bouwvakkers 30 jaar geleden

bij de kapel aantroffen en aan de toenmalige pastoor overhandigden. Toen Jos Lauwers de skeletten aan een onderzoek wou onderwerpen, had de zieleherder ze reeds met de vuilnisophaling meegegeven. Op verzoek van Jos hield Hedwig Buls alle graafwerken in de onmiddellijke omgeving in de gaten. Werklieden van een telefoonmaatschappij vonden bij het leggen van kabels het menselijk opperarmbeen dat Perk nu een archeologische adeltitel bezorgt.

Marc Corbanie

De Streekkrant

Archeologische adelbrief voor Perk

Dertig jaar geleden werden aan de Sint-Maartensberg (Teniersstraat) negen geraamten opgegraven. De resten, die de bouwvakkers aan de toenmalige pastoor toevertrouwd, verdwenen en meteen ook een unieke kans om te weten te komen hoe oud de toevallig ontdekte begraafplaats was. Inmiddels was wel de aandacht gewekt van historicus Jos Lauwers, bekend van zijn talrijke historische publicaties, en zijn collega Hedwig Buls, gespecialiseerd in veldprospectie. Buls hield een oogje in het zeil wanneer er in die omgeving graafwerken verricht werden en vond vorig jaar een menselijk opperarmbeen toen een telefoonmaatschappij kabels legde. Op eigen kosten (23.800 fr.) liet Lauwers het bot wetenschappelijk onderzoeken. Het staat nu onomstotelijk vast dat de vondst van het einde van de zevende tot het derde kwart van de negende eeuw dateert, hoogstwaarschijnlijk tussen de jaren 690 en 780, de eindperiode van de Merovingen en het aantreden van de Karolingen. Naast de Romeinse opgravingen uit de vierde eeuw in Elewijt beschikt Perk nu over een archeologische adelbrief die mogelijk naar de zevende en ten laatste naar de negende eeuw refereert. Jos Lauwers en Hedwig Buls zijn er terecht fier op.

Armbreen van 1.300 jaar oud wijst op Merovingische site

Perk

Juliaan Deleebeeck

In Perk (Steenokkerzeel) is een menselijk opperarmbot gevonden van 1.300 jaar oud. Dat is in het labo vastgesteld met de radiokoolstofdatering. De onderzoekers vermoeden dat er zich een grafveld bevindt uit de tijd van de Merovingen.

Het menselijk armbot werd vorig jaar gevonden in de Teniersstraat tijdens graafwerken zaamheden van een telefoonmaatschappij. "Een echte verrassing was dat niet", zegt heemkundige Jos Lauwers. "In de jaren zestig werden er in dezelfde straat negen geraamten blootgelegd. Ze lagen mooi geordend met het hoofd in westelijke en de voeten in oostelijke

richting. We vermoedden toen al dat het om een heel oude begraafplaats ging." Het vinden van nieuw menselijk bot, dertig jaar later op dezelfde vindplaats, zetten Lauwers en Buls aan om ze te laten dateren. Dat gebeurde via het Koninklijk Instituut voor het Kunstpatrimonium in Brussel. De vindsters moesten ruim een half jaar wachten, maar zijn op-

getogen met het rapport dat wordt vermeld: "Uit de meting blijkt dat met de grootste waarschijnlijkheid de ouderdom begrepen is tussen 690 en 780. Het armbeen is afkomstig van een volwassen persoon van 1,60 m groot". Die datering komt overeen met de eindperiode van de Merovingen.

Hedwig Buls, gespecialiseerd in veldprospectie, vindt dat het

frank gekost.

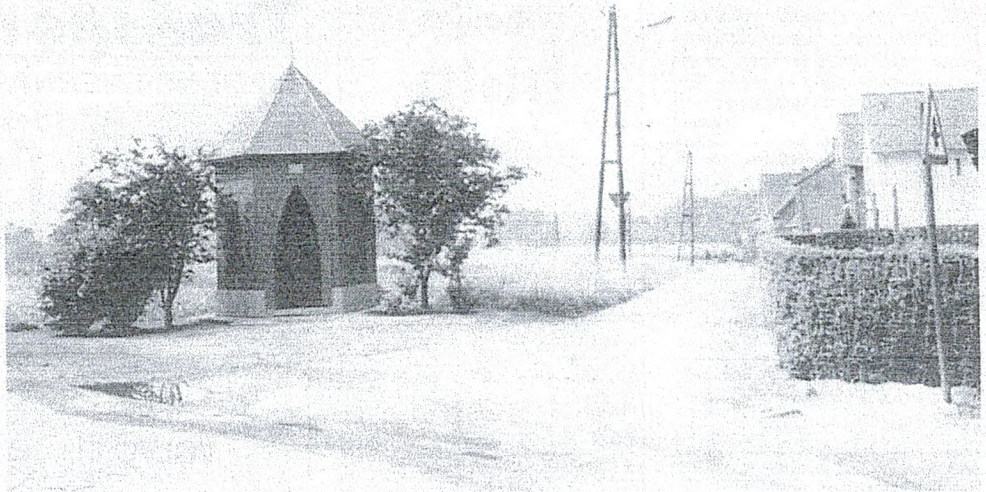
GUA 1.8.2001

Armbeen van 1.300 jaar oud

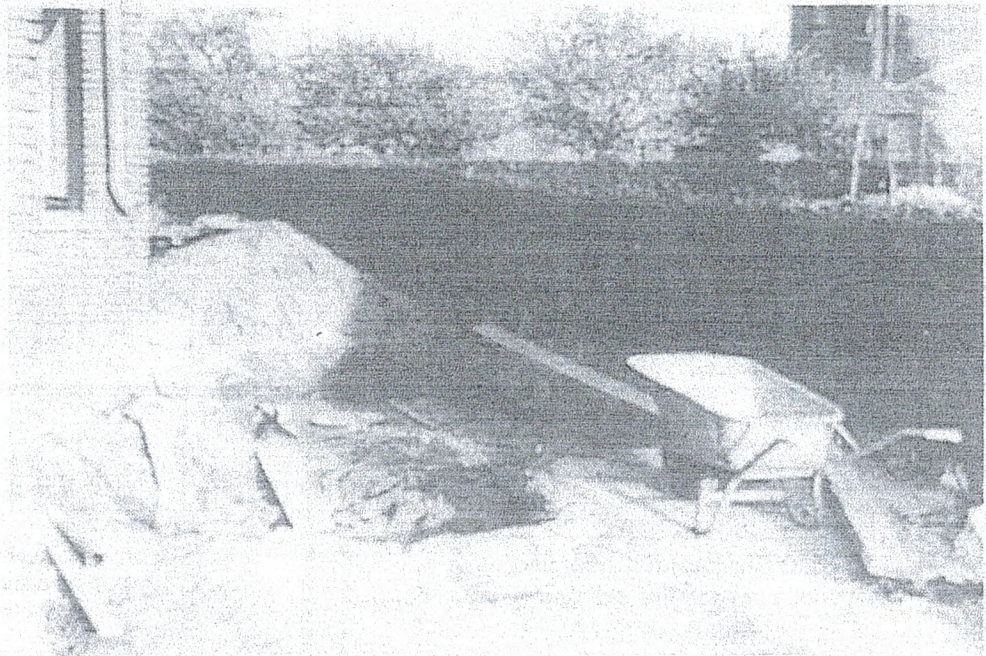
PERK. Een bot dat vorig jaar werd gevonden in de Teniersstraat in Perk, blijkt nu 1.300 jaar oud te zijn. Heemkundige Jos Lauwers en Hedwig Buls kwamen tot deze ontdekking. Het is een grote stap in de zoektocht naar het Merovingische verleden van Perk.

De onderzoekers vermoeden dat er zich in de Teniersstraat een grafveld bevindt uit de tijd der Merovingers. Al in 1964 werden hier volgens de toenmalige veldwachter beenderen gevonden. In 1970 kwamen er liefst negen geraamten aan de oppervlakte. Pas toen er vorig jaar tijdens werkzaamheden van de telefoonmaatschappij een bot werd gedolven, greep heemkundige Jos Lauwers de kans om verder onderzoek te verrichten. Samen met inwoner Hedwig Buls liet hij de leeftijd van het armbeen bepalen. Een dure grap, maar het loonde de moeite. Uit de metingen bleek immers dat het bot dateert uit de jaren 690-780. Dit is de eindperiode van de Merovingers en de beginperiode van de Karolingers. Het Frankische Rijk werd toen geregeerd door Karel Martel. Opvolger werd Pepijn de Korte.

Het bot is dus z'n 1.300 jaar oud en kan veel duidelijkheid brengen over het verleden van Perk, meent Jos Lauwers. De onderzoekers schreven het provinciebestuur aan, en in het najaar zouden er nog steekproeven in de omgeving van de Teniersstraat volgen. BC

Onder het Onze-Lieve-Vrouwkapelletje aan de Teniersstraat zijn archeologische schatten te vinden. (Foto Anna Denies)

De opgravingswerken aan de Teniersstraat.

(Foto Anna Denies)

Eerste Vlaams stiltegebied ligt tussen Dender en Mark

31/10/2001
De Stand

Van onze redacteur
Antoon Wouters

VOLLEZELE — Het Leysbroek ligt in een prachtige glooiing van Pajottenland. Daar is gisteren het eerste stiltegebied van Vlaanderen afgebakend. Het is een modelproject in het verstilte landschap tussen Dender en Mark, in de driehoek Galmaarden-Ninove-Geraardsbergen.

De Vlaamse minister van Leefmilieu en Landbouw, Vera Dua, gaf de drie betrokken burgemeesters het nieuwe verkeersbord mee dat de stiltegebieden afbakent. Men zal ze op de invalswegen zien opduiken.

Veel stiltegebieden kan Vlaanderen niet meer krijgen. Van de 137 onderzochte landschappelijk en ecologisch waardevolle gebieden, komen er volgens de Milieuadministratie hooguit 53 in aanmerking als mogelijk stiltegebied. Van de groengebieden op de gewestplannen is 82 procent al verstoord. „Als we geen stiltegebieden beschermen, wordt Vlaanderen één grote grijze geluidszone”, zegt de Milieuadministratie.

Over de bescherming van het stiltegebied Dender en Mark is gisteren een samenwerkingsprotocol gesloten tussen het Vlaams gewest, de provincies Vlaams-Brabant en Oost-Vlaanderen en de gemeenten Galmaarden, Ninove en Geraardsbergen.

Beschermde gebieden vastleggen is in Vlaanderen altijd een teerpunt. Burgemeester Pierre Deneyer van Galmaarden is fier met het modelproject. Hij waarschuwde evenwel dat de landbouwers niet het slachtoffer mogen worden. „Het modelproject mag niet een zoveelste verordening zijn die iets oplegt.”

Minister Dua stelde hem gerust.

Vlaanderen heeft er een nieuw verkeersbord bij: „Stiltegebied!”

© rr

„De Vlaamse overheid wil niet op een bevoogdende wijze geboden en verboden opleggen aan de lagere besturen en de betrokken inwoners”, zei de minister. Dua wees op de groeiende stroom klachten over lawaai-, geur- en andere hinder. Die moeten opgevangen worden om de kloof met de burger te dichten, zei ze.

Storend

In een stiltegebied moet men geen blad kunnen horen vallen. Stille betekent vooral de afwezigheid van storende geluiden. De natuurlijke geluiden, van bewoning, landbouw en bosbouw, blijven toegelaten.

Andere gebieden waar al geluidmetingen zijn uitgevoerd liggen in Tielt-Winge, Diest, Kortenaak, Oud-Heverlee, Zemst, de Kalmthoutse Heide, de vallei van de Ziepbeek, Wortel Kolonie, Ravels, het noordoosten van Limburg en de streek rond Tessenderlo, Brakel, Stekene, de Kalkense Meersen, het Zwin en Lampernisse.

??
waar?

Bos van Aa nog niet stil genoeg

Zemst

Juliaan Deleebeeck

De plannen om Bos van Aa in Zemst-Laar als stiltegebied te vrijwaren, zijn er. Maar de realisatie is nog niet voor morgen. Momenteel zijn er nog te veel storende factoren die dat statuut dwarsbomen. Vooral de geluiden die de zandwinning met zich meebrengt, breken de stilte.

Met Dendermark in Galmaarden heeft Vlaanderen een eerste stiltegebied en het is de bedoeling dat er meerdere volgen. In Vlaams-Brabant zijn er nog vier gebieden die voor dat statuut werden weerhouden. Er is het zandwinningsgebied Bos van Aa in Zemst-Laar

en het Meerdaalwoud samen met Heverleebos bij Leuven. Daarnaast zijn er nog twee gebieden in Kortenaeken en Diest.

"Deze gebieden werden eerst geselecteerd op basis van hun ecologische kwaliteiten", zegt Geert Lefever van de provincie Vlaams-Brabant.

"Nadien volgden akoestische metingen. Daaruit bleek dat het alleen in het Meerdaalwoud en Heverleebos echt stil is. In Bos van Aa in Zemst zijn er momenteel nog te veel storende geluidsbronnen aanwezig. Er wordt nog zand gewonnen en dat kan ook in de toekomst nog op kleinschalige basis blijven gebeuren, als er een nieuwe milieuvergunning wordt afgeleverd. De metingen in Kortenaeken en Diest waren te slecht om de gebieden als potentieel stiltegebied te behouden." *E.J.A. 20/10/2007*

Kloosterlingen kunnen opnieuw in vrede rusten

Rotselaar

Koen Huybens

In het Rotselaarse Montfortcollege hebben opgegraven skeletten van kloosterlingen tijdens een korte plechtigheid een nieuwe rustplaats gekregen. De skeletten werden gevonden tijdens archeologische opgravingen die aan de bouw van het nieuwe internaat voorafgingen. In totaal zijn de overblijfselen van zo-wat 200 mensen gevonden. De oudste skeletten zijn 700 jaar oud.

De opgravingen werden uitgevoerd door Hagok, de Haachtse geschied- en oudheidkundige kring. Ze duurden een drietal zomers. De onderzoekers vonden onder meer vrij goed bewaarde resten van de vroegere kerk van het Vrouwenpark - een vrouwelijke cisterciënzerabdij - en botsten ook op heel wat skeletten. Die zijn wetenschappelijk onderzocht en rusten nu weer waar ze thuishoren.

De bouwheer, het Montfortcollege, zag het belang van de opgravingen en de waarde

van de archeologische vondsten in. Het gebouw, eerst gepland boven de abdijresten, werd daarom opgeschoven naar de vroegere begraafplaats. Hagok heeft op die plaats eveneens opgravingen gedaan en ook daar waardevol materiaal gevonden.

Uit onderzoeken, gedaan door het Limburgs Universitair Centrum van Diepenbeek, blijkt dat de oudste skeletten 700 jaar oud zijn. De jongste zijn van kloosterzusters die omstreeks 1650 begraven zijn. Er zitten ook enkele mannelijke skeletten tussen en overblijfselen van een kind.

Het volledige onderzoek zou tegen 2003 moeten zijn afgerond. Dan verschijnt een wetenschappelijk werk en wordt waarschijnlijk een tentoonstelling over het Vrouwenpark gehouden. Een gedenksteen boven de grafkelder herinnert aan de zusters en de opgravingen. Het Vrouwenpark dateert van 1250. De abdij werd onder Frans bewind verkocht en gesloopt. Alleen de Krocht, nu beschermd, herinnert nog aan de cisterciënzerinnen.

E.J.A. 30/11/2001

Pas de répit pour les champs de repos

Notre patrimoine funéraire est en danger. La Région wallonne en a bien pris conscience. Mais pas les administrations communales. Un colloque tire la sonnette d'alarme.

ÉRIC MEUWISSEN

Ici se décompose le corps de H. R., lit-on sur une tombe au cimetière de Court-Saint-Étienne. Plus loin, sur la stèle d'un militaire, une autre inscription nous apprend: *Il servait son vœux, son Roi, son pays.* Les cimetières sont le reflet de l'histoire de nos familles, des mentalités, des pratiques religieuses et de l'architecture. Et pourtant, malgré tant de qualités, ils sont dans un état qui frise souvent la désolation.

Cependant, les choses évoluent. Des associations de bénévoles (Chirel, Mordus du patrimoine,...) se dépendent sans compter pour nos champs de repos. Grâce à leur action, la Région wallonne a pris conscience de tout l'intérêt de ses cimetières. Par contre, les administrations communales ne bougent pas ou peu. Voilà pourquoi les participants au colloque intitulé «Cimetières et art funéraire» qui s'est tenu à l'initiative du Centre d'histoire religieuse du Brabant wallon (Chirel) ce samedi à Mont-Saint-

Guibert, ont lancé un appel solennel pour réveiller les responsables communaux. Des responsables qui brillent d'ailleurs par leur absence.

En matière de protection du patrimoine, le Brabant wallon fut pionnier. D'abord parce que le mausolée Goblet d'Alviella à Court-Saint-Étienne fut le premier monument funéraire qui ait fait l'objet d'une protection officielle et ensuite parce que c'est à Braine-le-Château que fut créé le premier lapidarium (endroit où l'on soigne les pierres tombales).

Pour le funérologue Xavier Deflorenne: *«Il y a une réelle urgence à inventorier et à préserver les témoins et sites essentiels. Certes, on ne peut tout conserver. Il faut faire des choix.»*

Il y a une réelle urgence à inventorier et à étudier ce patrimoine

La loi de 1971 — qui a supprimé la notion de perpétuité — a conduit à des destructions irraisonnées. Or le délai de 30 ans arrive cette année à échéance et renforce les menaces qui pèsent sur ce patrimoine.

Aussi le Chirel n'a-t-il voulu prendre les

devants. Et depuis avril 2000, une vingtaine de ses comités locaux arborent les champs de repos du Brabant wallon afin de faire l'inventaire de ce qui existe. Les congressistes ont profité de la circonstance pour présenter et partager leurs expériences suite à la dizaine d'ateliers réalisés.

Reste que pour Xavier Deflorenne, la situation depuis le dernier colloque de la Région wallonne (Moulin de Beez en avril dernier) ne s'est pas améliorée. On observe toujours autant de destructions non concertées.

Pourtant la Région wallonne bouge, lentement mais sûrement. Elle vient d'envoyer, a expliqué l'inspecteur général du patrimoine André Marthys, une lettre circulaire à toutes les communes wallonnes mettant en évidence l'intérêt des cimetières pour la mémoire collective. Elle a aussi élargi l'opération «petit patrimoine populaire wallon» à certains éléments funéraires exceptionnels en libérant une subvention maximale de 250.000 F par monument. Elle a enfin créé par le biais d'une subvention un poste de responsable d'une cellule patrimoniale funéraire chargée de conseiller les communes. Patrons qui elle aura fort à faire. ●

Un espace très vivant!

Plusieurs auteurs ont fait remarquer que des activités telles que spectacles, prostitution, refuge des délinquants avaient également pris place sur ce lieu sacré. Mais je pense que ces activités, si elles ont existé, étaient très marginales...

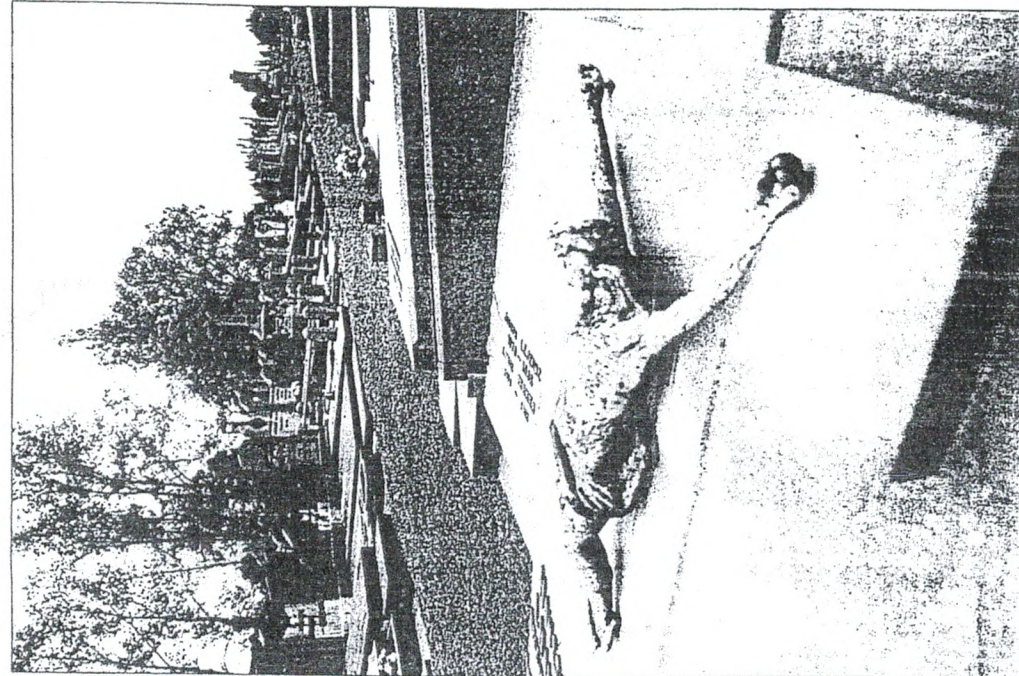
Comment tout cela va-t-il évoluer? Au cours des Temps Modernes, la polyvalence des cimetières va peu à peu se restreindre. L'édit de Joseph II en 1784, imposant le démantèlement du cimetière hors des centres urbains va mettre fin à ces pratiques. Mais pas d'un coup. Le curé de Jodoigne continuait à y faire brouter ses bestiaux! ●

Il est important d'avoir fait ce recensement. Ces croix en fonte disparaissent rapidement. Certaines que nous avions identifiées avaient disparu lorsque nous sommes allés les photographier quelques semaines plus tard. Marianne Saenen, conseillère communale de Ramillies, est venue présenter au colloque le résultat de ses recherches dans les cimetières de

Mont-Saint-Guibert | Un colloque a rassemblé et rassemble les passionnés du patrimoine funéraire

Mont-Saint-Guibert. C'était la foire? A Jodoigne, la foire Saint-Médard suscitait la venue de marchands étrangers qui s'installaient sur le cimetière pour y tenir boutique et ils faisaient d'ailleurs de bonnes affaires. Et cela sans compter les débris de bière.

On s'y amusait bien? Les enfants y jouaient à la balle et les adultes s'y exerçaient au tir à l'oiseau. On installait une cible au bout d'une longue perche plantée dans le cime-

Protégeons nos cimetières, reflet de l'histoire des familles, des mentalités, des pratiques religieuses et de l'architecture. Photo Paul Joachim.

Les belles croix en fonte de l'Est de la province

La plupart des croix datent de la première moitié du XXe siècle. La plus ancienne se trouve à Dongelberg et mériteraient d'être.

En attendant

En attendant

En attendant

Culture

SITES

PROTECTION La Région wallonne crée un poste pour conseiller les communes au moment où le devenir du patrimoine funéraire suscite des craintes. Des associations, comme le Chirel qui organisait un colloque samedi, appellent à la vigilance

Un "M. Cimetière" pour la Wallonie

Un patrimoine méconnu dort auprès de chaque ville et village. On le croise, sans y prêter attention. Et pourtant, les cimetières, avec leurs stèles ornées de symboles et devises, et leurs tombes de personnalités, témoignent de la société des vivants, de l'histoire des mentalités, des pratiques religieuses et de l'architecture d'hier. Aujourd'hui, ces champs de repos sont

sans doute arrivés à un moment critique de leur histoire: l'incinération est fréquente, et on commence à sentir les effets de la loi de 1971 qui interdit les concessions à perpétuité. En effet, la durée de vie de beaucoup de tombes oscille désormais entre 30 et 50 ans (maximum). En 2001, nombre de communes s'interrogent donc, dans le meilleur des cas, sur ce qu'elles doivent faire des monuments funéraires liés aux tombes qui arrivent en fin de parcours et dont les familles se désintéressent.

D'où l'utilité du poste de "Mon-sieur Cimetière", que la Région wallonna va prochainement créer. Ce responsable de la cellule wallonne "patrimoine funéraire" aura notamment pour rôle de conseiller les communes au cas par cas, pour les voir publics et Commission royale des monuments, sites et fouilles, explique André Mathys, inspecteur général du patrimoine.

PREMIERE DEMARCHE: L'INVENTAIRE

Un candidat bien placé est Xavier Deflorenne, historien de l'art et chargé de mission pour la Région wallonne. Le 30 septembre, il a bouclé un inventaire qui reprend toutes les chapelles funéraires et mausolées, commandé par la Région au Centre d'histoire et d'architecture et du bâtiment de l'UCL. Cela lui a permis de faire le tour de 3500 cimetières wallons, anciens et actuels, donc d'avoir une vue d'ensemble sur ce patrimoine et ses variantes régionales.

Pour lui, le relevé est la première démarche à effectuer. "Le patrimoine funéraire est surnuméraire, il faut donc sélectionner ce qu'il faut conserver. Et ne pas tout démonter à la masse!" estime le jeune chercheur. D'où l'importance aussi du travail entrepris

par les populations et associations locales, comme le Comité d'histoire religieuse (Chirel) du Brabant wallon. Samedi, celui-ci organisait un colloque sur l'art funéraire lors duquel il a présenté les premiers résultats de son relevé des cimetières du Roman Pays. Inquiet pour le devenir de ce patrimoine souvent simplement détruit, le Chirel cherche à garder des traces de ce qui pourrait disparaître, tout en interpellant autorités et particuliers.

UN PETIT PATRIMOINE SUBSIDIABLE

"Si la population commence à s'intéresser à l'art funéraire, les communes sont souvent peu motivées alors qu'elles sont directement concernées", explique M. Deflorenne. D'autant que conserver des sépultures, abandonnées par les familles, immobilise des parcelles qui pourraient être réintroduites dans le circuit. Et restaurer a son prix, qui peut être fort variable. Mais il existe des subventions.

Parmi les actions du ministre wallon du patrimoine Michel Daerden, on compte en effet l'élargissement de l'opération "Petit patrimoine populaire wallon" à des éléments funéraires exceptionnels. Cela permettra de libérer des subventions, jusqu'à 6 197,34 € (250000BEF) par monument. "Et puis tout ne coûte pas cher! Il existe des mesures parallèles comme réaffecter un monument ou déplacer des stèles. Sans oublier que l'expansion des tours et visites sur l'art funéraire peut offrir un intérêt économique", réagit M. Deflorenne.

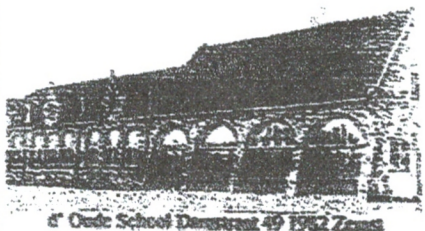
Et pour conserver aux cimetières leur qualité d'ensemble, tout en y intégrant des sépultures contemporaines, une piste est de concevoir un "code de l'urbanisme" pour le monde des gisants.

STEPHANIE MEYER

Des initiatives porteuses

« Parmi les villes et communautés dynamiques, Tournai a mis sur pied en 1995 une commission pour la sauvegarde du patrimoine architectural des cimetières. Elle a notamment visité les 33 cimetières de l'entité en proposant de sauver certaines tombes individuelles et ensembles, ainsi qu'en suggérant des aménagements. Par son travail, la commission sensibilise aussi le personnel communal. Son coordinateur Jacky Lagge a par ailleurs contribué à la refonte du règlement des cimetières, référence pour d'autres communes qui pourraient se retrouver prochainement sur le site Internet de Tournai. S'il comporte un chapitre sur la préservation et mise en valeur du patrimoine ancien, ce texte se penche aussi sur la valorisation de la création contemporaine, tant artistique qu'architecturale. (St.M.)

d' Oude School Damstraat 49 1982 Zwart

D'OUDE SCHOOL IS ER VOOR IEDEREEN

**VERENIGINGEN, BEDRIJVEN, PRIVÉPERSONEN KUNNEN
D'OUDE SCHOOL HUREN VOOR CULTURELE ACTIVITEITEN:**

**CONCERTEN
TENTOONSTELLINGEN
VOORDRACHTEN
TONEEL**

**TEERFEESTEN
PERSONEELSFESTEN
SEMINARIES
PROMOTIEDAGEN**

**FAMILIEFEESTEN
HUWELIJKEN
RECEPTIES**

VOOR ALLE INLICHTINGEN:

**BESCHIKBARE DATA
VERHURINGSPRIJZEN
MODALITEITEN**

KAN U TERECHT:

**MARC MERTENS
KETELVELDWEG 5
1982 WEERDE**

TEL EN FAX: 015/61 59 44

Spinoy - Tombeur

Tervuursesteenweg 170
1981 HOFSTADE
Tel. 015 / 61 16 88

Assortiment:

*Duif- en pluimveevoeders
Honden- en kattenvoeding
Tuinartikelen en plantgoed
Pesticiden en meststoffen
Granen en zaden
Tuinhuisjes - Blokhutten
& Carpots*

Honden- en kattenvoeding van de merken:

*ROYAL CANIN - DOKO - HENS
EUKANABU - FOKKER - BENTO - BRAVO
HILLS - EUROPREMIUM*

Meubelen en Algemeen schrijnwerk

Guns

- * Ramen en deuren in PVC
- * Rolluiken
- * (Muur)kasten op maat
- * Plafond in hout
- *

*Elersijtoesteensweg 10 - 1980 Eppegem
Tel en fax 015/ 61 22 12*

- Alle trouwfeesten, communiefeesten, teerfeesten, familie feesten, personeelsfeesten, jubilea, recepties, barbecues...
- Koude en warm buffetten
- In zaal of bij u thuis
- Van 5 tot 500 personen
- Verzorgde bediening
- Betaalbare prijzen
- Verhuur van alle feestmateriaal (borden, bestek, glazen, stoelen, tafels...)

**François en Rita
VERBINNEN - BEECKMANS**

**Slameuterstraat 39 - 2861 Onze-Lieve-Vrouw-Waver
Tel: 015/ 75 79 44 - 015/ 76 12 76 - Fax: 015/ 76 12 76
BTW BE 744 099 074 - H.F. Mechelen 58 205**

Garage Dierickx bvba

**zibro
kamin**
verplaatsbare kachels

Tervuursesteenweg 58
Hofstade-Zemst

Tel.: 015/ 41 90 97

Centrale verwarming

JEAN - PIERRE SENTE

Steppeke 25 - 1981 Hofstade

☎ 015/ 61 00 26

er INSTALLATIE CENTRALE VERWARMING

GAS - MAZOUT

Gratis en vrijblijvend prijsofferte

er VERVANGEN KETELS - BRANDERS - BOILERS

gas - mazout - elektriciteit

er REINIGEN EN AFSTELLEN VAN MAZOUT - EN GASKETELS

met wettelijk attest

er DEPANNAGE EN ONDERHOUD

7 dagen op 7

Alle merken branders en ketels

Meer dan 20 jaar ervaring

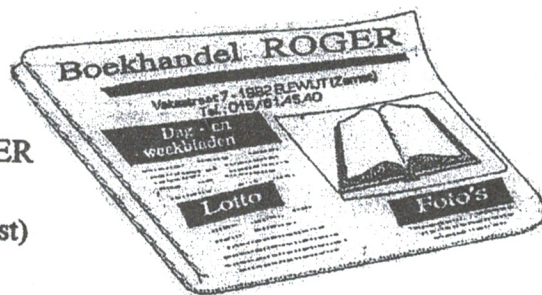
BBL-BANK BRUSSEL LAMBERT

BBL

BANK EN VERZEKERINGEN

Tervuursesteenweg 740 Elewijt

Boekhandel ROGER
Vekestraat 7
1982 Elewijt (Zemst)
Tel. 015/ 61 45 40

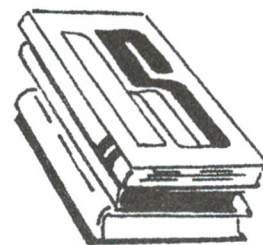

ultraviolet

tel & fax 02 751 34 00

Tervuursesteenweg 149 1820 Perk

Het Streekboek bvba
Vrasenestraat 109
9100 NIEUWKERKEN-WAAS
Tel. 03/777.75.58 - Fax 03/766.44.82
e-mail: hetstreekboek@busmail.net

Eerder verschenen streekboeken – nog beperkt te koop:

- Lennik, focus op verleden en heden (1100 BEF – 27,27 €)
- Evere vroeger / jadis (1450 BEF – 35,94 €)
- Het oude en het nieuwe Diest (1150 BEF – 28,51 €)
- Wemmel (950 BEF – 23,55 €ⁱ)
- Drogenbos een dorp / un village (950 BEF – 23,55 €)
- Anderlecht beelden van toen (950 BEF – 23,55 €)
- Londerzeel – zo was het vroeger (995 BEF – 24,67 €)
- Bouwel in de voorbije 100 jaar (1395 BEF – 34,58 €)
- Lissewege bezocht (995 BEF – 24,67 €)
- 100 jaar Zeebrugge (995 BEF – 24,67 €)
- Gids voor de zwinstreek (795 BEF – 19,71 €)
- Het vroegere Putte en Beerzel (1100 BEF – 27,27 €)
- Lebbeke beelden uit het verleden (1100 BEF – 27,27 €)
- Beernem, mensen van te lande (1150 BEF – 28,51 €)
- Gingelom, mijn dorp (1100 BEF – 27,27 €)
- Linter, een wandeling door de 20ste eeuw (995 BEF – 24,67 €)
- Een eeuw Oostendse postgeschiedenis belicht (1100 BEF – 27,27 €)
- Scholen, beelden van toen (1100 BEF – 27,27 €)
- De Haan opnieuw bekeken deel 2 (995 BEF – 24,67 €)
- Sint-Pieters-Leeuw (1495 BEF – 37,06 €)
- Van Vorsselaer tot Vorselaar (1150 BEF – 28,51 €)
- Een beetje ruw maar oprecht, 100 jaar vissersparochie St.-Antonius – Oostende (995 BEF – 24,67 €)
- Eindhout in de spiegel van de 20ste eeuw (1350 BEF – 33,47 €)
- De Veronewijk en haar Kruiskapel – Bertem-Leefdaal (995 BEF – 24,67 €)
- Kijk op Burst (995 BEF – 24,67 €)
- Kijk op Erondegem (950 BEF – 23,55 €)
- Vorst (Laakdal) in de jaren '30 en '40 (1100 BEF – 27,27 €)
- Meise – onder de toren van Sint-Martinus (1100 BEF – 27,27 €)
- Zwijnaarde eertijds en nu (995 BEF – 24,67 €)
- 100 jaar Bredene-aan-zee in beeld (1100 BEF – 27,27 €)
- Uitkerke, beelden vervlogen in de tijd (1695 BEF – 42,02 €)

Bankrelaties:

KB 407-5034721-22
GB 293-0405530-28
DE VAD. 652-5701158-65
H.R. Sint-Niklaas 55.309
BTW BE 455.660.963

BESTEL NU – BETAAL NA ONTVANGST

GARENGENAAIDE BOEKEN MET HARDE KAFT!!!

Prijzen te vermeerderen met 120 BEF (per bestelling!) voor verzendingskosten.

